

Anu Pakarinen

”Rakkauden ja suosiollisuuden tähden”

Patriarkaallinen valta ja naisen asema Skotlannissa 1752–1769 perintö- ja avio-oikeuden
näkökulmasta

Yleisen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

toukokuu 2015

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Anu Hanna Amanda Pakarinen	
Työn nimi – Title ”Rakkauden ja suosiollisuuden tähden”: Patriarkaalin valta ja naisen asema Skotlannissa 1752–1769 perintö- ja avio-oikeuden näkökulmasta	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 127
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Työni käsittelee naisen asemaa Skotlannissa vuosina 1752–1769 oikeuslähteiden näkökulmasta. Aineistona on käytetty Skotlannin korkeimman siviilioikeuden <i>Court of Sessionin</i> oikeudenkäyntipöytäkirjoja kyseiseltä ajanjaksoilta. Aineisto koostuu pääosin sukulaisten välisistä perintöriidoista, avioliiton todistamistapauksista ja elatukseen sekä aviottomien lasten huoltajuuteen liittyvistä tapauksista. Toisena tärkeänä lähteenä on kaksi aikakaudella kirjoitettua lakiteosta, Lordi Banktonin <i>An institute of the laws of Scotland in civil rights</i> ja John Erskinin <i>The principles of the law of Scotland</i>.</p> <p>Työni esittelee pääpiirteissään aikakauden patriarkaalisen perimysjärjestelmän ja avioliittolainsäädännön sekä kertoo oikeustapausten kautta naisen asemasta ja lain toteutumisesta käytännön tasolla. Työssä käsitellään niin tyttärien, vaimojen, äitien, leskien kuin aviottomien naistenkin asemaa. Tämän lisäksi aineistoa lähestytään <i>gender</i>-näkökulman kautta, jolloin yhdeksi tutkimusteemaksi nousee myös patriarkaalisen vallan ja sukupuolittuneiden merkitysten muodostuminen, ylläpitäminen ja haastaminen lain kontekstissa. Tutkimus sisältää siis niin nais- sukupuoli- kuin jossain määrin myös oikeushistoriallisia näkökohtia.</p> <p>Sekä perimys- että avioliittolainsäädäntö olivat vahvasti patriarkaalisia. Omaisuutta siirrettiin suvussa ensisijaisesti miespuolisten sukulaisten kautta, ja avioliiton aikana nainen oli miehensä holhousvallan alla, mikä rajoitti naisen pääsyä käsiksi perheen varallisuuteen. Tästä huolimatta oikeudessa esiintyi toisinaan naisia, jotka halusivat kyseenalaistaa patriarkaalista mallia ja vaativat itselleen yhtäläisiä perimyoikeuksia sukupuolestaan huolimatta. Oikeus suhtautui kuitenkin torjuvasti tällaisiin vaatimuksiin, ja oikeudenkäyntipöytäkirjoista voidaankin monesti lukea vahvoja patriarkaalisia oletuksia. Naiset näyttivät kuitenkin olleen tärkeitä miehilleen, ja useissa tapauksissa niin aviomiehet kuin isätkin halusivat huolehtia perheensä naisista takaamalla näille jopa suurempia osuuksia kuin oikeus katsoi suotavaksi. Sukupuolten väliset roolit saattoivatkin olla lakitekstin luomaa kuvaa moninaisempia, ja joskus roolit kääntyivät jopa täysin päinvastaisiksi.</p> <p>Vaikka naisilla oli myös mahdollisuuksia päästä käsiksi omaisuuteen, näyttivät naiset kuitenkin käytännössä olleen hyvin pitkälti riippuvaisia miehistään ja heidän tahdosta. Aviottomilla naisilla oli enemmän valtaa päättää asioistaan, mutta vastaavasti he saattoivat jäädä hyvinkin hankalaan asemaan ilman miehen tarjoamaa taloudellista turvaa. Avioituminen tuntuikin olevan tärkeää monille naisille – jopa sellaisten miesten kanssa, jotka eivät halunneet tunnustaa liittoa olemassa olevaksi. Miehet saattoivat toisinaan käyttää naisen alisteista asemaa hyväksi, ja joissain tapauksissa vaikutti tapahtuneen jopa valehtelua ja naisten huijaamista. Toisaalta myös naiset osasivat käyttää oikeusjärjestelmää hyväkseen esimerkiksi perustelemalla vaatimuksiaan juuri itselleen edullisilla näkökohdilla tai korostamalla heikkoa asemaansa.</p>	
Asiasanat – Keywords naiset, naishistoria, Skotlanti, 1700-luku, patriarkaalisuus, perimysjärjestelmä, avioliitto, lainsäädäntö, oikeusasema	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

1. JOHDANTO	3
2. 1700-LUVUN SKOTLANTI NAISTEN ELINPIIRINÄ	12
2.1. Nopeasti muuttuva yhteiskunta	12
2.2. Skotlantilainen laki- ja oikeusjärjestelmä.....	14
2.3. Patriarkaalisuus ja miehin valta.....	17
2.4. Naisen asema.....	21
3. NAISEN ASEMA PERIMYSJÄRJESTELMÄSSÄ JA OIKEUDENKÄYNNNEISSÄ	26
3.1. Naiset oikeudessa perintöriitojen osapuolena	26
3.2. Perittävän omaisuuden luonne ja perimysjärjestys.....	28
3.2.1. Vanhin poika etusijalla kiinteän omaisuuden perimisessä.....	28
3.2.2. Irtaimen omaisuuden jako perillisten kesken	32
3.3. Naiset maaomaisuuden perijöinä: kiistaa ja epäselvyyttä käsitteistä ja jaettavasta omaisuudesta	33
3.3.1. Naisten pyrkimyksiä tasavertaisiksi perillisiksi	34
3.3.2. Kuka tahansa perillinen – nainen?.....	37
3.3.3. Naiset perijöinä ja jaettu perimys	41
4. TYTÄRTEN ASEMA PERHEESSÄ	45
4.1. Lapset isän holhouksen alla	46
4.2. Lasten osuudet perinnöstä.....	47
4.3. Sisarusten väliset suhteet	55
5. VAIMON JA ÄIDIN ASEMA PERHEESSÄ	59
5.1. Avioliiton tarkoitus ja puolisoitten välinen suhde.....	59
5.2. Avioliiton solmiminen ja avioliittoneuvottelut	62
5.3. Naisen oikeus perheen varallisuuteen avioliiton aikana	68
5.4. Nainen äitinä	76
6. AVIOLIITON PÄÄTTYMINEN: LESKET JA ERONNEET	83
6.1. Avioliiton päättyminen eroon.....	83
6.2. Avioliiton päättyminen kuolemaan	87
6.2.1. Lesket: toimeentulo riippuvainen aviomiehen varallisuudesta ja tahdosta	87
6.2.2. Lesken uusi avioliitto.....	95
7. AVIOTTOMIEN NAISTEN ASEMA	99
7.1. Naisen siveellisyys	99
7.2. Rakastajattaret, prostituoidut, aviorikoksen tehneet naiset	100

7.3. Epäviralliset avioliitot: ongelmana liiton todistaminen.....	106
PÄÄTÄNTÖ: NAISEN OIKEUDELLINEN ASEMA PATRIARKAALISESSA YHTEISKUNNASSA.....	116
LÄHTEET:	122

1. JOHDANTO

”Hän oli ollut mitä tunnollisin ja rakastavin vaimo ja ymmärtänyt miestään monissa vaikeuksissa. Hän oli maksanut miehensä velkojille 2500 markan¹ summan isältään saamista rahoista. Siksi mies katsoo itsensä ja perillisensä velvollisiksi maksamaan summan takaisin. Lisäksi mies velvoittaa itsensä antamaan vaimolleen elinikäisen käyttöoikeuden jäljellä olevaan puolikkaaseen Clarkstonin maistaan vanhempiansa kuoleman jälkeen.”²

Edellä olevat kauniit sanat ovat peräisin sopimuksesta, jolla Richard Burns halusi taata lisää omaisuutta vaimonsa hyväksi oman kuolemansa varalta. Sopimuksesta voidaan lukea selvästi rakkautta vaimoa kohtaan. Siitä voidaan lukea tyytyväisyyttä vaimon toimintaan. Vaimo on ollut tunnollinen ja rakastava, ja mitä ilmeisimmin siis näiltä osin täyttänyt vaimolle kuuluvat velvoitteet mallikelpoisesti. Mies myös lupaa ikään kuin kiitoksena vaimolleen lisää omaisuutta kuolemansa jälkeen eli haluaa huolehtia vaimonsa toimeentulosta. Merkillepantavaa on myös se, että vaimo on auttanut miestään taloudellisesti. Mitä tämä kaikki voi kertoa meille 1700-luvulla eläneiden skotlantilaisten naisten elämästä? Siihen pyrin löytämään vastauksia tässä pro gradu -työssäni.

Lähestyn skotlantilaisten naisten asemaa työssäni oikeuslähteiden kautta. Tutkimusaineistoni koostuu Skotlannin korkeimman siviilioikeuden *Court of Sessionin* oikeudenkäyntipöytäkirjoista vuosilta 1752–1796. Aineisto käsittää pääosin suvunsisäisiä perintöoikeustapauksia sekä avioliiton todistamiseen ja aviottomiin lapsiin liittyviä tapauksia. Lisäksi olen käyttänyt lähteenä myös kahta aikakaudella kirjoitettua lakiteosta lordi Banktonin *Institute of Laws of Scotland in Civil Rightsia* ja John Erskinin *Principles of*

---

¹ Sopimuksissa käytettiin vaihtelevasti eri rahayksiköitä. Ennen vuonna 1707 Englannin kanssa solmittua valtioliittoa Skotlannilla oli oma rahayksikkö, Skotlannin punta. Markka (*merk*) oli vanha skotlantilainen rahayksikkö, joka oli arvoltaan 2/3 Skotlannin puntaa. Markka oli pääasiassa laskennallinen yksikkö, mutta ennen vuonna 1707 sitä myös lyötiin ajoittain. Etenkin Skotlannin kaupungeissa skottilaiset rahayksiköt poistuivat vähitellen käytöstä, mutta vuokrat, palkat ja maatalouden tuotot ilmaistiin silti monesti edelleen skotlantilaisena rahana. Myös aineistoni oikeustapauksissa käytetään vaihtelevasti eri rahayksiköitä. Sopimuksissa puhutaan niin markoista, Skotlannin punnista kuin sterlingpunnista. Joskus jopa yhdessä oikeudenkäyntipöytäkirjassa mainitaan useampia rahayksiköitä. Toisinaan puhutaan tarkemmin määrittelemättä vain punnista. Yksi sterlingpunta oli 12 Skotlannin puntaa eli yksi Skotlannin punta oli 1 shillinki ja 8 penniä sterlingeinä.

www.scan.org.uk/knowledgebase/topics/moneyandbanking_topic.htm

² CoS 1756–1760, 14.2.1758, 175–177.

Law of Scotlandia. Työni painottuu siis naisen asemaan perimysjärjestelmän ja sitä kautta myös avioliiton ja perheen piirissä.

Lakiteksti ja oikeudenkäyntipöytäkirjat tarjoavat varsin mielenkiintoisen ja antoisan lähtökohdan sukupuolihistorialliselle tutkimukselle. Länsimaisen tasa-arvoajatteluun tottuneen nykyihmisen näkökulmasta 1700-luvun perimys- ja avioliitolaki tuntuu hyvinkin patriarkaaliselta, onhan naisella nykyään monia sellaisia oikeuksia, joista ennen tuskin edes osattiin haaveilla. Mies ei enää hallitse naisen ruumista avioliiton aikana, eikä miehellä enää automaattisesti ole oikeutta naisen omaisuuteen. Avioliitot on helppo purkaa, ja molemmat osapuolet ovat tasapuolisia lapsen huoltajia. Toisaalta vaimot ovat myös menettäneet joitain lain 1700-luvulla heille tarjoamista etuuksia. Enää nainen ei esimerkiksi ole oikeutettu saamaan mieheltään eläinikäistä elatusta ja suojelua.³ Nimenomaan patriarkalisuutta ja sen rakentumista perheessä haluan työni kautta selvittää.

Työni sijoittuu varsin sujuvasti muun tämänhetkisen skotlantilaisen nais- ja sukupuolinäkökulmasta painottuneen historian tutkimuksen vanaveteen. Skotlantilaista historian tutkimusta vaivasi pitkään naisnäkökulman puute⁴, mutta viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana alaan liittyvää tutkimusta on tehty enenevässä määrin. Vuonna 1995 perutettiin Scottish Women's History Network, joka nykyisin kantaa nimeä Women's History Scotland. Vuonna 2008 Glasgown yliopistoon perustettiin sukupuolihistorian tutkimuskeskus (*Centre of Gender History*). Tutkimus on kattanut varsin laajasti eri aikakausia ja ympäristöjä.⁵ Perinteisesti Skotlannin 1700-luku on liitetty miehiin ja miehisyteen, sillä aikakausi oli kansallisen identiteetin ja modernin kansakunnan rakentamisen aikaa⁶. Viimeisen vuosikymmenen aikana kuitenkin naisten elämä myös 1700-luvulla on ollut tutkijoiden kiinnostuksen kohteena.⁷ Oman tutkimukseni kannalta antoisinta alaa on tietysti 1700-luvulle sijoittuva perheeseen, avioliittoihin ja jossain määrin myös seksuaalisuuteen liittyvä nais- ja sukupuolihistoriallisesti painottunut tutkimus. Tällaista ovat tehneet esimerkiksi Leah Leneman, Rosalind Mitchison ja Katie Barclay.

---

³ Staves 1990, 2–3.

⁴ Abrams 2006, 3.

⁵ Barclay, Cheadle, Gordon 2013, 83.

⁶ Vuosisataa leimasivat merkittävät muutokset, kaupungistuminen, teollistuminen, poliittinen unioni Englannin kanssa, jakobiittikapinat sekä valistuksen mukanaan tuomat uudet ajatukset. Barclay, Simonton 2013, 1–2.

⁷ Barclay, Simonton 2013, 1–2.

Erityisesti Leneman ja Mitchison ovat tutkimuksissaan käyttäneet myös oikeusaineistoa, ensisijaisesti kuitenkin kirkollisoikeuden ja komissaarioikeuden tuottamaa materiaalia.

Vaikka skotlantilainen sukupuolihistoriallinen tutkimus näyttää olevan varsin vireä alalla tällä hetkellä, oli itselleni päätyminen sen pariin kuitenkin melko pitkälinen prosessi. Itse asiassa tutkimuksen lähtökohta oli hyvin lähdevoittainen, ja tutkimusnäkökulma ja kysymykset hahmottuivat vasta prosessin edetessä. Tutustuin aineistonani olleisiin oikeudenkäyntipöytäkirjoihin ensimmäistä kertaa laudatureseminaarivaiheessa. Tuolloin teimme seminaarityötä yhdessä toisen opiskelijan, Kirsi Veistämön, kanssa. Koska olimme molemmat erityisen kiinnostuneita 1700-luvun Skotlannista, päädyimme käyttämään lähteenä *Court of Sessionin* pöytäkirjoja. Meillä oli siis lähde, mutta emme tiedäneet, mitä siitä tutkisimme. Lähteitä selailtuamme suvunsisäiset perintötapaukset alkoivat tuntua mielekkäältä tutkimuskohteelta. Jotta pystyimme ymmärtämään monimutkaista lakijärjestelmää, tarvitsimme oikeudenkäyntitapausten rinnalle lähteeksi myös aikakauden lakiteoksia, joista muodostuikin työmme, kuten myös tämän graduni, toinen tärkeä alkuperäislähde.

Laudatureseminarityömme ”Oikeudesta omaisuuteen. Court of Sessionin käsittelemät skottiperheiden perintökiistat vuosina 1755–1769” oli eräänlainen tutustumisvaihe tulevan pro gradu -työn aineistoon. Seminaarityö esitteli skotlantilaisen oikeusjärjestelmän ja sen rinnalla esimerkkeinä myös oikeustapauksia. Laudatureseminarityön jälkeen tarkoituksenamme oli jatkaa yhdessä Veistämön kanssa myös graduvaiheeseen siten, että tuleva työ olisi sisältänyt yhteisen johdanto-osan sekä molempien itsenäisesti laatimat käsittelyosuudet. Käsittelyosuuksissa näkökulmaa oli tarkoitus laajentaa siten, että molemmat olisivat valinneet jonkin tietyn lähestymistavan aineiston tutkimiseen. Itse kiinnostuin tässä vaiheessa naisten asemasta ja sukupuolihistoriasta, kun taas Veistämö tutki oikeudessa käytettyjä vetoamiskeinoja, perusteluja ja tulkintoja. Vähitellen näkökulmien erkaantuessa yhtenäisen työn kirjoittaminen alkoi kuitenkin tuntua hankalalta. Kun vielä aikataulumme osoittautuivat erilaisiksi, oli selvää, että yhden yhteisen gradun sijasta kirjoitamme kaksi erillistä. Tämä oli perusteltua myös sen vuoksi, että näin pystyimme jo töidemme alusta asti painottamaan nimenomaan niitä seikkoja, jotka olivat

oman tutkimusnäkökulmamme kannalta oleellisia. Kirsi Veistämön pro gradu -työ ”Lain ja oikeudenmukaisuuden kautta. Vetoaminen, perustelevinen ja tulkinta skottilaisissa perintöoikeudenkäynneissä 1752–1769” valmistui vuonna 2011.

Yhteistyöstä toisen opiskelijan kanssa on kuitenkin prosessin aikana ollut ehdotonta hyötyä. Yhdessä pystyimme käsittelemääni suurempaa aineistoa, sillä molempien ei tarvinnut käydä läpi kaikkia tapauksia. Itse sain Veistämön läpikäymästä aineistosta sellaiset tapaukset, joissa joko kantajana tai vastaajana oli nainen. Tällä otannalla joitakin naisen asemaa epäsuorasti käsitteleviä tapauksia on saattanut jäädä huomaamatta, mutta pidän menetelmää joka tapauksessa riittävänä, varsinkin kun aineistoa oli runsaasti. Alkuperäislähteen läpikäymisen lisäksi koen saaneeni yhteistyöstä paljon apua hedelmällisten ja monesti myös työskentelymotivaatiota lisäävien keskustelujen muodossa. Myös hankalat termit ja muut suomennokset ovat välillä saaneet pyytämään apua opiskelutoverilta. Laudaturseminaarivaiheen yhteistyö näkyy myös konkreettisesti gradussani, sillä skotlantilaista yhteiskuntaa käsittelevän luvun 2.1. olen muokannut yhdessä kirjoittamamme tekstin pohjalta. Myös lakijärjestelmästä kertova luku 2.2. ja laillisen perimysjärjestelmän esittely luvussa 3.2. perustuvat laudaturseminaarityöhömmö.

Sen lisäksi, että tutkimusaiheen muotoutuminen tapahtui varsin lähdelähtöisesti, on tutkimukseni myös edennyt melko paljon lähteiden ehdoilla. Tapauksia luettuani päätin jaotella ne erilaisiin ryhmiin, jotka rakentuivat naisten eri elämäntilanteiden ympärille ja jotka vastaavat pääosin tutkimukseni käsittelylukuja. Tässä vaiheessa päätin perintötapausten ohella ottaa tarkastelun kohteeksi myös avioliiton todistamista sekä lasten elästä koskevia tapauksia saadakseni laajemman näkökulman eri elämäntilanteissa olevien naisten asemaan⁸. Eri ryhmiin päätyneiden tapausten perusteella olen sitten yrittänyt selvittää, mitä tapaukset kertovat naisen asemasta perimysjärjestelmässä, tytärten, sisarusten, vaimojen, äitien ja leskien asemasta perheessä sekä aviottomien naisten asemasta yhteiskunnassa. Oikeustapauksien rinnalla olen käyttänyt aikakauden lakiteoksia tuomaan lisää informaatiota tapausten taustalla vaikuttavasta perimys- ja avioliittolainsäädännössä. Kaiken tämän rinnalla olen lukenut naisen asemaa käsittelevää tutkimuskirjal-

---

⁸ Olen pitänyt aineistossa mukana myös joitakin perintötapauksia, joissa kantaja ja vastaaja eivät välttämättä ole sukua keskenään, mikäli olen katsonut tällaisen tapauksen kertovan jonkin oleellisen seikan naisen asemasta. Pääosin käsittelemäni perintötapaukset kuitenkin ovat suvun sisäisiä.

lisuutta. Tältä osin tutkimukseni pyrkii siis olemaan eräänlainen katsaus siihen, millaista naisten elämä 1700-luvun Skotlannissa lähdeaineistoni valossa oli. Tutkimuksen kohteeksi olen nostanut erityisesti tapauksia, joiden olen kokenut kertovan jonkin puolen naisen asemasta perheessä, yhteiskunnassa tai oikeusjärjestelmän piirissä. Jonkin verran olen myös etsinyt suurempia linjoja sekä pyrkinyt tekemään yleistyksiä esimerkiksi siitä, miten perintöä yleensä suvun sisällä jaettiin. Tällaisten yleistysten tekeminen aineistoni perusteella on kuitenkin hieman ongelmallista, sillä aineisto käsittää vain korkeimpaan oikeuteen asti valikoituneita riitatapauksia. Lähteeni ei siis suoraan kerro, mitkä tavat siirtää perintöä tai toimia olivat yleisiä, vaan enemmänkin sen, mikä herätti kiistaa ja epäselvyyksiä. Aineisto on lisäksi painottunut rikkaamman maata omistavan väestön kiistoihin, sillä kyseessä oli korkein oikeus joka ei yleensä edes käsitellyt vähäpätöisimpiä kiistoja.

Edellä mainitun tavan lisäksi olen pyrkinyt tulkitsemaan aineistoani myös sukupuolihistoriallisen tarkastelutavan luoman välineistön ja terminologian kautta. Siinä missä naishistoria on pyrkinyt tuomaan näkyväksi naisten historiaa, kokemusta ja toimijuutta erilaisissa ympäristöissä, hakee *gender*-painotteinen historiankirjoitus myös laajempia näkökulmia. Myös sukupuoli itsessään nähdään historiallisesti muotoutuneena ja siten myös tutkimuksen kohteena olevana asiana. Poststrukturalismista vaikutteita saanut suuntaus on ollut erityisen kiinnostunut siitä, kuinka kieli, diskurssit sekä muu aineeton todellisuus muodostavat ja muokkaavat sukupuolittuneita merkityksiä. Tarkastelun kohteeksi tulevat siis erilaiset tavat, joilla sukupuoleen liittyviä ominaisuuksia ja rooleja luodaan. *Gender*-käsitteellä kuvataankin nykyään yleensä nimenomaan sukupuolisten erojen sosiaalista järjestäytymistä. Sukupuolisten merkitysten muodostumiseen liittyy oleellisesti myös valta, sillä yleensä joku valtaa omaava taho on muotoillut tavan, jolla puhutaan, ja muodostuneet diskurssit rajoittavat ihmisten kokemusta. Toisaalta myös sukupuoleen liittyvät merkitykset saattavat muodostaa erilaisia valtasuhteita. Joan W. Scott näkeekin *gender*-käsitteen vallan suhteiden ilmaisemisen kenttänä.⁹

---

⁹ Abrams 2006, 2; Barclay, Cheadle, Gordon 2013, 84–86; Scott 1986, 1067.

Gender-näkökulma on varsin hedelmällinen oman työni kannalta. Erityisesti olen kiinnostunut patriarkalisesta vallasta, joka on yksi *gender*-hierarkian muoto¹⁰. Sen lisäksi, että olen pyrkinyt luomaan kuvaa naisten elämästä, haluan siis paneutua myös syvemmälle sukupuolten välisiin valtasuhteisiin. Olen lukenut rinnakkain oikeustapauksia ja lakitekstiä saadakseni selville, minkä verran toimintavapautta naisilla lakijärjestelmän piirissä oli. Tarkastelen myös naisten tapoja haastaa tai käyttää hyväkseen patriarkaalista lakijärjestelmää. Edelleen pyrin selvittämään, millaista sukupuolta lakiteksti ja oikeudenkäynnit tuottavat. Tarkastelen siis oikeudenkäyntejä eräänlaisina sukupuolittuneiden valtasuhteiden taistelulentinä: Toisin sanoen tutkin, miten sukupuolta käytetään hyväksi ja muodostetaan oikeudenkäynneissä. Pohdin myös, miten sukupuoli vaikuttaa toimijoiden mahdollisuuksiin ja aseisiin oikeustapauksissa sekä miten ja millaisia valtasuhteita sukupuolen kautta muodostuu. Pohdin myös mahdollisia tilanteita, joissa totutut sukupuoliroolit menettivät merkitystään.

Lakijärjestelmä antaa myös siinä mielessä mielenkiintoisen, joskin haasteellisen, lähtökohdan sukupuolittuneen vallan tarkastelulle, että näkyvän vallan käytön lisäksi sen sisältämä valta saattoi olla myös piilotettua tai joksikin muuksi naamioitua. Lakijärjestelmää tarkasteltaessa onkin syytä muistaa Susan Stavesin esiintuomat lain ideologiset lähtökohdat: Koska perimys- ja avioliittolainsäädäntö olivat merkittäviä sukupuolten välisten suhteiden luojia ja vakiinnuttajia, oli tietenkin tärkeää, että lait nähtiin oikeudenmukaisina. Laeilla ja oikeusistuimilla oli siis tärkeä tehtävä luoda oikeutus miehen ylivallalle ja naisen alistussuhteelle. Pohjimmiltaan patriarkaalinen lain koodisto oikeutti miehisen etuoikeuden sen perusteella, että miehillä oli ylivertaiset kyvyt luoda hyvä järjestys perheisiin ja tehtävä tarjota suojaa ja elatusta alistetuille naisille ja lapsille perheessä. Patriarkalisuus voidaan siis nähdä tietynlaisena ideologiana, pyrkimyksenä saada sosiaaliset suhteet näyttämään luonnollisilta ja välttämättömiltä, vaikka ne eivät todellisuudessa sellaisia olisikaan olleet. Näin ollen myös koko perimyslainsäädäntöä voidaan pitää ideologisesti sävyttyneenä, vaikka yksittäisten omaisuuslakisäännösten ei välttämättä ajateltukaan olevan poliittisia. Järjestelmä sisälsi kuitenkin yksilöiden teke-

---

¹⁰Gailey 1987, 32. Valtasuhteisiin vaikuttivat merkittävästi myös esimerkiksi rotu, luokka ja seksuaalisuus. Barclay 2011, 7. En kuitenkaan tässä työssäni ole juurikaan eritellyt näitä, vaan keskityn pääosin sukupuolen luomaan valtasuhteeseen, joskin joissain kohdin sivuan hieman myös luokkaa ja naisen seksuaalisuutta. Tässä mielessä työni antama kuva on jossain määrin yksinkertaistettu.

miä ideologisiin periaatteisiin perustuvia poliittisia valintoja, joihin myös tuomarien päätökset saattoivat Stavesin mukaan toisinaan perustua enemmän kuin puhtaaseen lailliseen logiikkaan.¹¹

En ole tutkimuksessani kuitenkaan kovinkaan paljoa lähtenyt arvioimaan sitä, kuinka tuomarit oikeudessa tuomitsivat. Tarkoitukseni ei siis tässä tutkimuksessa ole löytää kaikenkattavaa vastausta siihen, tuomittiinko naisia ja miehiä erilaisten kriteerien mukaan. Tähän ratkaisuun olen päätenyt, sillä koin aineiston itselleni vielä liian monimutkaiseksi kyseisenlaiseen tutkimukseen. Osa aineistoni tapauksista on varsin hankalaselkoisia monine lakiviittauksineen ja latinankielisine termeineen. Monien tapausten taustalla vaikuttaa useita lakeja ja erilaisia sopimuksia. En tunne kaikkia näistä laeista, enkä kokenut työn laajuuden kannalta myöskään tarpeelliseksi selvittää kaikkia olemassa olevia lakipykäläiä. Työni on siis enemmän yleisluonteinen katsaus joihinkin oikeuden käsittelemiin tapauksiin, ei tutkielma siitä, tuomittiinko naisia ylipäätään oikeudenmukaisesti tai eri koodistolla kuin miehiä. Jatkotutkimuksen kannalta olisi tietysti mielenkiintoista syventyä erikseen enemmän myös annettuihin tuomioihin.

Työssäni olen käsitellyt joitakin tapauksia hyvinkin yksityiskohtaisesti. Kyseiset tapaukset eivät välttämättä ole mitenkään tyypillisiä, vaan sellaisia, joiden avulla mielestäni on ollut helppoa lähestyä naisen asemaa. Olen välillä pyrkinyt tulkitsemaan oikeudessa kiistelleiden ihmisten tekoja ja tarkoituksia voimakkaastikin. Tulkintani on kuitenkin aina vain yksi mahdollinen vaihtoehto tapahtumien kulusta, ja joskus olenkin saattanut esittää samaan tapaukseen liittyen myös useampia mahdollisia tulkintavaihtoehtoja. Quentin Skinnerin teorian avulla pyrin avaamaan ihmisten toiminnan merkitystä ja tarkoitusta. Skinnerin mukaan toiminnan tarkoituksen ymmärtäminen vaatii toiminnan illokutionaarisen teon ymmärtämisen. Illokutionaarisella teolla Skinner tarkoittaa, että sanoessaan jotain puhuja aina itse asiassa myös tekee jotakin. Vastaavasti voidaan ajatella, että toimimalla jollakin tavalla ihminen aina myös tekee jotain muuta toimiessaan. On siis kysyttävä, mitä ihminen itse asiassa tekee toimiessaan tai toimimalla niin kuin toimii. Selvittämällä illokutionaarinen teko saadaan selville toiminnan ensisijainen tarkoitus. Toiminnalla voi toki olla muitakin tarkoituksia, joista osa on tärkeämpiä kuin

---

¹¹ Staves 1990, 6-9, 25-26.

muut. Lisäksi on huomioitava, että illokutionaarisen teon avulla saadaan selville vain toimijan intentio eli tarkoitus, ei toimijan motiiveja eli syitä, jotka johtivat tekoon.¹²

Oikeudessa kiistelleiden ihmisten ajatusmaailman tavoittamista hankaloittaa lähteistöni virallisuus. Oikeudenpöytäkirjoihin on kirjattu vain tiettyjä asioita, joita oikeuden toimijat ovat pitäneet tärkeinä. Oikeudenkäyntipöytäkirjojen minimalistisuus on helppo todeta vertaamalla niitä muuhun aineistoon, jota oikeudenkäynneistä on säilynyt. Osasta tapauksia on löydettävissä myös osapuolten oikeudelle toimittamia erillisiä vetoamuksia ja vastauksia. Tällaiset saattoivat olla jopa kymmeniä sivuja pitkiä. En kuitenkaan ole jo olemassa olevan aineistoni laajuuden vuoksi perehtynyt tarkemmin näihin vetoomuksiin paria tapausta lukuun ottamatta. Näissäkin tapauksissa olen käyttänyt vetoamuksia vain saadakseni tarkemman kuvan oikeudenkäyntipöytäkirjassa mainituista tapahtumista.

Myös Veistämön ”asianajajan piiloutumiseksi” kutsuma ilmiö on otettava huomioon tutkittaessa ihmisten ajattelua ja päämääriä oikeudenkäyntipöytäkirjoista. Asianajajan piiloutumisella Veistämö tarkoittaa sitä, että kantajien ja vastaajien nimissä esitetyt vaateet, perustelut ja tulkinnat ovat ammattilakimiesten aikaansaannosta, mikä ei kuitenkaan kovin selvästi käy ilmi pöytäkirjoista.¹³ Oikeudessa sai toki edustaa myös itseään, mutta tapausten perusteella tämä näyttäisi olleen todella harvinaista. Asianajajan olemassaolon huomaa tavallisesti tapauksen loppuun painetuista nimistä *act(or)*- ja *alt(er)*-sanojen jälkeen. Oikeudenkäyntipöytäkirjoihin osapuolten vaateet kirjattiin yleensä seuraavan tyylisten lauseiden jälkeen: ”vedotaan kantaja puolesta” (*pleaded for the pursuer*) tai ”vastataan vastaajan puolesta” (*answered for the defender*). Asianajaja saattoi olla myös kokonaan häivytetty taustalta esimerkiksi tapaan ”Elizabeth ja Martha Rolands valittivat ja vaativat - -” Oman tutkimusotteeni kannalta tämä epämääräisen asianajajan kautta puhuminen on hieman ongelmallista, sillä en voi tapausten perusteella päästä käsiksi suoraan tutkittavien mielipiteisiin ja ajatuksiin. En voi varmaksi tietää, koska kyseessä ovat asianajajan ja koska tapausten osapuolten omat ajatukset ja tulkinnat. En ole kuitenkaan halunnut tehdä asiasta kovin suurta ongelmaa. Uskon asianajaji-

---

¹² Skinner 2002.

¹³ Veistämö 2011, 12.

en laatimien perustelujen olleen hyvin pitkälle yhteneviä osapuolten omien vaatimusten ja aikakaudella vallinneiden käsitysten kanssa. Toki asianajajat varmasti löysivät asiakkaidensa vaatimusten tueksi monia perusteluja, joita kantajat ja vastaajat itse eivät olleet tulleet edes ajatelleeksi. En kuitenkaan näe näitä perusteluja tutkimuksen kannalta ongelmallisina, koska oletettavasti myös hänen päämiehensä hyväksyi ne. Katson siis oikeudenkäyntipöytäkirjassa esitettyjen perustelujen edustavan yhtäläillä myös kiistan osapuolten omia näkemyksiä asioista.. Tämä oletamus on johtanut myös siihen, että monissa kohdin työtäni olen selvyyden vuoksi päättänyt ratkaisuun, jossa tapauksia referoidessani kirjoitan esitetyistä vaatimuksista kantajan tai vastaajan mielipiteinä, en heidän puolestaan esitettyinä, vaikka ne sitä olisivatkin olleet.

Tutkimukseni aikarajaus sisältää vuodet 1752–1769. Rajaus perustuu lähdemateriaaliin, eli kyseisiltä vuosilta olen käynyt läpi oikeudenkäyntipöytäkirjoja. Joiltain osin tutkimus laajenee kuitenkin kattamaan myös aikaisempaa ajanjaksoa, sillä tutkimissani tapauksissa viitataan myös aiemmin tehtyihin sopimuksiin, kuten sääntöperintöihin ja avioliittosopimuksiin. Joidenkin tapausten yhteydessä olen siis saattanut kiinnittää huomiota vain rajaamani aikakauden ulkopuolella tehtyyn naisen elämään vaikuttaneeseen sopimukseen, en niinkään itse kiistan kohteena olleeseen tapaukseen. Pääosin kuitenkin tällaisilla sopimuksilla on ollut vaikutusta kyseiselle aikakaudelle asti, koska ne on tapaukseen vaikuttavina taustatietoina mainittu.

Tutkimukseni etenee siten, että esittelen ensin yleisellä tasolla Skotlannin poliittista, yhteiskunnallista ja taloudellista tilannetta sekä oikeusjärjestelmän toimintaa. Pohdin myös yleisesti patriarkalisuutta ja naisen asemaa patriarkalisessa yhteiskunnassa. Kolmannessa luvussa luon yleiskasauksen siihen, millaisissa tapauksia naisia oikeudessa esiintyi sekä esittelen tarkemmin perimysjärjestelmän. Pohdin myös, millaisia mahdollisuuksia naisilla oli periä maata. Neljännessä luvussa keskityn lasten ja erityisesti tytärtien asemaan perheessä, viidennessä taas äidin ja vaimon rooleihin. Kuudes luku kertoo avioliiton päättymisestä joko avioeroon tai toisen osapuolen kuolemaan. Seitsemännessä luvussa tarkastelen aviottomien naisten asemaa ja aviottomuuden aiheuttamia ongelmia. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen tutkimuksen aikana tekemiäni johtopäätöksiä naisen asemasta sekä sukupuolittuneesta vallasta ja sen vaikutuksista sukupuolen

rakentamiseen lakijärjestelmän kontekstissa. Pysin siis työssäni liikkumaan monilla eri tasoilla ja rakentamaan kokonaisuutta, jossa on sijansa niin nais- sukupuoli- perhe- kuin jossain määrin myös oikeushistoriallisilla näkökohdilla.

2. 1700-LUVUN SKOTLANTI NAISTEN ELINPIIRINÄ

2.1. Nopeasti muuttuva yhteiskunta

Sen lisäksi, että ihmiset taistelivat perintöoikeudenkäynneistä oikeudesta sukunsa omaisuuteen, käytiin perintökiistoja myös korkeimmalla valtiollisella tasolla. 1700-luvun alkupuolta leimasivat kruununperimyskiistat, joiden taustalla oli osittain Skotlannin ja Englannin välille jo edellisen vuosisadan alussa syntynyt personaaliunioni.¹⁴ Myös patriarkaliselle avioliitolle voidaan löytää vertauskuva valtiollisesta historiasta, sillä valtioiden suhteet lähentyivät entisestään vuonna 1707 solmitun valtioliiton myötä: sopimuksen perusteella Skotlanti menetti itsemääräämisoikeuttaan, mutta sai vastineeksi muun muassa taloudellista turvaa.¹⁵

Poliittisessa elämässä tapahtuneiden muutosten lisäksi Skotlanti koki 1700-luvulla myös huiman taloudellisen muutoksen. 1700-luvun Skotlantilaiselle yhteiskunnalle olikin

---

¹⁴ Personaaliunioni syntyi Stuart-sukuiseen Skotlannin kuninkaan Jaakko VI:n perittyä Englannin kruunun vuonna 1603. Vuonna 1701 Englannin parlamentti säätöi kruununperimyslain (*Act of Settlement*), jonka mukaan Englannin kruunua tarjottaisiin Hannoverin vaaliruhtinatar Sofialle ja hänen perillisilleen, mikäli Anna Stuart (kuningattarena vuosina 1702–1714) kuolisi lapsettomana. Skotit päättivät sen sijaan vuoden 1703 turvallisuusasetuksen (*Act of Security*) nojalla, että saisivat valita itse Annan seuraajan Skotlannin valtaistuimelle. ks. Magnusson 2001, 534; Oram 2006, 267; Speck 1993, 19.

¹⁵ Valtioliiton solmimisen jälkeen Englannin ja Skotlannin parlamentit yhdistyivät ja Skotlanti sai lähettää uuteen Ison-Britannian parlamenttiin edustajia. Skotlannin oli kuitenkin hyväksyttävä Englannin parlamentin vuonna 1701 hyväksymä kruunuperimyslaki, joka katkaisi Stuartien oikeuden valtaistuimelle. Valtioliitosta huolimatta Skotlanti sai kuitenkin pitää omat lakinsa, ja presbyterikirkon asema turvattiin. Sopimus valtioliitosta paransi skotlantilaisten kaupankäyntimahdollisuuksia takaamalla pääsyn niin Englannin kuin sen siirtokuntien markkinoille. Carr, 2013, 193; Devine 1999, 11–12, 16, 19, 54; Magnusson 2001, 545, 551, 553. Valtioliitto herätti Skotlannissa kuitenkin myös vastustusta, ja jo unionin alkumetreillä Skotlannissa alettiin vaatia valtioliiton kumoamista ja vanhan kuningassuvun, Stuartien, palauttamista valtaan. Stuart-suvun kannattajat, jakobiitit, kannattivat vuonna 1688 vallasta syöstyyn katolisen kuningas Jaakko VII:n jälkeläisten nousua valtaistuimelle. Jakobiitit aloittivat vuonna 1715 kansannousun, joka kuitenkin kuivui nopeasti kokoon. Seuraava suuri kapinayritys toteutettiin vuonna 1745. Se päättyi Cullodeniin taisteluun lähellä Invernessiä, jossa hallituksen joukot saavuttivat murskavoiton alivoimaisesta jakobiittiarmeijasta. Vuoden 1745 kapinan seurauksena laadittiin aseiden riisunta -laki (*Disarming Act*), jonka perusteella kaikki aseet Skotlannissa vaadittiin luovutettaviksi. Myös tartankuviot, kiltit ja jopa gaelin kieli kiellettiin. Säädökset peruttiin vasta vuonna 1782. Devine 1999, 31, 37–38, 44–45, Magnusson 2001, 545, 555–556, 624.

ominaista kaupunkien, teollisuuden ja kaupan merkittävä kasvu.¹⁶ Vielä vuosisadan puolivälissä seitsemän kahdeksasta skotlantilaisesta asui maaseudulla, mutta vuonna 1760 jo kolmasosa väestöstä oli kaupunkilaisia.¹⁷ Yhteiskunnan kaupungistuminen ja väestönkasvu hyödyttivät talouselämää ja teollisuutta, jotka puolestaan tarjosivat työpaikkoja väestölle.

Teollistuminen ja kaupankäynti edistivät myös rahatalouden kehitystä. Rahan käyttö yleistyi ja näkyi esimerkiksi pankkien perustamisena.¹⁸ Perheiden tulot kasvoivat, kun monesti myös naiset ja lapset menivät töihin. Myös palkat nousivat tietyillä aloilla, mutta pysyivät silti englantilaista tasoa alempina.¹⁹ Valtaosa skottiväestöstä pysyi kuitenkin 1700-luvun ajan köyhänä, ja joillain alueilla kuoltiin jopa nälkään.²⁰ Sosiaaliset erot näkyvät hyvin aineistoni oikeustapauksissa. Aatelistainen saattoi saada perinnöksi 15 000 sterlingpuntaa, kun taas mitä ilmeisimmin alempaa väestöä edustanut nainen sai lapsensa elatukseen vuosittain vain 50 shillinkiä eli 2,5 sterlingpuntaa.

Erityisesti köyhyydestä kärsittiin Ylämaalla, jossa yhteiskunnan kehitys oli osittain erisuuntaista kuin Alamaalla. Ylämaa erosi Alamaasta myös kielellisten ja kulttuuristen piirteidensä vuoksi. Ylämaan geelinkielinen kulttuuri oli pääosin suullista, sillä ennen 1780-lukua gaelinkielisiä kirjoja ei juuri ollut. Keskushallinnon puuttuessa Ylämaalle oli kehittynyt sille ominainen sosiaalinen ja poliittinen organisaationmuoto, klaanijärjestelmä. Klaani oli fiktiivinen ”perhe”, jota yhdisti klaanipäällikön johtajuus. 1700-luvulla järjestelmä kuitenkin heikkeni, kunnes hallitus mursi sen lopullisesti vuoden 1745 kapinan jälkipuinneissa.²¹

Vaikka joistain oikeustapauksista käy ilmi joillakin perheillä olleen huomattaviakin irtaimia omaisuuksia, näytti suuressa osassa tapauksia varallisuus pohjautuneen kuitenkin maaomaisuuteen. Maa olikin edelleen 1700-luvulla tärkeä varallisuuden lähde ja

---

¹⁶ Ks. esim Devine 1999, 54–56, 107–109, 114; Mitchison 1990, 158

¹⁷ Devine 1999, 106, 108.

¹⁸ Devine 1999, 115, Mitchison 159-161. Esimerkiksi Scottish Royal Bank perustettiin vuonna 1727. Devine 1999, 105. Alempien luokkien rahankäytön yleistymistä selittää esimerkiksi se, että ihmiset kehäsivät ja kutoivat kodeissaan. Mitchison 1990, 158–159.

¹⁹ Devine 1990, 112, 117.

²⁰ Mitchison 1999, 159–160.

²¹ Devine 1990, 191–192; Mitchison 1990. 155–156.

yhteiskunnallisen aseman takaaja.²² Maan omistamiseen vaikutti feodaalijärjestelmä²³, joka oli rantautunut Skotlantiin 1100-luvulta lähtien.²⁴ Maata omistava luokka vuokrasi viljelymaata vuokratilallisille (*tenant*), jotka vuokrasivat sitä edelleen maatyöläisille ja käsityöläisille (*cottar*). Vastineeksi maan vuokraamisesta saatiin työvoimaa ja vuokratuloja. Skotlannissa ei siis vielä vuosisadan alkupuolella ollut juurikaan erillistä maatonta palkkatyövoimaa, vaan monilla maaseudun työläisilläkin oli maatilkkua viljeltävänä. Vaikka vuokraviljelijäluokka oli sidoksissa ylempiin maanomistajiin, olivat he yleensä omissa yhteisöissään arvostettuja. Maaseudulla vallitsikin oma sosiaalinen hierarkiansa, jossa vuokraviljelijöiden alapuolella olivat maatyöläiset ja käsityöläiset, palvelijat ja kauppiat.²⁵

Maan omistajien tarve suurempiin tuloihin, valistuksen uudet ajatukset sekä maataloudelle asetetut vaatimukset tuottaa ruokaa myös kasvaville kaupungeille johtivat kuitenkin pyrkimykseen tehostaa maataloutta. Niinpä markkinavoimat alkoivat enenevässä määrin hallita myös maataloustuotantoa. Tämä johti siihen, että maan omistamiseen liittyvät rakenteet alkoivat vähitellen 1700-luvun loppupuolella muuttua. Vuokratiloja suurennettiin tehokkuuden nimissä, jolloin vuokratilallisten määrä väheni. Maatyöläiset, jotka olivat saaneet elantonsa pienimuotoisesta maanviljelystä ja käsityöstä, korvattiin vähitellen rahapalkkaa saavilla maattomilla palvelijoilla ja maatyöläisillä. Maaomaisuus keskittyi siis pienemmän luokan hallintaan, ja yhä harvemmillä oli oikeus maahan uudelle vuosisadalle tultaessa.²⁶

2.2. Skotlantilainen laki- ja oikeusjärjestelmä

Englannin kanssa solmitusta valtioliitosta huolimatta Skotlanti sai pitää omat lakinsa.²⁷ Kansallinen lakijärjestelmä oli kehittynyt 1500- ja 1600-lukujen kuluessa.²⁸ Se sisälsi

---

²² Ks. esim. Davidoff 1990, 73.

²³ Feodalismilla tarkoitetaan järjestelmää, jossa maanomistaja eli lääninherra läänitti osan maistaan vasalliksi kutsutulle henkilölle. Alun perin läänitykset olivat olleet sotilaiden sotapalvelusta vastaan saamia palkkiomaita, mutta 1700-luvun Skotlannissa läänitykset perustuivat lääninherran vasalliltaan vastineeksi saamiin vuokriin tai viljelyvelvollisuuksiin. Bankton 1751-53a, 530, 532-533, 555-556; Barrell A. D. M. 2000, 15-16

²⁴ Barrell, A. D. M. 2000, 15-16.

²⁵ Devine 1999, 107, 127-128, 130.

²⁶ Devine 1999, 118, 124, 134-140, 142-143; Mitchison 1990, 175-177.

²⁷ Ks. esim. Magnusson 2001, 545.

vaikutteita niin ennakkotapauksiin kuin siviililakiin perustuvista järjestelmistä.²⁹ Pääosin laki pohjautui kanoniseen kirkko-oikeuteen (*Canon law*), roomalaiseen siviililakiin³⁰, joidenkin oikeusoppineiden kirjoituksiin³¹ sekä kirkon näkemyksiin ja muihin yleisiin käsityksiin. Oikeusistuimet ja lainoppineet kirjoittajat täydensivät lakia jatkuvasti kehittyvällä tapaoikeudella.³²

Viittauksia lakiteoksista löytyi toki myös luonnonoikeuteen³³, ja toisinaan sivuttiin myös kansojen oikeutta (*law of nations*), joka oli kaikkien kansojen yhteiseen käyttöön sovellettua luonnonoikeutta.³⁴ Myös feodaalilaki oli vahvasti esillä, sillä se vaikutti edelleen merkittävästi perimyslainsäädännön taustalla. Bankton tosin näki feodaalilaista peräisin olevat käytänteet enemmänkin tapaoikeutena ja perinteenä kuin vanhojen lakiteosten auktoriteettina. Hänen mukaansa feodaaliset käytänteet olivat sitovia ensisijaisesti sen vuoksi, että ne olivat olleet jatkuvasti käytössä, ei siksi, että ne olisivat olleet lakeja.³⁵

Skotlantilainen oikeusjärjestelmä voitiin jakaa siviili- ja rikosoikeuteen. Siviilioikeudessa päätettiin yksilöllisistä oikeuksista, rikosoikeudessa rangaistiin rikoksista.³⁶ Lähdeai-

---

²⁸ Barclay 2011, 10.

²⁹ Ennakkotapauksiin perustuva järjestelmä oli sellainen, joka oli kehittynyt yksittäisten tapausten ja päätösten ympärille. Esimerkiksi Englannissa oli käytössä tällainen tapaoikeuteen (*common law*) perustuva järjestelmä. Englantilainen tapaoikeus poikkesi muista lakijärjestelmistä erityisesti siinä, ettei sitä koskaan kodifioitu yhteiseksi kirjaksi. Moderni siviililaki taas koostui nimenomaan lainoppineiden kirjoituksista, ja lain käytäntö oli muodostunut ennalta säädettyjen lakien ympärille. Siviililaki oli luonnonlain vastakohta siinä mielessä, että se oli muotoutunut jokaisen kansakunnan erityisiin tarpeisiin. Veistämö 2011, 21, 68.

³⁰ 1700-luvulla roomalainen siviililaki alettiin enenevässä määrin nähdä antiikin ajan ja yhteiskunnan tuotoksena, eikä sellaisenaan täysin yhteensopivana valistuksen varsin erilaiseen yhteiskuntaan. Ajateltiin, että vanhanaikaiset lait tuli korvata uusilla, jotka sopisivat paremmin moderniin yhteiskuntaan. Veistämö 2011, 22–23.

³¹ Vuonna 1963 julkaistiin Lordi Stairin lakiteos *The institutions of the law of Scotland, deduced from its originals, and collated with the civil, canon and feudal laws*, jota pidettiin pitkään skottilakimiesten tärkeimpänä oppikirjana. Teos esitteli kokonaisuudessaan skotlantilaisen siviililain. 1700-luvulla merkittäviä lainoppineita olivat esimerkiksi juuri lähteenä käyttämäni lakiteosten kirjoittajat Lordi Bankton ja John Erskine. Veistämö 2011, 86–87.

³² Barclay 2011, 42.

³³ Luonnonoikeuden katsottiin olevan kaikille yhteinen ajasta ja paikasta riippumaton järjestelmä, jossa oikea ja väärä määräytyivät sen mukaan, millaisen toiminnan Jumala oli ihmisen luonnolle sopivaksi määrittänyt. Veistämö 21.

³⁴ Veistämö 2011, 21–22.

³⁵ Veistämö 2011, 23.

³⁶ Erskine 1754a, 15.

neistoni tuottanutta *Court of Sessionia*³⁷ voidaan pitää Skotlannin siviiliasioiden korkeimpana oikeutena, sillä kaikkien muiden skotlantilaisten oikeusistuimien siviilioikeudelliset päätökset olivat sille alisteisia. Korkein rikosoikeus oli nimeltään *Court of Justiciary*. Vaikka edellä mainituista käytettiin nimitystä korkein oikeus, viimekädessä korkein oikeus oli kuitenkin unionin perustamisesta eli vuodesta 1707 lähtien ollut Britannian parlamentin ylähuone, joka syrjäytti tässä tehtävässä Skotlannin parlamentin.³⁸

Yleensä *Court of Sessionin* käsittelemät tapaukset olivat saaneet alkunsa alemmista oikeusistuimista³⁹, jotka toimivat tietyissä maakunnissa, kaupungeissa tai muilla alueilla.⁴⁰ Vuonna 1747 läänityksiin perustuva maanomistajien perinnöllinen tuomiovalta oli poistettu ja suurin osa sen tehtävistä siirretty kruunun alaisuudessa toimivien virkamiesten haltuun.⁴¹ Alemmista oikeuksista erityisesti Komissaarioikeus oli perintö- ja avio- liittoasioiden kannalta tärkeä oikeusistuin, sillä komissaarit vahvistivat testamentteja sekä tekivät pesänjakoja. Komissaarit saattoivat myös ratkoa pesänjakajia vastaan nostettuja kanteita alle 40 skottipunnan arvoisissa tapauksissa. Lisäksi komissaarien tehtäviin kuului holhoajien vahvistaminen alaikäisille. Edinburghissa toimi neljä erityisen pätevää komissaaria, joilla oli oikeus muuttaa alempien komissaarien tuomioita. He käsitelivät koko maan avioliittoihin, avioeroeroihin, ja aviottomiin lapsiin liittyvät tapaukset, sekä testamentit, joissa kuolleen osan arvo ylitti 50 skottipuntaa.⁴² Myös käräjätuomarit käsitelivät erilaisiin sopimuksiin tai muihin henkilökohtaisiin sitoumuksiin liittyviä asioita.⁴³

---

³⁷ *Court of Session* oli alun perin saanut nimensä ilmeisesti kiertävän luonteensa vuoksi. 1700 luvulla *Court of Session* toimi kuitenkin kiinteästi Edinburghin parlamentitalolla. Bankton 1751–1753b, 510; Erskine 1754a, 25.

³⁸ Erskine 1754a, 13, 23, 28.

³⁹ Alempia tuomareita olivat käräjätuomarit (*sheriffs*), rauhantuomarit (*Justices of the Peace*), alemman asteen tuomarit (*Magistrates of Borrows*), alemman asteen amiraalit (*inferior admirals*), alemman asteen komissaarit (*inferior commissaries*) ja paronit (*barons*).

⁴⁰ Erskine 1754a, 13.

⁴¹ Mitchison, 1990, 163, ks myös Erskine 1754a, 36–37. Vain paroninoikeudet jäivät feodaalisen oikeuskäytännön jäänteiksi. Niidenkin toimivaltaa rajattiin kuitenkin siten, etteivät ne voineet enää käsitellä kovin suuria tapauksia. Paronioikeus ei myöskään ollut enää kovin tehokas sosiaalinen yksikkö, ja pikku hiljaa monet paronikunnan tehtävät siirtyivätkin käräjäoikeuksille tai *kirk courtille*, joka oli presbyterisen kirkko-oikeuden alin yksikkö. Mitchison, 1990, 164–165; Erskine 1754a, 42–43.

⁴² Bankton 1751–1753b, 545, 547–550, Erskine a, 13; Veistämö 2011, 31.

⁴³ Erskine 1754a, 34.

Kuten jo aiemmin mainitsin, alempien oikeuksien tuomiot olivat alisteisia korkeammille oikeuksille. *Court of Session* toimi sekä valitustuomioistuimena että alempiasteista oikeudenkäyttöä valvovana elimenä. Monissa siviilipuolen jutuissa *Court of Sessionin* tuomiovalta oli kaikki alemmat oikeudet poissulkevaa, mutta joissain tapauksissa istuin toimi myös vain tuomioiden tarkastajana. Osapuoli, joka tunsu itseään loukatun, saattoi missä tahansa oikeudenkäynnin vaiheessa ennen lopullista tuomiota anoa *Court of Sessionia* käsittelemään tapausta uudelleen. Muutoksenhakua (*Letters of Advocation*) voitiin anoa, mikäli oikeudenkäytössä oli ilmennyt puutteita tai tuomari oli toiminut epäoikeudenmukaisesti. Koska istuimen aikaa ei haluttu kuluttaa vähäpätöisiin asioihin, ei alle 12 sterlingpunnan tapauksia pääsääntöisesti voinut viedä *Court of Sessioniin* toimikelpoisesta alemmasta oikeudesta. Alempi oikeus saattoi kuitenkin siirtää vähempiarvoisetkin tapaukset korkeimmalle oikeudelle, mikäli itse oli epäpätevä käsittelemään asiaa.⁴⁴

Tuomioistuimessa työskenteli päätuomarin (*lord president*) lisäksi 14 muuta tuomaria (*ordinary lords*). Yhdeksän tuomaria päätuomarin lisäksi tekivät tuomioistuimen päätösvaltaiseksi.⁴⁵ Korkeimman oikeuden tuomiot saattoivat perustua sekä lakiin että oikeudenmukaisuuteen. Tuomarit saattoivat siis tulkita lakeja ja tapauksia tarvittaessa myös oikeudenmukaisuus- ja kohtuusperiaatteen (*equity*) mukaan. Myös oikeudenkäynnin osapuolet saivat halutessaan toivoa tuomareilta oikeudenmukaisuuteen perustuvaa tuomiota. Korkeimman oikeuden tuomareilla oli myös oikeus ja velvollisuus poiketa normaaleista lain säännöistä - tai jopa toimia niitä vastaan - mikäli tapaus sitä vaati.⁴⁶ Näin ollen korkeimmalla oikeudella oli siis tärkeä merkitys lain määrittelyssä.

2.3. Patriarkaalisuus ja miehinen valta

1700-luvun skotlantilainen yhteiskunta oli edelleen varsin vahvasti hierarkkinen. Aikansa lakioppinut Lordi Bankton kirjoitti vuosisadan puolivälissä julkaistussa lakiteoksessaan, että ihmisten asemaan vaikuttivat heidän luonnolliset ominaisuutensa kuten syntyperä, ikä ja sukupuoli sekä erilaiset yhteiskunnan instituutioiden luomat roolit kuten

⁴⁴ Erskine 1754a, 20–21, ks. myös Bankton 1751–1753b, 514.

⁴⁵ Bankton 1751–1753b, 510, Erskine 1754a, 27.

⁴⁶ Bankton 1751–53b, 516–517, Veistämö 91, 107.

alamaisuussuhteet.⁴⁷ Ihmiset jaoteltiin eriarvoisiin aatelisiin, maanomistajiin ja säätyläisiin, porvareihin, vapaisiin talonpoikiin ja palvelijoihin. Vaikka luonnon perusteella kaikki olivat tasavertaisia, yhteiskunnan toiminnassa pysyminen vaati ihmisten erilaisia arvoasemia.⁴⁸

Miehen ja naisen suhdetta leimasi edelleen aiemmilta vuosisadoilta periytyvä patriarkaalisuus. Patriarkaalisuus voidaan nähdä sosiaalisen järjestelmän muotona, jossa isät olivat poliittisia ja laillisia johtajia. He toimivat julkisesti naisten ja lasten edustajina, mutta samalla alistivat heidät riippuvaisiksi itsestään. Toisaalta isien velvollisuutena oli myös huolehtia perheestään.⁴⁹ Patriarkaalisuuden ja miehisen vallan juuret ulottuvat aina Raamattuun ja luomiskertomukseen asti. Jumala loi Eevan nimenomaan Aatamin eli miehen kumppaniksi ja avuksi, mikä oikeutti miehisen alistussuhteen naiseen. Lisäksi naisen asemaan vaikutti Eevan lankeaminen, mitä pidettiin merkkinä naisen moraalisesta heikkoudesta.⁵⁰ Aikakauden lakitekstin mukaan vaimon alistussuhde ei kuitenkaan ollut vain syntiinlankeemuksen seurausta, vaan sillä oli myös luonnollinen perusta; Jumalan syntiinlankeemuksessa naiselle sanomat sanat ”*hän (mies) tulee hallitsemaan sinua*”, tarkoittivat ainoastaan, että nainen oli pakotettu taipumaan kuuliaisuuteen, johon hän viattomuuden tilassa olisi mielellään suostunut omasta halustaankin.⁵¹

Naisen asema miehille alisteisena oli siis totuttu näkemään luonnollisena ilmiönä. Aikakauden lakitekstin mukaan lain naisille asettamat rajoitteet olivat itse asiassa olemassa naisten parhaaksi turvaamaan heidän intressejään.⁵² Vapaus nähtiin luonnollisena valtana, joka ihmisillä oli itseensä ja toimintaansa. Tämä vapaus ei kuitenkaan antanut valtaa vahingoittaa itseään. Jokainen ihminen oli Jumalan ja luonnonlakien alainen, mistä seurasi, että itsensä suojeleminen ei ollut pelkästään etuoikeus vaan myös välttämätön velvollisuus. Niinpä myöskään naisten alamaisuus miehiään kohtaan tai lasten alamaisuus vanhempiaan kohtaan ei ollut lakitekstin mukaan heidän vapautensa riistoa vaan luonnollinen järjestys. Jos toista estettiin

---

⁴⁷ Bankton 1751–1753a, 45.

⁴⁸ Bankton 1751–1753a, 51.

⁴⁹ Staves 1990, 4

⁵⁰ Capp 2003, 3.

⁵¹ Bankton 1751–1753a, 124.

⁵² Bankton 1751–1753a, 46.

tekemästä vahinkoa itselleen tai muille, katsottiin sen olevan humaani teko, ei suinkaan vapauden loukkaus.⁵³

Kuten aikakauden lakitekstistä voidaan huomata, pyrittiin naisen asema miehelle alisteisen määrittelemään alistussuhteen sijaan käytännön kannalta parhaana ratkaisuna, johon nainen olisi suostunut ilman pakkoakin. Yksilöllisyyteen kasvaneesta nykyihmisestä tämänkaltaiset ajatukset tuntuvat vierailta, ja koko patriarkaalin järjestelmä näyttäytyy helposti yksisuuntaisena alistussuhteena. Tosiasiassa patriarkaalisuus ei 1700-luvun ihmiselle välttämättä aina merkinnyt sukupuolten etujen vastakkaisuutta. Perhe oli patriarkaalin järjestelmän keskeisin osa, ja kaikki perheenjäsenet oli kasvatettu siihen, että heidän etunsa olivat yhteneväisiä perheen etujen kanssa. Näin ollen naisten oli hankala muodostaa minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa luokkatietoisuutta, koska heidän oli vaikeaa hahmottaa itselleen perheen ulkopuolisia yksilöllisiä oikeuksia.⁵⁴

Patriarkaalin järjestelmä ei kuitenkaan ollut muuttumaton. Vaikka järjestelmän perusluonne säilyi varsin samanlaisena, muuttui järjestelmä tarvittaessa vastaamaan siinä eläneiden ihmisten käsityksiä ja tarpeita. Monet tutkijat ovatkin korostaneet neuvottelujen tärkeyttä patriarkaalin järjestelmän toiminnassa. Näin ollen patriarkaalisuus voidaan nähdä eräänlaisena sosiaalisena käytäntönä. Katie Barclay määrittelee teoksessaan patriarkaalisuuden ideologiaan, kulttuuriin ja yhteiskuntaan pohjautuvaksi muuttuvaksi sosiaalisten suhteiden järjestelmäksi, joka toimii lujittaakseen miesten valtaa naisten kustannuksella. Koska järjestelmä kehittyi neuvottelujen kautta, oli myös naisilla mahdollisuus vaikuttaa asemaansa siinä, mutta pitkällä aikavälillä mukautumiskykyinen järjestelmä varmisti aina naisten alistussuhteen. Judith Bennett käyttääkin termiä ”patriarkaalin tasapainotila” kuvatessaan sitä, kuinka naisten kokemukset arkielämässä muuttuivat, mutta heidän asemansa suhteessa miehiin pysyi silti samana.⁵⁵

---

⁵³ Bankton 1751–1753a, 63.

⁵⁴ Barclay 2011, 9.

⁵⁵ Barclay 2011, 8–9; Bennett, Judith (2006), *History Matters: Patriarchy and the Challenge of Feminism*. Manchester: Manchester University Press, 72–79. Siteerattu teoksessa: Barclay 2011, 8–9.

Patriarkaallinen valta ei kuitenkaan ainakaan teorian tasolla tarkoittanut rajoittamatonta miehistä auktoriteettia. Naisen kuuliaisuusvelvoitteesta puhuttiin harvoin erillään miehen velvoitteesta rakastaa ja suojella vaimoaan. Miehistä valtaa oli siis rajoitettu miehen vastuulla ja velvollisuuksilla.⁵⁶ Jo aiemmilla vuosisadoilla absoluuttinen valta niin valtion kuin perheen tasolla oli Skotlannin Presbyteerisen kirkon oppien mukaan asetettu hyvin kyseenalaiseen valoon. Kirkon näkemyksen mukaan tällainen valta asetti käyttäjänsä Jumalan asemaan ja oli siten eräänlainen epäjumalallisuuden muoto. 1700-luvulla absoluuttisen vallan vastustus kuitenkin jatkui, ja sai myös maallisia näkökohtia valistusajattelijoiden toimesta.⁵⁷

Esimerkiksi eräs kuuluisimmista valistusajattelijoina, englantilainen John Locke, vaati teoksessaan ”*Two Treatises of Government*” (1690) oikeuksiin perustuvaa kansalaisuuden mallia. Locke luonnehti valtiota sopimuksena, joka oli vapaaehtoisesti tehty tasavaroisten yksilöiden välille ja jossa henkilökohtaisen sekä omaisuuden suojelun hintana oli kuuliaisuus poliittiselle auktoriteetille. Tällaisessa yhteiskunnassa luonnolliset lait vaihdettiin siviili- ja poliittisiin oikeuksiin, mikäli hallitus ei sortanut kansalaisiaan.⁵⁸ Kuninkaan absoluuttista valtaa ei siis enää nähty välttämättömänä. Aikakauden oikeudellisen keskustelun piirissä myös avioliitto alettiin nähdä enenevässä määrin täysivaltaisten yksilöiden tekemänä sopimuksena⁵⁹, joskin sopimusteorioiden soveltaminen perheen piiriin herätti myös runsasta keskustelua. Avioliiton teoreettinen sopimusluontoisuus ei välttämättä käytännössä suojellutkaan naista miehisen vallan ylilyönneiltä: Esimerkiksi ensimmäisenä englantilaisena feministinä pidetty Mary Astell varoitteli naisia siitä, ettei näiden pitänyt kuvitella saavansa vapaaehtoisesta sopimuksesta mitään etuja, sillä he olivat joka tapauksessa valinneet itselleen ”hallitsijan”, jonka valtaa eivät voineen poistaa, vaikka tämä olisi väärinkäyttänyt sitä.⁶⁰ Myös toinen aikalaikirjoittaja, Sarah Chaponen kritisoi lain aviomiehille suomaan suurta valtaa, jonka hän näki ristiriitaisena aikakauden vapautta korostavan ideologian kanssa. Chaponen näkemykset miehisestä vallasta antoivatkin hyvin erilaisen kuvan perheissä vallinneesta todellisuudesta

---

⁵⁶ Barclay 2011, 46.

⁵⁷ Barclay 2011, 59–60.

⁵⁸ O’Brien 2007, 622.

⁵⁹ Hänninen 2007, 21. Ks. myös Stone 1979, 164–165.

⁶⁰ O’Brien 2007, 622. Astellin teos *Some Reflections of Marriage* julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1700. O’Brien viittaa artikkelissaan vuoden 1706 painokseen. O’Brien 2007, 622.

kuin sopimusteoriat: siinä missä kuninkaan valtaa rajoitettiin perustuslailla, ei olemassa oleva laki Chaponen mukaansa kyennyt suojelemaan naisia miestensä mielivaltaiselta vallankäytöltä, vaan päinvastoin asetti miehet lähes epäjumalan asemaan.⁶¹

Vaikka siis käsitykset miehen ja naisen suhteesta saivat uusia tulkintoja, ei patriarkaalinen valta kuitenkaan poistunut minnekään. Niinpä myös aikakauden skotlantilainen lakiteksti korosti avioliittoa puolisoitten välisenä etujä tuottavana vaihtokauppana, mutta mahdollisti silti edelleen käytännössä naisen alisteisen aseman, kuten alaluvusta 5.1 voidaan huomata. Patriarkaalisuus sai myös uusia muotoja valistuksen sivistyneessä yhteiskunnassa. Tarkastelenkin seuraavassa alaluvussa lyhyesti millaisena naisen asema nähtiin 1700-luvun Skotlannissa ja mitä toimintamahdollisuuksia naisilla käytännössä oli.

2.4. Naisen asema

Monet valistusajattelijat, jotka näkivät oman aikakautensa aiempia kehittyneempänä, olivat sitä mieltä, että naisen asema oli parantunut merkittävästi aiemmasta⁶². Valistusajattelijat yhdistivät naisen aseman kehittymisen modernin yhteiskunnan kehittymiseen, ja modernin sivilisaation katsottiin tarjoavan naisille monia helpotuksia kehittymättömämpiin yhteiskuntiin nähden. Ajateltiin, että koska naiset olivat miehiä heikompia, kehittymättömämmät yhteiskunnat olivat sortaneet heitä. Tällaisissa yhteiskunnissa naiset olivat toimineet työläisinä, orjina tai palvelijoina, eikä heillä ollut juurikaan oikeuksia. Yhteiskuntien kehittyessä poliittisesti ja taloudellisesti naiset olivat saaneet enemmän oikeudellista turvaa, vapaa-aikaa ja mahdollisuuksia tuoda itseään esiin erillisinä olentoina.⁶³

Tällaisen kehitysajattelun mukaan naisten sivistynyt kohtelu mahdollisti sen, että naiset saattoivat osoittaa sisäisiä ominaisuuksiaan, kuten siveyttä, moraalisuutta, ja luonnollis-

---

⁶¹ Hänninen 2007, 36–37, 72–73. Myös Sarah Chaponen oli englantilainen. Hänen teoksensa *The Hardships of the English Laws Relation to Wives* julkaistiin anonymina Lontoossa ja Dublinissa vuonna 1735. Hänninen 2007, 3.

⁶² Etenkin valistusajan historiankirjoittajat olivat hyvin kiinnostuneita siitä, millainen naisen asema eri aikoina oli ollut.

⁶³ O'Brien 2007, 626–627; Rendall 2007, 258.

ta kiinnostusta miehiä kohtaan. Uusi moderni naiskuva oli siis varsin erilainen kuin aiempien vuosisatojen käsitys naisesta sekasortoisena ja seksuaalisesti kyltymättömänä olentona. Uusi naiskuva erosi vanhasta myös siinä mielessä, että moderni naiseus oli vain ylemmän väestön saavutettavissa. Näin ollen on vaikeaa määrittellä mitään yksiselitteistä naiseutta, joka olisi määrittänyt aikakaudella eläneitä naisia. Naisten sosiaalinen asema vaikutti myös patriarkaalisen vallan luonteeseen. Aikakauden ajatusmallin mukaan eliitin naisia tuli suojella huonolta kohtelulta heidän hienostuneen luonteensa vuoksi. Alemmassa asemassa olevat naiset eivät osallistuneet valistukselle tyypilliseen hienotunteisuuden kulttuuriin, joten heidän sisäiset ominaisuutensa eivät olleet päässeet kehittymään. Heidän ei siis myöskään katsottu tarvitsevan vastaavaa suojelua huonosti käyttäytyviä miehiä vastaan kuin ylempisäätyisten kanssasisartensa.⁶⁴

Valistuneessa yhteiskunnassa naisilla oli myös mahdollisuus käyttää sukupuoltaan hyväksi paremman sosiaalisen aseman saavuttamiseen. Vaikutusvaltaa saattoi saavuttaa toimimalla kodin ulkopuolella vuorovaikutuksessa miesten kanssa, eikä sukupuolisen vetovoiman käyttäminen paremman sosiaalisen aseman saavuttamiseen ollut varsinaisesti paheksuttua.⁶⁵ Ajatusten taustalla on selvästi havaittavissa patriarkaalinen normisto, sillä naisten katsottiin voivan saavuttaa valtaa miestensä kautta, ei itsenäisinä toimijoina. Miesten kautta toimiminen ja miehiin vaikuttaminen olikin aikakauden naiselle ainoa ”hyväksytty” tapa käyttää valtaa. Nainen, joka suostutteli miehensä toimimaan omien tavoitteidensa mukaan, ei aikalaisten käsitysten mukaan ollut tottelematon vaimo, vaan päinvastoin takasi kotitalouden tasapainon ja hyvinvoinnin.⁶⁶

Moderni naiseus perustui enemmänkin naisen sisäisiin hyveisiin, ei niinkään aiemmilta vuosisadoilta tuttuun tiukkaan järjestykseen, jolle vaimon kuriton toiminta nähtiin uhkana. Vastaavasti myös mieheyden käsite koki muutoksia. Kunniaan ja fyysiseen valtaan perustuva malli korvautui kohteliaalla herrasmiehellä, joka korvasi väkivallan itsekontrollilla.⁶⁷ Uudet käsitykset sukupuolirooleista ja sukupuolten välisten tapojen muutokset vaikeuttivat myös sukupuolten välisten elinpiirien yksipuolista jaottelua.⁶⁸ Tutki-

---

⁶⁴ Barclay 2011, 55.

⁶⁵ O'Brien 2007, 627; Rendall 2007, 258.

⁶⁶ Barclay 2011, 56.

⁶⁷ Barclay 2011, 64.

⁶⁸ Black 2001, 90.

jat ovatkin pitäneet elinpiirien jaottelua julkiseen miehille kuuluneeseen ja yksityiseen naisten piiriin on jo itsessään ongelmallisena. Varsinkaan naisten elämä kotona ei ollut rajattu suljettujen ovien taakse piiloon ympäröivältä yhteiskunnalta ja lisäksi julkisen piirin toimintoja, kuten töitä ja politiikkaa tehtiin myös yksityisissä kotitalouksissa.⁶⁹

1700-luku tarjosi siis naisille toimintamahdollisuuksia myös kodin seinien ulkopuolella. Naisilla oli tärkeä rooli esimerkiksi skotlantilaisessa taloudessa kasvavan kulutuskulttuurin ja muotiteollisuuden kautta.⁷⁰ Kaupungistuva yhteiskunta antoi naisille uusia mahdollisuuksia taloudellisen toiminnan harjoittamiseen, ja myös naiset saattoivat toimia itsenäisinä yrittäjinä maskuliinisesta kontrollista huolimatta. Monesti naisten paikka työelämässä rajoittui kuitenkin heille sopiviksi katsotuille aloille, kuten opettamiseen, ompeluun tai ruuanvalmistukseen.⁷¹ Valistuksen ajatukset sivistyneestä yhteiskunnasta loivat naisille myös uudenlaisia mahdollisuuksia koulutukseen⁷². Lisääntyneiden koulutusmahdollisuuksien taustalla oli erityisesti kaupunkieliitin halu näyttäytyä osana sivistynyttä yhteiskuntaa. Naisten koulutus oli kuitenkin hyvin pitkälti sidoksissa yhteiskuntaluokkaan, ja suurin osa tyttäristä sai oppinsa edelleen kotona. Lisäksi naisille tarjottu koulutus keskittyi etupäässä naisellisten taitojen, kuten lukemisen, kutomisen ja leipomisen, kehittämiseen. Taidot eivät kuitenkaan olleen merkityksettömiä, sillä niiden avulla naisilla oli mahdollisuus päästä osaksi sivistynyttä yhteiskuntaa ja ryhmää, jolla oli merkittävää sosiaalista ja poliittista valtaa.⁷³

Naisen mahdollisuudet poliittisen vallan saavuttamiseen olivat kuitenkin varsin rajalliset varsinkin Englannin kanssa solmitun valtioliiton jälkeen⁷⁴. Toki aikakaudella oli naisia, jotka olivat esimerkiksi perijättärinä saaneet haltuunsa maata ja sen kautta saavuttivat myös merkittävää vaikutusvaltaa. Myös perheen varallisuus saattoi asettaa naisen merkittävään asemaan yhteiskunnassa. Itsenäistä poliittisen vallan käyttöä ei kui-

---

⁶⁹ Barclay, Simonton 2013, 3. Kaartinen toteaa elinpiirien erottuneen selvemmin vasta 1800-luvulla. 1700-luvulla myös miehillä oli oma roolinsa kotona ja naisillakin oli poliittista toimivaltaa, vaikka he eivät virallisen hallinnon toimintaan. Kaartinen 2006, 69.

⁷⁰ Barclay, Simonton 2013, 8–9.

⁷¹ Barclay, Simonton 2013, 9–10, Simonton 2013, 217–218, 220–221, 231.

⁷² Naisten koulutus oli kyllä jo aiemminkin ollut tärkeä asia kirkolle, vaikka esimerkiksi naisten luku- ja kirjoitustaito pysyi jatkuvasti alhaisempana kuin miesten.. Barclay, Simonton 2013, 6.

⁷³ Barclay, Simonton 2013, 6–7; Haglund 2003, 114.

⁷⁴ Skotlannin ja Englannin parlamenttien yhdistyttyä parlamentti sijaitsi kaukana Lontoossa ja skotlantilaisten parlamentin jäsenten määrä väheni huomattavasti. Carr 2013, 194.

tenkaan varsinaisesti pidetty naisille sopivana, sillä se ei sopinut naiselliseen herkkyyteen. Valistuksen ajatukset sivistyneestä yhteiskunnasta edellyttivät kyllä naisten osallistumista julkiseen elämään, mutta osallistuminen oli silti vahvasti sukupuolisesti määriteltä, eikä naisilla ollut miehiä vastaavia mahdollisuuksia osallistua julkiseen keskusteluun. Rajoituksista huolimatta yläluokan naisilla oli kuitenkin merkittävä roolinsa esimerkiksi sosiaalisen ja ammatillisen kehityksen edistämässä. Vuosisadan loppua kohti yläluokkaiset naiset olivat saavuttaneet myös aktiivisen aseman whig-politiikassa.⁷⁵

Valistuksen yksilön oikeuksia koskevat teoriat saivat kyllä rinnalleen ajatuksia myös naisten tasa-arvosta, mutta keskustelu koski lähinnä naisten oikeuksia ja vapaaehtoisuutta esimerkiksi avioliitossa ja oikeusasioissa. Vaatimukset tasa-arvoisista poliittisista oikeuksista olivat huomattavasti vähäisempiä.⁷⁶ Tätä selittää varmasti se, että jopa valistuneimmissa osissa Eurooppaa miestenkin poliittiset oikeudet olivat edelleen rajoitettuja, vaikka heidän muut kansalaisoikeudet olivat laajempia.⁷⁷ Tasa-arvon idean voidaan katsoa edenneen 1700-luvulla, mutta kuten edellä kirjoittamastanikin voi huomata, varsinaisesta tasa-arvosta vielä voitu puhua. Naiset ja miehet nähtiin edelleen syvästi erilaisina ja erillisinä. Aikakauden lääketieteellisen, psykologisen ja moraalisen keskustelun piirissä korostettiin sukupuolten välistä synnynäistä erilaisuutta. Vahvuus, kovuus ja sitkeys olivat maskuliinisia luonteenpiirteitä, kun taas naisiin liitettiin herkkyyttä, heikkous, kauneus ja suloisuus.⁷⁸ Valistusajattelun ihannoimassa sivistyneessä yhteiskunnassa sukupuoli määritteli tiukasti käyttäytymistä, sitä mikä oli sopivaa miehelle tai naiselle.⁷⁹

Uudet käsitykset sukupuolirooleista saivat osan aikakauden naiskirjailijoista näkemään tasa-arvoisemman suhteen mahdollisena. Toisille ne taas näyttäytyivät naisen alistussuhdetta vahvistavana korostaessaan naisen asemaa rakkauden ja suojeluksen tarpeessa

---

⁷⁵ Barclay, Simonton 2013, 10; Carr 2013, 193, 201, 203.

⁷⁶ O'Brien 2007, 622. Ks myös Carr 2013, 204. Esimerkiksi naisten asemaa ja oikeuksia käsitelleen englantilaiskirjoittajat Mary Wollstonecraft ja Catherine Macaulay eivät kovin innokkaasti käsitelleet asiaa, vaan olivat ainoastaan hieman närkästyneitä poliittisten oikeuksien puuttumisesta. Poliittisten oikeuksien sivuuttamisesta huolimatta Wollstonecraft ja Macaulay kuitenkin puhuivat naisten tasa-arvon puolesta. O'Brien 2007, 622–630.

⁷⁷ O'Brien 2007, 622.

⁷⁸ Rendall 2007, 254, 256.

⁷⁹ Barclay, Simonton 2013, 6.

olevana olentona.⁸⁰ Valistuksen uudet ajatukset tasa-arvosta ja naisen aseman kehityksestä saivat siis myös kritiikkiä ja epäilyä osakseen naiskirjoittajien taholta.⁸¹

Miesten tavoin myös naisten asema yhteiskunnassa oli tietysti vahvasti sidoksissa yhteiskunnalliseen asemaan. Maa, varallisuus ja perheen valta saattoivat auttaa naisia ylittämään heidän sukupuolelleen asetettuja rajoja, eikä suurimmalla osalla naisista tietenkään ollut kyseisiä apukeinoja käytettävissään. Alempisäätyiset ja köyhät naiset olivatkin yleensä varsin näkymättömiä julkisessa piirissä. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että heidän elämänsä olisi rajoittunut ainoastaan kodin sisälle yksityiseen piiriin. Lisäksi sivistyneen yhteiskunnan naisille luomat käyttäytymisnormit eivät samalla tapaa rajoittaneet yhteiskunnan alemmilla kerroksilla eläviä naisia. Esimerkiksi ylempien säätyjen luoma kuva naisista passiivisina miehensä suojeluksen tarpeessa olevina olentoina ei näyttänyt vastaavan alemmassa asemassa olevia naisia, jotka olivat monesti hyvinkin valmiina suojelemaan itseään.⁸²

Edelleen varmasti monen naisen toimintaympäristöä oli kuitenkin ensisijaisesti koti. Toisaalta kodin piirissä eläville naisille hahmoteltiin myös laajempaa tehtävää. Hyveellinen perhe-elämä nähtiin koossapitävänä voimana, jolloin sillä oli myös julkinen tehtävä, ja naiset saivat roolin kodin piirissä toimivina sosiaalisen järjestyksen ankkureina. Kotona olevat naiset nähtiin myös miestensä julkisen toiminnan tukijoina ja moraalisina säätelijöinä.⁸³ Kodin piirissäkin naiset olivat lain mukaan miestensä patriarkaalisen vallan alla, mutta koska kodin piiri katsottiin perinteisesti juuri naisten toiminta-alueeksi,

---

⁸⁰ Barclay 2011, 64.

⁸¹ Esimerkiksi Mary Wollstonecraft ja Catherine Macaulay kritisoivat voimakkaasti kaksinaismoraalia, jonka mukaan naisten oletettiin käyttäytyvän siveästi, mutta kuitenkin käyttävän seksuaalista viehätysvoimaa tavoitteidensa saavuttamiseen. Myöskään Hannah More ja Hester Chapone eivät suostuneet rajoittamaan naisten toimijuutta pelkästään miestensä suostutteluun, vaikka eivät muuten kyseenallistaneetkaan naisten alistussuhdetta. Wollstonecraft ja Macaulay suhtautuivat hyvin epäillen myös siihen, oliko valistusajattelun mukaista kehitystä ylipäättään tapahtunut varsinkaan tasa-arvon ja naisten oikeuksien kohdalla.⁸¹ Catherine Macaulay kirjoitti teoksessaan ”History of England” (1763–83), ettei kehityksen ideaa pitänyt ymmärtää kaupan kasvun, monarkian perustuslaillisen säätelyn tai naisen parantuneen roolin, vaan vapauden kehittymisen kautta. Mary Wollstonecraft toi teoksessaan ”The Vindication of the Rights of Woman (1792) esiin näkemyksensä, jonka mukaan ihmisoikeuksien ja vapauden näkökulmasta kehitystä ei juurikaan ollut tapahtunut. Hänen mielestään myöskään sivilisaation kehitys ei ollut saanut aikaan parannusta naisen asemaan. Wollstonecraft katsoi, että naiset (kuten myös molempien sukupuolien rikkaat) olivat omaksuneet vain sivilisaation mahdollistamat hullutukset ja paheet ja jääneet paitsi kaikista hyödyllisistä kehityksen tuloksista. Barclay 2011, 57; O’Brien 2007, 622, 627–630

⁸² Barclay, Simonton 2013, 10–11.

⁸³ O’Brien 2007, 630–631.

saattoi naisilla käytännössä olla tietyissä asioissa paljonkin toimivaltaa. Juuri tätä naisten toimintatilaa perheissä tulen työssäni tarkastelemaan. Erityisesti paneudun naisten elämään kotona ja valtaan suhteessa miehiinsä luvussa 5, joka käsittelee vaimon ja äidin asemaa perheessä.

3. NAISEN ASEMA PERIMYSJÄRJESTELMÄSSÄ JA OIKEUDENKÄYNN-EISSÄ

3.1. Naiset oikeudessa perintöriitojen osapuolena

Vaikuttaisi siltä, että *Court of Sessionin* käsittelemissä perintöriidoissa oli mukana varsin runsaasti naisia. Tämä kertoo siitä, että myös naisilla oli mahdollisuus päästä käsiksi omaisuuteen ja että heillä oli myös mahdollisuus ajaa asioitaan aina korkeimmassa oikeudessa asti, kun he tunsivat oikeuksiaan loukatun. Toisaalta naisten runsas esiintyminen perintöriitojen osapuolena voi kertoa myös siitä, ettei heidän oikeutensa suvun omaisuuteen aina ollut täysin yksiselitteinen, ja he joutuivat usein vaatimaan heille kuulunutta oikeusteitse. Tapauksissa esiintyikin naisia sekä kantajina että vastaajina⁸⁴.

Koska nainen oli yleensä miehen holhouksen alla, oli hänellä monesti myös mies mukana oikeusprosessissa. Vaimo ei saanut nostaa kannetta tai puolustautua oikeudessa ilman miehensä suostumusta.⁸⁵ Oikeudenkäyntipöytäkirjoissa tämä näkyi siten, että monesti tapauksissa mies oli vaimonsa mukana kantajana tai vastaajana, tai pelkästään mies saattoi edustaa vaimoaan. Mikäli isä oli kuollut, oli tapauksissa lapsia edustamassa holhoajia tai huoltajia, jotka yleensä olivat miespuolisia. Toisaalta monissa tapauksissa nainen esiintyi kantajana tai vastaajana myös ilman viittauksia miespuolisiin tukihenkilöihin.

---

⁸⁴ Aineistoni tapauksissa, joista osapuolten sukupuoli kävi ilmi, 52:ssa oli nainen kantajana ja 17:ssä vastaajana. Näiden lisäksi 17 tapausta oli sellaisia, joissa molempina osapuolina oli nainen. Edellä mainittuihin on laskettu mukaan pari tapausta, joissa miehet edustivat naisia oikeudessa. Joissain tapauksissa pelkästään nainen oli kantajana tai vastaajana, toisissa saattoi olla suurikin joukko perhettä hakemassa oikeutta. Kaikista tapauksista ei pysty sanomaan, mitä sukupuolta oikeudessa taistelleet henkilöt olivat, sillä tapauksessa saatetaan mainita vain sukunimi tai puhua yleisesti lapsista. Aineistoni sisältää myös naisten asemasta kertovia täysin miesten välisiä tapauksia.

⁸⁵ Mikäli mies kieltäytyi tai nainen nosti kanteen miestensä vastaan, saattoi oikeus valtuuttaa vaimon toimimaan yksinkin. Bankton 1751–1753a, 125; Erskine 1754a, 68.

Tyypillisesti kiistoissa oli vastakkain leski ja perillinen tai nuoremmat lapset ja perillinen. Monesti leski ja nuoremmat lapset taistelivat myös yhdessä perillistä vastaan. Perillinen oli usein perheen vanhin poika, mutta paljon ongelmia näytti herättäneen myös sellaiset tapaukset, joissa perhe oli lapseton ja omaisuus siirtymässä jollekin kaukaisemmalle sukulaiselle. Yleensä tapauksissa kiisteltiin siitä, olivatko sopimukset päteviä ja kenelle kuollut oli todella halunnut omaisuutensa siirtyvän. Ongelmia vaikutti syntyneen erityisesti siinä tapauksessa, että kuollut oli elämänsä aikana tehnyt useampia omaisuuden siirtymiseen vaikuttavia sopimuksia. Tällöin ei aina ollut selvää, olivatko sopimukset toisensa kumoavia vai oliko kaikkien tarkoitus olla voimassa. Epäselvyyttä aiheutti myös se, olisiko edesmennyt ylipäätään saanut solmia uusia sopimuksia sen jälkeen, kun oli kerran jotain määrännyt perinnön siirtymisestä. Myös kuolinvuoteella⁸⁶ annetut osuudet olivat monesti kiistanalaisia.

Varakkaampaa väestöä edustavat naiset olivat mitä ilmeisimmin eniten edustettuina perintöriidoissa, sillä juuri hyväosaisilla oli runsaasti maata ja varallisuutta siirrettävänä sukupolvelta toiselle. Tapauksissa mainitaan kuitenkin vain harvoin, missä asemassa sinä esiintynyt nainen oli. Joitain mainintoja kuitenkin on. Oikeudessa taistelivat esimerkiksi herttuan tytär, kreivitär, varakreivitär, aatelisten tyttäriä (lordin ja lady'n tyttäret), käräjäoikeuden virkamiehen (*sheriff clerk*) tyttäret, papin (*minister*) vaimo, vuokraviljelijän vaimo sekä köyhä palvelija. Mainittujen arvojen tai ammattien lisäksi oikeudessa taistelleiden naisten asemasta kertoo tietysti myös se, kuinka suurista perinnöistä oli kyse. Toisaalta raha ei välttämättä ole kovin luotettava tekijä aikakauden ihmisten yhteiskunnallista asemaa määriteltäessä, sillä esimerkiksi keskisäätyisiin laskettavien ihmisten vuositulot saattoivat vaihdella 40 punnasta muutamaan tuhanteen puntaan.⁸⁷

---

⁸⁶ Sopimus katsottiin tehdyksi kuolinvuoteella, mikäli edesmennyt oli kuollut 60 päivän sisällä sen tekemisestä samaan tautiin, jota oli sairastanut. Lain kohdan tarkoituksena oli suojella perillisiä. Bankton 1751–1753b, 301–302.

⁸⁷ Leneman 2000, 665. Ylipäätään säätyrajat eivät olleet aikakaudella täysin yksiselitteisesti määriteltävissä. 1700-luvun aikana selkeä jako maataomistavan säätyläistön (*landed gentry*) ja alempien ryhmien välillä heikkeni vähitellen. Syynä tähän oli varallisuuden kasvu sekä molempiin ryhmiin kuulumattomien, kuten kauppiaiden, käsityöläisten ja joidenkin viljelijöiden merkityksen korostuminen. Viimeksi mainittukaan eivät kuitenkaan muodostaneet mitään yhtenäistä sosiaalista ryhmää. Leneman 2000, 665. Myös esimerkiksi termi kartanon omistaja (*laird*) käsitti hyvin erisuuruisia tuloja maastaan saavia maanomistajia. Varakkaimmat näistä saattoivat omistaa yhtä paljon maata kuin alin aatelisto. Kohtuullisen määrän maata omistavat kartanonherrat saivat maastaan tuottoa ennen maatalouden uudistuksia 100–1000 puntaa vuodessa. Pienimmät kartanonherrat (*bonnet lairds*) omistivat lähinnä yhden maatilan, eivätkä välttämättä olleet taloudelliselta asemaltaan suurimpia vuokratilallisia (*tenant*) paremmassa asemassa. Usein nämä alimmat kartanonherrat vuokrasivatkin maansa ja loivat itse muuta uraa esimerkiksi lakimiehinä. Lene-

Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että perintöriidoissa oli mukana monesti selvästi varakkaampia naisia, kun taas avioliittoa todistamaan pyrkineet, aviottomia lapsia synnyttäneet ja varsinkin elatusta vaatineet vaikuttivat luonnollisesti vähempivaraisilta.

Skotlantilainen perimysjärjestelmä ja avioliittolaki asettivat naisen ja miehen erilaiseen asemaan, mikä näkyi myös käsittelemissäni oikeustapauksista. Tarkastelenkin seuraavassa alaluvussa lähemmin patriarkaalista perimysjärjestelmää ja sitä, millaiset mahdollisuudet naisella oli periä erilaista omaisuutta.

3.2. Perittävän omaisuuden luonne ja perimysjärjestys

Perittävä omaisuus jaettiin sen luonteen mukaan kiinteään ja irtaimeen. Kiinteää omaisuutta olivat maa ja rakennukset, irtainta siirreltävässä olevat asiat, kuten esimerkiksi raha ja huonekalut.⁸⁸ Kiinteän ja irtaimen omaisuuden periytymiseen oli omat sääntönsä. Kiinteän omaisuuden perijää kutsuttiin perilliseksi (*heir*) ja irtaimen omaisuuden saanutta pesänjakajaksi (*executor*)⁸⁹

3.2.1. Vanhin poika etusijalla kiinteän omaisuuden perimisessä

Kiinteän omaisuus periytyi suvussa jakamattomana ensisijaisesti miespuolisten perillisten kautta. Kiinteän omaisuuden perimyssääntöjen taustalla vaikutti feodaalijärjestelmä, sillä kaikki maat ja rakennukset olivat feodaalisäännösten alaisia. Koska feodaalijärjestelmä ja läänitykset perustuivat alun perin sotilaspalvelukseen, saattoivat läänityksiä eli maata järjestelmän alkuaikoina periä ainoastaan miehet. Näin siksi, että vain he olivat kykeneviä jatkamaan sotilasuraa. Vähitellen, kun sotilaallisten läänitysten rinnalle alkoi syntyä muunaisia, aukenivat perimysmahdollisuudet myös naisille. Bankton kuitenkin toteaa, että järjestelmässä on ollut alueellisia vaihteluita, ja että Skotlannissa jo kaikkein vanhimpien lakien mukaan nainen saattoi periä myös sotilaallisen läänityksen miesperil-

---

man, Mitchison 1989, 54. Jotain viitteitä rahan arvosta ja yhteiskunnallisesta asemasta antaa myös se, että 1700-luvun loppupuolella Skotlannissa oli noin 300–400 suurta tilaa, joiden tuotto oli yli 2500 puntaa vuodessa, hieman yli 1000 keskisuurta tilaa ja yli 6000 pientä tilaa, jotka tuottivat alle 600 puntaa vuodessa. Leneman, Mitchison 1989, 55. Luvuissa on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että vuosisadan loppua kohti tilakoot ja tilojen tuotto parani maatalouden uudistusten myötä.

⁸⁸ Bankton 1751–1753a, 514–515.

⁸⁹ Erskine 1754 b, 354.

listen puuttuessa. Mieslinjaisen perimyksen lisäksi myös jakamattomalla perimyksellä oli juurensa feodalismissa, sillä vasallin katsottiin pystyvän parhaiten palvelemaan isäntäänsä läänitysten säilyessä kokonaisina. Bankton toteaa aikojen saatossa feodaalisen omistamisenkin lähentyneen irtaimen omistamisen tapaa esimerkiksi juuri naisten liisääntyneiden perimyoikeuksien osalta⁹⁰. Edelleen kuitenkin perimysjärjestelmä suosi miehiä ja jakamatonta perimystä kiinteän omaisuuden kohdalla.

Laillisen perimysjärjestyksen mukaan pojat siis perivät ennen tyttäriä ja vanhimmat lapset ennen nuorempia. Maaomaisuutta ei jaettu lasten kesken, vaan se siirtyi ensisijaisesti kokonaisuudessaan aina vanhimmalle pojalle. Perimyssääntöjen mukaan tyttäret saattoivat periä kiinteää omaisuutta vain siinä tapauksessa, ettei kuolleella ollut lainkaan poikia. Naisperillisiä koski lisäksi eri säännöt kuin miesperillisiä. Naisten perimyksessä esikoisoikeus ei ollut voimassa, joten naisille periytyvä kiinteä omaisuus jaettiin aina tasan perillisten kesken siten, että arvonimet ja muut oikeudet, joita ei pystytty jakamaan, kuuluivat vanhimmalle.⁹¹ Naisperilliset olivat siis keskenään miehiä tasarvoisemmassa asemassa.

Mikäli kuolleella ei ollut lainkaan lapsia, kiinteä omaisuus meni hänen sisaruksilleen. Etusijalla oli kuolleen seuraavaksi nuorempi veli, joka sai perinnön kokonaisuudessaan. Mikäli kuollut oli itse sisaruksista nuorin, perintö meni seuraavaksi vanhemmalle veljelle. Jos kuolleella ei ollut veljiäkään, perinnön saivat tämän siskot siten, että se jaettiin tasan heidän kesken. Täyssisarten puuttuessa perimysvuoron saivat sisarpuolet edellä mainittujen sääntöjen mukaan. Sisarpuolista pystyivät perimään kuitenkin vain ne, joilla oli sama isä kuin kuolleella. Äidin puoleisilla sisarpuolilla ei perimyoikeutta ollut. Puolisarten jälkeen perimysvuorossa oli isä, jonka jälkeen hänen veljensä ja siskonsa, isän

---

⁹⁰ Bankton 1751–1753a, 530; Bankton 1751–1753b, 293.

⁹¹ Bankton 1751–1753b, 293, 300–301; Erskine 1754a, 355, 357. Lääninherruudet (*superiorities*) jakautuivat niin, että mikäli niitä oli vain yksi, vanhin siskoista sai sen. Mikäli lääninherruuksia oli useampia, ne jaettiin sisarusten kesken. Vanhin tosin saattoi saada niistä parhaan, mutta mikäli jako oli epäoikeudenmukainen, oli hän velvoitettu hyvitykseen nuoremmille. Perheen ensisijainen asunto puutarhoineen kuului vanhimmalle sisarelle, ilman, että hänen tarvitsi suorittaa korvauksia nuoremmille. Muut asuinrakennukset ympäristöineen kuitenkin jaettiin kaikkien siskosten kesken. Nuoremmilla siskoilla saattoi kuitenkin olla oikeus saada jonkinlaista hyvitystä, mikäli jako osoittautui kovin epäreiluksi. Erskine 1754b, 357.

jälkeen isoisä sisaruksineen ja niin edelleen. Vaikka lapset saattoivat periä äitinsä, ei äidillä ollut oikeutta periä lapsiaan.⁹²

Edellä mainittujen sääntöjen lisäksi perinnön siirtymiseen suvussa vaikutti oikeus, jonka mukaan lapsi saattoi periä kuolleen vanhempansa sijasta. Näin ollen lapsenlapsi saattoi periä ennen kuolleen omia lapsia, mikäli hänen edesmennyt isänsä tai äitinsä olisi ollut oikeutettu perintöön. Tällaisessa tapauksessa siis jopa vanhimman pojan tytär saattoi periä ennen kuolleen nuorempaa poikaa.⁹³ Patriarkaalisen vallan näkökulmasta sääntö on mielenkiintoinen, sillä se mahdollisti kaukaisemman naissukulaisen perimyksen ennen läheisempää miestä.

Edellä mainitut säännöt kuvaavat niin sanottua laillista perimysjärjestystä, jonka mukaan kiinteä omaisuus periytyi, mikäli kuollut ei erikseen ollut ilmaissut tahtoaan periytymisestä eritavalla. Kuitenkin oli varsin yleistä, että perinnön suhteen tehtiin erilaisia järjestelyjä, jolloin puhuttiin perimyksestä erityiselle kohteelle⁹⁴. Skotlannissa kiinteää omaisuutta (toisin kuin irtainta) ei voinut siirtää testamentilla. Laillisen perimysjärjestyksen muuttaminen oli kuitenkin mahdollista kiinteänkin omaisuuden kohdalla, mikäli se tehtiin erilaisilla sopimuksilla, jotka katsottiin luonteeltaan elävien kesken tehdyksi (*inter vivos*).⁹⁵

Varsin yleistä oli, että esimerkiksi avioliittoa solmittaessa laaditut avioliittosopimukset sisälsivät myös osan, josta kävi ilmi, kuinka omaisuuden haluttiin siirtyvän puolisoiden kuoleman jälkeen.⁹⁶ Avioliittosopimuksen perusteella saadun perinnön saajaa kutsuttiin termillä *heir of provision* tai *heir of marriage*⁹⁷. Avioliittosopimuksessa perinnön saajia ei tavallisesti määritelty kovin pitkälle tulevaisuuteen, vaan perintö määrättiin siirtymään ainoastaan avioliiton perillisille.⁹⁸ Bankton toteaa, että tavallisesti avioliittosopimuksissa määrättiin maa siirtymään avioliitossa syntyneille miespuolisille perillisille,

---

⁹² Bankton 1751–1753b, 296–297; Erskine 1754b, 355–356.

⁹³ Bankton 1751–1753b, 294–295; Erskine 1754b, 356.

⁹⁴ Erskine 1754b, 108.

⁹⁵ Erskine 1754b, 359.

⁹⁶ Erskine 1754b, 359.

⁹⁷ Myös termi *heir of tailzie/tailie* oli mahdollinen, sillä lainmukainen perimyslinja oli katkaistu. Yleensä termiä *heir of tailzie* käytettiin kuitenkin varsinaisista sääntöperinnöistä, jotka sisälsivät pitkän listan toisensa poissulkevia perillisiä. Bankton, 1751–53 b, 301; Erskine 1754 b, 360.

⁹⁸ Bankton, 1751–1753b, 301; Erskine 1754b, 360.

joiden puuttuessa perimysvuoro annettiin miehen miespuolisille jälkeläisille mahdollisesta uudesta liitosta. Vasta näiden jälkeen perimysvuoron saivat tyttäret ensimmäisestä liitosta.⁹⁹

Toinen yleinen tapa määrätä perinnön siirtymisestä suvussa oli niin kutsuttu sääntöperintö, joissa perinnön antaja määritteli perinnön saajat jopa pitkälle tulevaisuuteen. Tällöin perillistä kutsuttiin sääntöperinnön saajaksi (*heir of tailzie*¹⁰⁰), sillä lain mukainen perimyslinja oli katkaistu. Sääntöperinnöt sisälsivät yleensä pitkän toisensa poissulkevien perillisten listan. Oli mahdollista laatia eritasoisia sääntöperintöjä sen mukaan, kuinka paljon ne rajoittivat perinnön saajan oikeuksia perittävään maahan. Yksinkertaisimmillaan sääntöperinnössä määriteltiin vain toistensa poissulkevien perillisten sarja ilman rajoituksia perinnön saajalle. Tällöin perillinen oli maan omistaja (*fiar*), ja sai näin ollen halutessaan myös muuttaa perimysjärjestystä. Kaikkein tiukin sääntöperinnön muoto oli sellainen, jossa perinnön laatija rajoitti sen saajien oikeutta perintöön niin paljon, ettei perijällä ollut oikeutta laatia minkäänlaisia sopimuksia, jotka olisivat vähentäneet seuraavan perijän saamaa maata. Tällaisen sääntöperinnön rikkoja menetti maansa seuraavalle perinnössä määritetyille perillisille. Tiukan sääntöperinnön saaja sai siis tavallaan vain elinikäisen käyttöoikeuden, ei varsinaista omistusoikeutta maahan. Tällaiset tiukimmat sääntöperinnöt eivät olleet aivan ongelmattomia, ja niiden pätevyys herättikin pitkään keskustelua. Vuodesta 1685 asti ne olivat kuitenkin olleet laillisia, mikäli ne oli rekisteröity tarkoitusta varten perustettuun rekisteriin.¹⁰¹ Tulen tuonnempina työssäni käsittelemään sääntöperinnön nuorempien lasten perimykselle aiheuttamia ongelmia¹⁰².

Yleensä maaomaisuuden haluttiin sääntöperintöjen turvin siirtyvän nimenomaan miesperilliselle (*heirmale*). Tällä tarkoitettiin lähintä laillista perillistä, joka oli mies ja joka

---

⁹⁹ Bankton 1751–1753a, 109.

¹⁰⁰ Termiä käytettiin lähinnä maaomaisuuden perijästä, kun maa oli asetettu periytyväksi pitkälle toisensa poissulkevien perillisten listalle. Avioliittosopimuksessa määritellyistä perillisistä käytettiin monesti termiä *heirs of provision*. Tällöin perillisten lista ei ole niin pitkä, vaan omaisuus periytyy ainoastaan avioliiton perillisille. Bankton, 1751–1753b, 301; Erskine 1754a, 360.

¹⁰¹ Bankton 1751–1753 a, 301, 583–585. Erskine 1754b, 360–362.

¹⁰² Tiukan sääntöperinnön haltijalla ei välttämättä ollut lainkaan oikeutta rasittaa maata nuorempien lasten osuuksilla, sillä laki ei määritellyt lapsille osuuksia annettavaksi kiinteästä omaisuudesta. Tiukankin sääntöperinnön saajalla oli kuitenkin oikeus rasittaa maata leskelle annetulla osuudella (*jointure*), kunhan tämä ei ollut suurempi kuin lain määräämä lesken käyttöoikeus kolmannekseen miehensä maista (*terce*). Erskine 1754b, 363.

jonka sukulaisuus kulki mieslinjassa ilman välissä olevia naisia.¹⁰³ Sääntöperinnöt siis yleensä vähensivät entisestään naisten mahdollisuutta periä maata ja muuta kiinteää omaisuutta. Jakamattoman mieslinjaisen perimyksen suosimisen taustalla oli tietenkin pyrkimys säilyttää maaomaisuus kokonaisuudessaan suvun hallinnassa, sillä maa oli merkittävä varallisuuden lähde ja oikeutti yleensä myös jonkinlaiseen asemaan yhteiskunnassa. Toisaalta sääntöperinnöllä voitiin estää maan jakautuminen myös naisten perimyksen kohdalla, joten omaisuuden säilymisen turvaaminen ei yksin selitä miesten ensisijaisuutta perijöinä, vaan taustalla vaikuttivat myös vanhat feodaaliset ja patriarkaaliset käytänteet.

3.2.2. Irtaimen omaisuuden jako perillisten kesken

Irtain omaisuus omistettiin eri tavalla kuin kiinteä. Se ei ollut feodaalioikeuksien alaista, ja irtaimen omaisuuden omistajalla oli täysi oikeus omistamaansa ilman sitoumuksia muille.¹⁰⁴ Jakamaton mieslinjainen perimys ei siis koskenut irtainta omaisuutta, joka laillisen perimysjärjestelmän mukaan jaettiin tasan perheen nuorempien lasten kesken.

Irtaimen omaisuuden periytyminen erosi kiinteästä siinä, että sen kohdalla miehet eivät olleet etusijalla naisiin nähden eivätkä vanhemmat lapset suhteessa nuorempiin. Perillinen, joka oli saanut kiinteän omaisuuden, ei voinut enää saada irtainta, mikäli kuolleella oli muita samantasoisia sukulaisia kuin perillinen. Yleensä siis kiinteä omaisuus periytyi vanhimmalle pojalle ja muut lapset sukupuoleen ja ikään katsomatta jakoivat irtaimen omaisuuden¹⁰⁵. Perillisen (*heir*) oikeudet oli turvattu siten, että mikäli hän katsoi saavansa kiinteää omaisuutta enemmän etua irtaimesta, hän saattoi jakaa kiinteän omaisuuden pesänjakajien kanssa ja vastaavasti saada itse yhden osan irtaimesta omaisuudesta.¹⁰⁶

Skotlannissa sai testamentata ainoastaan irtainta omaisuutta. Osa irtaimesta omaisuudesta kuului kuitenkin lain mukaan lapsille ja leskelle. Mikäli kuolleella oli sekä vaimo että

---

¹⁰³ Erskine 1754a, 360–361.

¹⁰⁴ Bankton 1751–1753a, 529.

¹⁰⁵ Irtaimisto periytyi kiinteästä omaisuudesta poiketen aina kuolleen lähimmille sukulaisille, eikä kuolleen pesänjakajan lapsi voinut periä vanhempansa sijasta. Erskine 1754a, 392.

¹⁰⁶ Erskine 1754a, 392.

lapsia, jaettiin irtain omaisuus kolmeen osaan: yksi leskelle (*jure relictæ*), yksi lapsille (*legitime, portion natural, bairns part of gear*) ja yhden kuollut oli saanut testamentata (*dead's part*) kenelle halusi, tai mikäli testamenttia ei ollut, tämäkin osa siirtyi lapsille. Mikäli kuolleella oli vain leski tai lapsia, jaettiin omaisuus kahteen osaan.¹⁰⁷

Myös irtain omaisuus saattoi kuitenkin jakautua muuten kuin laillisen perimysjärjestyksen mukaan. Yleensä jo avioliittosopimuksessa määriteltiin osuuksia myös nuoremmille lapsille¹⁰⁸. Mikäli lapsi hyväksyi tällaisen osuuden kaikeksi mitä isältään vaati, ei hänellä enää ollut oikeutta lakiosaansa irtaimesta omaisuudesta. Muussa tapauksessa erikseen määritellyt osuudet eivät automaattisesti poistaneet lasten oikeutta lakiosaansa. Lapsi ei kuitenkaan lähtökohtaisesti voinut saada sekä hänelle erikseen määrättyä summaa että laillista osuuttaan. Jotta lasten välinen tasavertaisuus säilyi, verrattiin erillistä osuutta lakiosaan, jonka osaksi se laskettiin. Mikäli erillinen osuus oli määrätty lapselle siten, että erikseen oli mainittu lapsen saavan säilyttää asemansa ”talon lapsena”, katsottiin osuus lisäosuudeksi, jonka lisäksi lapsella oli oikeus koko lailliseen osuuteensa. Lapselle annettu kiinteä omaisuus ei vähentänyt laillisia lastenosuuksia, joten kiinteää omaisuutta saanut lapsi oli edelleen oikeutettu kokonaiseen lakiosaansa. Lisäksi, vaikka lapsi oli saanut osuuden, jonka hyväksyi korvaavan lakiosansa, oli hän edelleen oikeutettu koko mahdolliseen osuuteensa kuolleen osasta.¹⁰⁹

3.3. Naiset maaomaisuuden perijöinä: kiistaa ja epäselvyyttä käsitteistä ja jaettava omaisuudesta

Aikakauden skotlantilaista perimyslainsäädäntöä voidaan edellä kuvatun perusteella pitää varsin patriarkaalisena. Kiinteän omaisuuden kohdalla naiset olivat selkeästi toissijaisia perijöitä suhteessa miehiin. Myös oikeustapausten perusteella näyttäisi, että miehet todellakin perivät maata huomattavasti useammin kuin naiset. Monesti maaomaisuus oli määrätty periytyväksi sääntöperintöjen mukaan, ja maan siirtyminen mies-

---

¹⁰⁷ Erskine 1754a, 392, 396. Äitinsä kuoltua lapset eivät olleet oikeutettuja saamaan lastenosuuttaan (*legitime*), vaan heidän osansa siirtyi isän hallintaan tämän elinajaksi. Näin ollen miesleski sai siis hallintaansa kaksi kolmasosaa irtaimistosta ja kuolleen naisen lapset tai testamentin saajat yhden osan (*dead's part*). Jos naisella ei ollut lapsia, jaettiin omaisuus kahteen osaan mieslesken ja naisen sukulaisten tai testamentin saajien kesken. Erskine 1754b, 397.

¹⁰⁸ Bankton 1751–1753a, 107.

¹⁰⁹ Bankton 1751–1753b, 381–382; Erskine 1754b, 398–399.

puolisille perillisille varmistettiin käyttämällä sopimuksissa termiä *heir-male*. Ylipääntään perillinen-käsitteellä (*heir*) näyttäisi olleen varsin voimakas maskuliininen merkitys kiinteästä omaisuudesta puhuttaessa. Kiinteää omaisuutta siirrettäessä perillinen (*heir*) tarkoitti aina ensisijaisesti vanhinta poikaa. Näin ollen, mikäli perinnön saajaksi oli merkitty kuka tahansa perillinen (*heirs whatsoever*), meni perintö laillisen perimyjärjestyksen mukaisesti ensisijaisesti esikoispojalle. Samoin tapahtui, mikäli oli käytetty termejä avioliiton perillinen (*heirs of marriage*), avioliiton perillinen ja lapset (*heirs and bairns of marriage*) tai lineaarinen, alenevassa polvessa oleva perillinen (*heir of line*). Vaikka perintöä olisi tarjottu mies ja naisperillisille (*heirs male and female of the body*), saattoi naisperillinen periä vasta miesperillisten puuttuessa. Nämä säännöt koskivat nimenomaan kiinteää omaisuutta. Kun kyseessä oli irtain omaisuus, tarkoitti perillinen tasavertaisesti molempia sukupuolia.¹¹⁰

Mikäli molemmat sukupuolet haluttiin asettaa tasavertaisiksi kiinteän omaisuuden peri-jöiksi, tuli sopimuksissa käyttää termiä lapset (*bairns*) tai avioliiton lapset (*children of marriage*). Tällöin myös kiinteä omaisuus jakautui tasan lasten kesken. Jos omaisuuden haluttiin siirtyvän naisille, puhuttiin naisperillisistä (*heirs-female*). Vastaavasti, mikäli naisperilliset haluttiin sivuuttaa täysin, määrättiin omaisuus miesperillisille (*heir-male*).¹¹¹

3.3.1. Naisten pyrkimyksiä tasavertaisiksi perillisiksi

Käytetyillä termeillä oli tietysti merkitystä myös patriarkaalisen vallan rakentumisen kannalta. Sukupuolittunut termistö vahvisti miesten valtaa rajaamalla jo lähtökohtaisesti naiset pois tietyistä oikeuksista ja on hyvä esimerkki siitä, miten valtarakenteita luotiin kielen kautta. Termistö osoitti myös patriarkaalisten rakenteiden vakiintuneisuutta, sillä mitä ilmeisimmin termien merkitykset olivat yleisesti hyväksytyjä. Toisaalta aineistosani on myös muutamia tapauksia, jossa termit ja niiden sukupuolittuneet merkitykset herättivät kiivasta keskustelua, sillä jotkut naiset olivat sitä mieltä, että myös heillä oli oikeus olla perillisiä (*heir*) miesten rinnalla.

---

¹¹⁰ Bankton 1751–1753a, 301, 338.

¹¹¹ Bankton 1751–1753a, 338; Erskine 1754b, 368.

Elizabeth ja Martha Rollands taistelivat oikeudessa veljenpoikansa Richardin kanssa, saadakseen osansa perintömaiden vuokratuloista. Hankittuaan kyseiset maat Elizabethin ja Marthan isä oli määrännyt ne perillisilleen (*heirs of the marriage*) jaettavaksi, ja isän sekä tämän vanhimman pojan kuoleman jälkeen maat päätyivät pojan pojalle. Elizabeth ja Martha Rolland nostivat kuitenkin kanteen veljenpoikaansa vastaan. Tätien mielestä kaksi kolmasosaa vuokrasta kuului heille, sillä heidän isänsä George Rollandin laatiman erillisen sopimuksen mukaan kyseinen maa kuului yhteisesti kaikille lapsille. Isän tahto oli siis ollut antaa osuus perinnöstä myös tyttärilleen. Tätä tuki heidän mielestään myös perinnön määrääminen avioliiton perillisille, jolloin se tulisi jakaa tasan kaikkien liitossa syntyneiden lasten kesken.¹¹²

Richardin mielestä hänellä oli kuitenkin yksinoikeus vuokriin, sillä maasta laadittu sopimus ei ollut pätevä. Se oli kyllä kahden eri notaarin ja neljän todistajan allekirjoittama, mutta eri paikoissa ja eri aikoina. Näin ollen sopimus oli merkityksetön, vaikka se olisikin ollut vainajan tahto. Richardin mukaan hänen tätinsä eivät myöskään voineet vedota siihen, että olisivat olleet yhtä lailla avioliiton perillisiä kuin hän vanhimman pojan jälkeläisenä. Näin siksi, että termillä avioliiton perilliset tarkoitettiin periytyvän omaisuuden yhteydessä epäilemättä vanhinta poikaa. Mikäli hänen isoisänsä olisi halunnut perinnön jaettavaksi kaikkien lasten kesken, olisi hänen tullut käyttää termiä liitossa syntyneet lapset (*children of marriage*). Richard asianajajineen vetosivat siis termien lailliseen tulkintaan, ja myös tuomarit kääntyivät tuomiossaan heidän puolelleen.¹¹³

Vaikka tapauksessa viitataan naisten oikeuteen toimia perillisinä miehen ohella, vaikuttaisi kuitenkin siltä, että pääperusteena tätien vaatimuksille oli heidän isänsä laatima sopimus, jonka oikeus katsoi pätemättömäksi. Sopimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että George Rolland oli todellakin halunnut myös tyttäriensä saavan osan perinnöstä. Tämän perusteella Elizabeth ja Martha varmasti katsoivat olevansa oikeutettuja käyttämään itsestään termiä perillinen. Todennäköisestihän heidän asianajajansa on kuitenkin tuntenut perillinen-termin lainmukaisen merkityksen ja viittaa siihen siksi vasta viimei-

---

¹¹² CoS, 1765–1769, 1.7.1767, 111–113.

¹¹³ CoS, 1765–1769, 1.7.1767, 111–113.

senä perusteluna sopimuksen ja kuolleen tahdon jälkeen.¹¹⁴ Sisärukket eivät siis saaneet tahtoaan läpi, mutta voidaan ajatella, että nostamalla tapauksen oikeuteen he itse asiassa pyrkivät määrittelemään uudelleen maskuliinista *heir*-käsitettä, mikä oli naisilta melko rohkea teko.

Sopimuksessa käytetty *heir*-termi herätti kiistaa myös Agnes Tennantin tapauksessa. Agnesin mielestä hänellä oli oikeus periä kyseessä oleva maa veljensä perillisenä. Perintö oli alun perin määrätty siirtymään Agneksen äidille¹¹⁵ ja tämän kuoltua Agneksen vanhimmalle veljelle Alexanderille sekä tämän perillisille ja siirronsaajille¹¹⁶. Näiden puuttuessa perintö menisi Alexanderin ja Agneksen velipuolelle Williamille heidän äitinsä toisesta liitosta. Agneksen veljen kuoltua nousi kiista siitä, kuuluiko kyseinen perintö Agnekselle veljensä perillisenä vai velipuolelle sopimuksen viimeisen kohdan perusteella. Velipuolen mielestä sopimuksessa mainittuja Alexanderin perijöitä saattoivat olla vain tämän jälkeläiset (*heirs of body*), ja koska jälkeläisiä ei ollut, olisi perijä seuraava substituutti eli William itse. Agnes oli kuitenkin sitä mieltä, että Alexanderin täyssisarena hän olisi tämän perillinen (*heir*) ja ohittaisi näin Williamin perinnön jaossa.¹¹⁷

William vetosi perillinen-sanon monimerkityksellisyyteen. *Heir*-termillä saattoi hänen mukaansa olla joko kokonaisvaltainen tai rajoitettu merkitys tapauksesta riippuen. Tässä nimenomaisessa tapauksessa termi täytyi ymmärtää suppeassa merkityksessä vain jälkeläisiä tarkoittavaksi. Käytännössä perillinen tarkoitti sopimuksissa, joissa oli nimetty peräkkäisiä perijöitä, aina jälkeläisiä. William totesi myös Agneksen vaatimuksen järjetömäksi, sillä mikäli perintö olisi siirtynyt aina vain Alexanderin perillisille, olisi perijöitä lopulta voinut olla myös kaukaiset sukuun kuulumattomat henkilöt ja lopulta aina kuningas ennen Williamia. Agnes piti kuitenkin kiinni vaatimuksistaan, ja vastasi, ettei ollut epäilystään, etteikö hän veljensä Alexanderin täyssisarena olisi tämän perillinen. Agneksen mukaan sopimuksesta ei mitenkään käynyt ilmi tahto antaa perintö Williamille hänen sijastaan. Lisäksi Agneksen muistutettiin olevan yhtä läheistä sukua perinnön

---

¹¹⁴ CoS, 1765–1769, 1.7.1767, 111–113

¹¹⁵ *liferent*

¹¹⁶ *heirs and assignees, in fee*

¹¹⁷ CoS, 1765–1769, 17.6.1766, 66–69.

laatijalle kuin Williamin. Agnes ei siis halunnut ymmärtää, miksi hän sukupuolensa perusteella olisi ollut vähemmän oikeutettu perintöön kuin velipuolensa. Lopulta Tuomarit kuitenkin katsoivat William olevan etuoikeutettu perintöön, ja Agnes jäi ilman maaomaisuutta.¹¹⁸

Molempia edellä käsiteltyjä tapauksia yhdisti siis naisten esiin tuoma ajatus, jonka mukaan yhtä läheinen sukulaisuussuhde perittävään olisi antanut heille yhtäläisen oikeuden periä miesperillisen rinnalla tai jopa etusijalla. Molemmissa tapauksissa tuomarit kuitenkin asettivat miespuolisen perillisen etusijalle ja tulkitsivat, ettei sopimuksissa käytetyillä perillinen-termeillä tarkoitettu kyseisiä naisia. Mielenkiintoinen eroavaisuus tapauksissa on kuitenkin naisten suhtautuminen perinnön antajan oletettuun tahtoon ja todisteiden pätevyys. Ensiksi käsitellyssä Rollandien tapauksessa naiset nimenomaan perustelivat vaatimuksiaan isänsä tahdolla, mistä heillä ei kuitenkaan ollut täysin pätevää todistusta. Jälkimmäisessä tapauksessa Agnes Tennant asianajajineen taas totesi, ettei selkeää sopimusta voitu sivuuttaa arvauksilla kuolleen päinvastaisesta tahdosta. Tästä voidaan päätellä, että myös naiset osasivat käyttää oikeusjärjestelmää hyväkseen nimenomaan omista perusteistaan lähtien korostaen asioita, joiden katsoivat johtavan itselleen edulliseen lopputulokseen.

3.3.2. Kuka tahansa perillinen – nainen?

Mielenkiintoiseksi oikeustapausten perusteella osoittautui myös termi kuka ”tahansa perillinen” (*heirs whatsoever*). Bankton toteaa lakiteoksessaan, että kirjoitetussa feodaalilaissa miesten etuoikeus maaomaisuuden perimiseen oli niin vahva, että oikeudet, jotka oli suunnattu ”keille tahansa perillisille” saattoivat periytyä vain mieslinjaisille miesperillisille (*heirs-male*). Ellei maata erityisesti ollut määrätty periytyväksi naisille miesten puuttuessa, ei nainen koskaan voinut periä sitä. Bankton kuitenkin toteaa, että hänen aikanaan 1700-luvun Skotlannissa termi ymmärrettiin toisin. Se siis tarkoitti myös naisperillisiä, mikäli saman linjan miesperillisiä eikä heidän jälkeläisiään ollut. Näin ollen, mikäli perittävällä ei ollut poikia, eikä pojan poikia tai tyttäriä, tyttäret saattoivat

---

¹¹⁸ CoS, 1765–1769, 17.6.1766, 66–69.

periä myös maaomaisuuden. Bankton toteaa näin olleen Skotlannissa aina, mikä kertoi siitä, että lombardialaisten feodaaliset käytänteet eivät koskaan juurtuneet Skotlantiin.¹¹⁹

Toisaalla Bankton kuitenkin toteaa, että oikeudet, jotka on määrätty periytyviksi ”keille tahansa perillisille”, menivät yleensä laillisille perillisille (*heir of line*), mutta saattoivat periytyä myös toisella tavalla kuolleen oletetun tahdon mukaan. Esimerkiksi jos joku sai tai hankki läänityksen, joka oli määrätty siirtymään mieslinjassa ja määräsi sen itse periytymään keille tahansa perillisille, voitiin maan tulkita siirtyvän vain miehille.¹²⁰

Oikeustapauksista käy ilmi, että termi todella voitiin tulkita miesperillistä tarkoittavaksi ja jättää kokonaan huomiotta, mikäli nais- tai naislinjainen miesperillinen vaati sen perusteella omaisuutta itselleen. Näin kävi esimerkiksi seuraavassa tapauksessa: Cassiliksen Jaarli oli perinyt maata isänsä avioliittosopimuksen perusteella. Jaarlilla ei ollut lainkaan lapsia, eikä muitakaan avioliittosopimuksessa mainittuja perillisiä ollut jäljellä, joten Jaarlin kuoltua maa olisi kyseisen sopimuksen perusteella siirtynyt viimeisenä mainituille Jaarlin isän ”keille tahansa perillisille ja siirronsajille.” Tämän vuoksi Jaarli laati sääntöperinnön, jossa määräsi maan itselleen ja jälkeläisilleen (*heirs of his body*), joiden puuttuessa hän halusi maan siirtyväksi Sir Thomas Kennedylle ja hänen lähimmille mieslinjaisille perillisilleen.¹²¹

Cassiliksen Jaarlin kuoltua Marchin Jaarli katsoi kuitenkin itsensä oikeutetuksi kyseisiin maihin alkuperäisen sopimuksen perusteella. Hän oli Cassiliksen Jaarlin isän sisaren tyttären poika, ja katsoi tämän perusteella olevansa Cassiliksen Jaarlin isän ”kuka tahansa perillinen”, jolle maa oli alkuperäisen sopimuksen viimeisessä kohdassa määrätty periytyväksi. Uusi sopimus maan periytymisestä oli hänen mielestään pätemätön, sillä alkuperäinen avioliittosopimus oli ollut tiukka sääntöperintö, jonka perimysjärjestystä ei ollut lupa muuttaa.¹²²

---

¹¹⁹ Bankton 1751–1753b, 295.

¹²⁰ Bankton 1751–1753b, 330.

¹²¹ CoS 1756–1760, 27.2.1760, 393-396.

¹²² CoS 1756–1760, 27.2.1760, 393-396.

Uudemman sopimuksen mukainen perillinen Sir Thomas Kennedy oli kuitenkin toista mieltä asiasta. Hänen mukaansa sääntöperinnön rajoittavat lausekkeet suojelivat vain perinnössä mainittuja alempia perijöitä. Koska Marchin Jaarlia ei henkilökohtaisesti ollut mainittu perillisenä, ei hänellä Sir Thomasin mukaan ollut oikeutta vastustaa uutta perinnönjakoa. Jaarlin ainoa vaatimus perintöön tuli naisperijän kautta. Sääntöperinnön rajoittavien lausekkeiden tarkoituksena oli Sir Thomasin mukaan ainoastaan turvata maan periytyminen sääntöperinnön perillisille (*heirs of tailzie*), eivätkä kyseisen tapauksen naisperilliset voineen edes olla tällaisia. Näin siksi, että sääntöperinnön saaja oli velvoitettu kantamaan suvun nimeä ja kunniaa (*name and arms*), eikä naisilla ollut tällaista velvoitetta.¹²³

Tapauksessa kiistaa herätti siis se, miten termi kuka tahansa perillinen tuli tulkita ja mikä oli ollut perinnön laatijan varsinainen tarkoitus. Sir Thomas vetosi siihen, ettei missään tapauksessa voinut olla tarkoitus, että sopimuksessa mainitut ketkä tahansa perilliset olisivat olleet naisia. Naisperilliset eivät kyenneet turvaamaan perinnön säilymistä jakamattomana. Sir Thomasin mukaan yksikään sääntöperinnön tekijä voinut haluta maaomaisuutensa jakautuvan naisperillisten kesken, joten oli mahdotonta, että heitä suosittaisiin perinnönjaossa. Vaikka ylempiä perillisiä koski velvoite alempia kohtaan, ei tuo velvoite ulottunut tähän tapaukseen, sillä ei voinut olla kenenkään etu estää viimeistä perillistä uuden sopimuksen avulla pelastamasta maan jakautuminen. Sir Thomas vetosi myös kiistan kohteena sääntöperinnön laatijan tarkoitukseen kasvattaa suvun mainetta ja säilyttää maa jakamattomana. Ei siis ollut tarkoitus, että maa missään vaiheessa todella periytyisi viimeisenä mainituille keille tahansa perillisille, jotka oli mainittu sopimuksessa vain aiemmin vallalla olleen tyylin vuoksi. Mikäli maan olisi todella haluttu periytyvän naisille, olisi sopimuksessa mainittu, että vanhin saa sen kokonaisuudessaan ilman jakovelvoitetta.¹²⁴

Tapaus on varsin mielenkiintoinen, sillä siitä tulee melko vahvasti esiin asenne, jonka mukaan nainen ei voinut periä maaomaisuutta. Toisaalta naisten maaomaisuuden periminen vaikuttaa hankalalta juuri olemassa olevan lainsäädännön vuoksi. Vain miehet olivat automaattisesti oikeutettuja jakamattomaan perimyksen, ja maaomaisuuden pe-

¹²³ CoS 1756–1760, 27.2.1760, 393–396.

¹²⁴ CoS 1756–1760, 27.2.1760, 393–396.

rimiseen oli liitettyä velvoitteita, joita naisten ei katsottu voivan hoitaa. Tapauksessa tuomarit päättivät vastaajan eli Sir Thomas Kennedyn hyväksi, joten ilmeisesti hänen argumenttinsa olivat vakuuttavia myös heidän mielestään.¹²⁵ Termillä kuka tahansa perillinen ei siis kuvatus laisessa tapauksessa ollut mitään merkitystä, sillä naiset eivät olisi olleet kykenevä edustamaan perhettä tarkoitettulla tavalla.

Myös kahdessa muussa tapauksessa näytti herättäneen kiistaa, voitiinko olettaa perinnöntajan halunneen maan siirtyvän naisille, kun sopimuksissa oli käytetty termiä ”kuka tahansa perillinen”. Myös näistä tapauksista tuli esiin asenne, jonka mukaan naiset olivat selvästi toissijaisia perijöitä, ja oikeus tulkitsikin molemmat tapaukset miesperillisten hyväksi. Emilia ja Margaret Farguharsonin tapauksessa miesperillinen piti termiä ”kuka tahansa perillinen” sopimuksen tekijän tarkoituksen ja siirron kohteena olevan asian luonteen mukaan tulkittavana. Koska toisaalla kyseisen maan periytymistä määrävässä sopimuksessa oli käytetty termiä miesperillinen, täytyi siis kuka tahansa perillinenkin tulkita miesperilliseksi. Lisäksi perinnön jättäjä oli joitain hankkimiaan maita asettanut periytyväksi miesperillisille, joten miesperillisen mukaan ei voitu olettaa, että tämä olisi halunnut isänpuoleisten perintömaidensa päätyvän naisperillisille.¹²⁶ Myös John Maclauchalanin ja John Campbellin välisessä tapauksessa termin tulkittiin tarkoitettavan miesperillistä, koska miesperillisistä oli puhuttu toisessa yhteydessä. Kyseisessä tapauksessa termin miehistä tulkintaa puolusteltiin myös vanhalla feodaalilailla, joka siis ei ainakaan Banktonin mukaan ollut sellaisenaan voimassa Skotlannissa. Lisäksi todettiin, että Skotlannin ylämaalla, missä kyseiset maat sijaittivat, vain hyvin harvat maat oli määrätty periytyviksi naisille.¹²⁷ Vetoaminen vanhaan lakiin ja Ylämaalla val-

---

¹²⁵ CoS 1756–1760, 27.2.1760, 393–396.

¹²⁶ CoS, 1752–1756, 2.3.1756, 285–287. Tapauksessa kiistan kohteena oleva maa oli periytynyt naisten isältä ensin heidän veljilleen ja sen jälkeen naisten sedälle. Kyseinen setä oli kuitenkin aiemmin isän vielä eläessä määrännyt kaikki maansa siirtymään kuolemansa jälkeen tyttöjen isälle ja tämän ”keille tahansa perillisille”. Vaikka isä oli kuollut, ei setä ollut muuttanut sopimusta. Kiistaa siis herätti myös se, oliko sopimus ylipäättään voimassa, sillä miesperillinen, eli tyttöjen setäpuoli, katsoi sen koskeneen vain tapaus-ta, jossa setä olisi kuollut ennen tyttöjen isää. Sisarukset taas katsoivat sopimuksen olleen voimassa, koska heidän setänsä ei sitä heidän isän kuoleman jälkeen ollut muuttanut. Naiset myös perustelivat termin ”kuka tahansa perillinen” tulkintaa heidän hyväkseen sillä, että käsitteen tulkinnallisuus vaihteli heidän mukaansa sopimuksen luonteen mukaan: Tulkinnallisuutta ilmeni vain sopimuksissa, joita tehtiin maan myyjän ja ostajan välillä. Jos ostaja ei halunnut paljastaa perheen sisäisiä perintösopimuksia myyjälle, voitiin maa oston yhteydessä kirjata periytyväksi ”keille tahansa perillisille”, vaikka itse asiassa tarkoitettaisiin vain miespuolisia perillisiä. Mutta perhesopimuksissa, kuten tässä tapauksessa, ”termi kuka tahansa perillinen” tarkoitti heidän mielestään nimenomaan laillista perillistä.

¹²⁷ CoS, 1756–1760, 12.1.1757, 16–17.

litsevaan tapaan voidaan siis nähdä eräänlaisena yrityksenä vahvistaa termin ”kuka tahansa perillinen” sukupuolittunutta merkitystä.

Vaikuttaisi siis siltä, että myös termillä kuka tahansa perillinen oli käytännössä hyvin maskuliininen merkitys. Termi antoi tietysti naisille teoreettisia mahdollisuuksia perimyksen, mutta koska sen tulkinnassa käytettiin hyväksi pitkälti perinnön antajan oletettua tarkoitusta, kääntyi ratkaisu varmasti yleensä miesperillisen hyväksi: yhteiskunnassa, jossa maaomaisuuden hyvin pitkälti oletettiin siirtyvän mieslinjassa, oli tietysti luonnollista nähdä miesperillisen suosiminen ensisijaisena. Näin ollen siis ympäröivällä patriarkaalisella yhteiskunnalla oli tässä kohdin varmasti vaikutusta lain tulkintaan, ja annetut tuomiot tietysti edelleen vahvistivat käsitystä naisesta toissijaisena perijänä.

3.3.3. Naiset perijöinä ja jaettu perimys

Vaikka miehet olivat selkeästi etusijalla maaomaisuuden perijöinä, ei silti ollut mahdollista, että myös nainen sai haltuunsa maata perinnön kautta. Mikäli kuollut ei ollut laatinut maistaan minkäänlaista sopimusta, jonka mukaan ne periytyivät, eikä hänellä ollut lainkaan poikia, maa periytyi siis tyttärille. Bankton myös kirjoittaa, että monesti avioliittosopimuksissa varattiin avioliiton aikana hankittua maaomaisuutta (*conquest*) vaimolle ja lapsille. Tällaisella omaisuudella oli erilainen luonne kuin suvussa perintönä kulkeneella. Lisäksi Banktonin mielipiteen mukaan isä ei myöskään voinut täysin sivuuttaa ensimmäisen liiton tyttäriensä oikeuksia tapauksessa, jossa maa oli avioliittosopimuksen perusteella siirtymässä toisen liiton pojille.¹²⁸

Vaikka monista aineistoni tapauksista käy ilmi miesperillisen ensisijaisuus, on kuitenkin mukana jonkin verran myös tapauksia, joissa myös naiset perivät tai olivat perineet kiinteää omaisuutta. Hyvä esimerkki naisesta arvovaltaisena maanomistajana on Oxfurtin 80-vuotiaan varakreivitär, jolla sääntöperinnön haltijana katsottiin olevan valta myydä kaikki istutettu puutavara kartanon ympäristöstä ja mailta, vaikka seuraava perillinen väitti tämän vähentävän maan arvoa ja oli valmis jopa maksamaan puiden hinnan, jos

---

¹²⁸ Bankton 1751–1753a, 109.

näiden annettaisiin kasvaa.¹²⁹ Aivan harvinaista naisten maan periminen ja omistaminen ei siis varmastikaan ollut. Edelleen kuitenkin monista tapauksista, joissa naisilla oli oikeuksia maahan, käy ilmi miesten ensisijaisuus perijöinä.

Esimerkiksi Jean Campbellilla oli hallussaan Lauristounin maa-alue, josta hän oli laatinut sääntöperinnön. Sääntöperinnössä hän oli määritellyt ensisijaiseksi perilliseksi vanhimman poikansa ja tämän miespuoliset jälkeläiset, joiden puuttuessa perintö menisi Jeanin kolmannelle pojalle ja tämän miesjälkeläisille. Vasta näiden jälkeen perimysvuoron saisivat Jeanin ketkä tahansa perilliset. Näin ollen siis myös nainen sääntöperinnön laatijana halusi asettaa miesperilliset etusijalle. Oikeustapauksesta käy ilmi, että lopulta maa kuitenkin periytyi naispuolisille sukulaisille, joten tässä tapauksessa ei mitään ilmeisimmin tulkittu olevan esteitä naisten perimykselle toisin kuin edellisen luvun esimerkeissä.¹³⁰

Naisten toissijaisuus perijöinä tulee hyvin ilmi myös Eglintonin jaarlin Alexanderin tahdosta maansa periytymiseen. Aluksi hän määräsi koko maaomaisuutensa siirtymään vanhimmalle tyttärelleen Gallowayn kreivitär Katherinelle¹³¹. Myöhemmin saatuaan pojan kolmannesta liitostaan jaarli kuitenkin toimitti omaisuudestaan kaksi sääntöperintöä erilaisten perillissarjojen hyväksi.¹³² Tapauksessa ei mainita miten perimyksen tämän jälkeen haluttiin menevän, mutta ilmeisesti ainakin kolmannen liiton poika asetettiin tyttären edelle.

Aivan kuinka tahansa tytärten oikeuksia luvattuun maaomaisuuteen ei kuitenkaan voinut polkea, mikä käy ilmi Agnes Stewartin tapauksesta. Vuonna 1668 Agneksen isoisä John Stewart asetti avioliittosopimuksessaan Phisgilin maansa periytymään liiton perillisille. Agneksen isän kuoltua hänestä tuli isoisänsä tuleva perillinen. Vuonna 1719 John

---

¹²⁹ CoS 1756–1760, 16.2.1757, 22–23.

¹³⁰ Cos 1752–1756, 12.2.1756, 278–281. Tapauksessa maan peri ensin Jeanin vanhin poika John ja tämän jälkeen hänen poikansa. Sitten maa meni Jeanin kolmannelle pojalle Williamille, joka otti maihin elinikäisen käyttöoikeuden ja siirsi omistusoikeuden vanhimmalle pojalleen ja tämän jälkeläisille, joiden puuttuessa Jean Campbellin keille tahansa perijöille. Jeanin kolmannen pojan kuoltua perinnöstä syntyi kiista, sillä kuolleen poika oli katolinen, ja lain mukaan katoliset eivät voineet periä. (Ks Bankton 1751–1753b, 308–309.) Niinpä Jeanin toisen pojan jälkeläiset, jotka oli alkuperäisellä sääntöperinnöllä suljettu perimyksestä, vaativat perintöä itselleen Jean Campbellin lain mukaisina perijöinä ja Williamin lähimpinä protestanttisina perijöinä. Ilmeisesti vaatijoina oli useampi naisperillinen.

¹³¹ Ilmeisesti sopimus tehtiin vuonna 1713.

¹³² CoS 1765–1769, 31.7.1767, 295–296.

Stewart kuitenkin teki tiukan sääntöperinnön, jossa teki Agneksen perinnöttömäksi ja tarjosi maansa periytyväksi omille pojilleen ja tyttärilleen ja näiden perillisille, jotka Johnin jälkeen vuorollaan perivätkin maan. Vuosien jälkeen Agnes kuitenkin ymmärsi, että hänellä olisi oikeus maahan isoisänsä avioliittosopimuksen perusteella. Agnes vaati sääntöperinnön kumoamista, ja maa tuomittiin hänelle vuonna 1743. Agnekselle myöhäisestä asiaan havahtumisesta koitui kuitenkin kuluja, sillä edellinen perillinen oli ehtinyt lupaamaan kyseisestä maasta osuuksia puolisolleen leskenosuutena¹³³. Kyseisessä oikeustapauksessa taistellaan siis siitä, voiko leski saada nämä summat Agneksen maiden kautta.¹³⁴

Kolmessa edellä esitettyssä tapauksessa maa periytyi naisperilliselle vasta, kun mainittuja miesperillisiä ei ollut, tai maan periytymistä muutettuun siten, ettei nainen saisikaan oikeutta siihen. Ei kuitenkaan ollut mahdotonta, että maata nimenomaan määrättiin siirtymään naisten haltuun. Esimerkiksi Robert Cunningham määräsi kaikki Skotlannissa sijaitsevat maansa siirtymään kuolemansa jälkeen tyttärelleen Susannahille. Robert omisti maata myös St Christopherin saarella¹³⁵, joten kaikkia isänsä maita tytär ei kuitenkaan saanut. Tytär vaikutti kuitenkin olleen varsin hyvässä asemassa, sillä hän sai oikeuden päätöksellä myös erään vielä maksamatta olleen maapalan, jonka hinta perillinen määrättiin maksamaan St. Christopherin omaisuudesta.¹³⁶

Kirjoitin aiemmin, että sääntöperintö oli väline, jolla maan siirtyminen mieslinjassa yleensä haluttiin turvata. Sääntöperinnöllä voitiin kuitenkin asettaa myös nainen perimään miesperillisen sijasta. Tämä käyn ilmi esimerkiksi siitä, Anne Maclauchlan oli asetettu yhdeksi perijäksi sääntöperintöön, joka oli tehty pienestä kaupunkiasumuksesta. Perintöön kuului muutama eekkeri maata, jonka arvo oli 10 puntaa vuosittaisina vuokriina. Sääntöperintö sisälsi kaikki lausekkeet, joita suurten maaomaisuuksien kohdalla tehdyt sääntöperinnötkin yleensä sisälsivät. Näihin kuului esimerkiksi velvollisuus kantaa suvun nimeä ja kunniaa (*name and arms*) ja mahdollisuus antaa lapsille kolmen vuoden vapaan vuokran suuruisia osuuksia. Sääntöperinnön haltija John Maclauchlan,

---

¹³³ 900 markkaa, 1200 markkaa jos ei lapsia.

¹³⁴ CoS 1756–1760, 4.12.1760, 461–465.

¹³⁵ Saari Länsi-Intiassa eli Väli-Amerikassa.

¹³⁶ Cos 1756–1760, 17.1.1758, 155–158.

jonka poika oli sääntöperinnöllä suljettu pois perimyksestä, teki kuitenkin omaisuuden osalta järjestelyjä, joiden avulla oli tarkoitus saada perimysjärjestystä muutettua, minkä vuoksi Anne vei tapauksen oikeuteen. John vetosi siihen, ettei sääntöperintöä ollut tapana käyttää mitättömien kaupunkiasuntojen kohdalla, vaan ainoastaan turvaamaan suurempien maaomaisuuksien säilymistä. Anne kuitenkin totesi, ettei omaisuuden suuruudella ollut väliä, eivätkä sääntöperinnöt olleet harvinaisia kaupunkiasumustenkaan kohdalla. Oikeus katsoi sääntöperinnön päteväksi, ja näin ollen Johnin tekemät järjestelyt pätemättömiksi. John ei kuitenkaan niiden perusteella vielä menettänyt omaa oikeuttaan perintöön, koska oikeus katsoi ne tehdyksi vain sääntöperinnön pätevyyden testaamiseksi.¹³⁷ Tässä tapauksessa nainen siis katsottiin täysin päteväksi perimään sääntöperintö toisin kuin edellisessä luvussa esittelemässäni esimerkissä.

Edellisen tapauksen sääntöperintö oli tehty pienestä kaupunkiasumuksesta, ja sen nykyinen haltija toi esiin, ettei sääntöperintöjä yleensä ollut tapana tehdä pienistä omaisuuksista. Voidaankin miettiä, erosivatko naisten perimät maaomaisuudet jotenkin niistä, joiden haluttiin periytyvän vain miehille. Varmasti pidettiin tärkeänä, että ainakin suurimmat omaisuudet periytyivät mieslinjassa ja pysyivät näin jakamattomana suvun hallussa. Pienempien omaisuuksien kohdalla periytyminen ei ehkä ollut niin tarkasti määriteltyä, koska tällaisissa tapauksissa maalla ei ehkä ollut samanlaista statusarvoa.

Tällaista tulkintaa tukee ainakin aineistoni ainoat tapaukset, joissa sisarukset kiistelivät perimänsä kiinteän omaisuuden jakautumisesta. Kummassakin tapauksessa riitaa aiheutti perheen asunto. Ensimmäisessä tapauksessa kiisteltiin siitä, kuuluiko asunnon säilyä jakamattomana, sillä perintönä ollut tila oli nuorempien siskojen mielestä hyvin pieni¹³⁸, ja asuntokin oli ränsistynyt eikä siten sisältänyt mitään suvun kunniaan viittaavaa.¹³⁹ Ehkäpä suvun kunnia riippui siis jostakin muusta kuin kyseisestä omaisuudesta. Toisessa tapauksessa epäselvyyttä herätti se, että kiistan kohteena ollut asunto oli kaupunkiasumus kaukana kuolleen varsinaisesta maaomaisuudesta. Kyseessä oli mitä ilmeisimmin kaupunkilaisperhe, ja isän jättämän irtaimen omaisuuden arvo oli suurempi kuin

---

¹³⁷ CoS 1765–1769, 27.1.1768, 303–304.

¹³⁸ Maata oli yhteensä 150 eekkeriä (noin 61 hehtaaria), ja sen vuosittainen arvo oli noin 35 sterlingpuntaa (420 skottipuntaa, 630 markkaa). Vanhimman siskon osuudeksi tuli 28 skottipuntaa.

¹³⁹ Cos, 1765–1769, 14.11.1765, 227–229.

maan.¹⁴⁰ Tässäkään tapauksessa maalla ei siis todennäköisesti ollut kovin suurta statusarvoa.

Toisaalta naisten jaettu perimys ei varmasti ollut perinnäinen syy, miksi maaomaisuudet periytyivät ensisijaisesti miehille. Näin siksi, että periytymistä määrittelevissä sopimuksissa voitiin kyllä määrätä tarvittaessa naisetkin perimään jakamattoman esikoisoikeuden mukaan vastoin laillista perimysjärjestystä. En ole kuitenkaan löytänyt aineistostani varsinaisia perusteita sille, miksi naisten kesken oli voimassa tällainen jaettu perimys. Ilmeisesti kyseessä oli niin itsestään selvä vanha tapa, ettei kukaan kokenut tarpeelliseksi perustella sitä sen tarkemmin. Miesperillisen puuttuminen merkitsi suvun sammumista, eikä omaisuuden säilymisellä ehkä siinä vaiheessa enää ollut niin suurta merkitystä. Patriarkaalisessa yhteiskunnassa naista ei katsottu miehen tavoin kykeneväksi kantamaan suvun nimeä ja kunniaa, joten maan antaman statusarvon ajateltiin ehkä menettävän merkitystään joka tapauksessa. Toisaalta voidaan miettiä, oliko jaettu perimys pohjimmiltaan eräs patriarkaalisen yhteiskunnan keino vahvistaa miehen valtaa suhteessa naisiin: haluttiinko naisten saamaa maaomaisuutta rajoittaa ja pienentää, koska maa oikeutti aina jonkinlaiseen asemaan ja valtaan?

4. TYTÄRTEN ASEMA PERHEESSÄ

Edellisessä luvussa käsittelin tyttärien ja poikien erilaista asemaa perimysjärjestelmän piirissä. Perimysjärjestelmä ei tietenkään kerro koko totuutta siitä, mikä lasten asema perheessä oli. Patriarkaalisessa yhteiskunnassa isä oli velvollinen huolehtimaan perheestään, joten hänen tuli tietysti pyrkiä turvaamaan kaikkien lastensa toimeentulo sukupuolesta riippumatta. Vastaavasti isän patriarkaalinen valta perheessä ulottui yhtäläisesti kaikkiin perheen lapsiin. Onkin syytä muistaa, että patriarkaalinen valta ei aina paikallistunut pelkästään sukupuolten välisiin suhteisiin.

---

¹⁴⁰ Irtaimen omaisuuden arvo 3000 sterlingpuntaa ja kiinteän 1000 sterlingpuntaa. Kiinteään omaisuuteen kuului 70 eekkeriä maata, jonka tuotto oli noin 200 merksiä (11 sterlingpuntaa, 133 skottipuntaa), talo ja toimitoja, puoli eekkeriä maata, läänitys kaupungissa, 6–7 eekkeriä maata. CoS 1756–1760, 20.1.1758, 161–162.

4.1. Lapset isän holhouksen alla

Bankton toteaa lakiteoksessaan vanhempien vallan olleen luonnon- ja siviililaisissa (*civil law*) hyvinkin laaja, mutta 1700-luvun skotlantilaisessa lainsäädännössä sitä oli rajoitettu. Luonnossa vanhempien valta, joka oli uskottu isälle, oli korkein ja absoluuttinen. Hallitusten perustamisen myötä kuitenkin suuri osa tästä vallasta oli siirretty hallitsijalle, ja erilaisilla laeilla vanhempien valtaa oli Banktonin mukaan rajoitettu lähes kaikkialla.¹⁴¹

Vanhemmilla oli kuitenkin edelleen auktoriteetti lapsiinsa silloin, kun lapset asuivat perheessä. Kun lapset lähtivät kotoa, vanhemmilla ei enää ollut yhteiskunnallista valtaa heihin nähden. Lapsilla oli kuitenkin edelleen luonnonlain velvollisuus kunnioittaa vanhempiaan. Vaikka valta perheessä kuului isälle, lasten tuli kunnioittaa myös äitiään. Isällä perheen päänä oli edelleen oikeus myös täysi-ikäisten lastensa palveluksiin, elleivät lapset muuten kyenneet korvaamaan isän heille antamaa huolenpitoa.¹⁴² Sen lisäksi, että isä oli velvollinen elättämään lapsensa elinaikanaan, tuli hänen myös taata lasten tulevaisuus myös kuolemansa jälkeen.¹⁴³

1700-luvun Skotlannissa täysi-ikäisyys (*majority*) saavutettiin 21-vuotiaana. Alaikäisyys (*minority*) jaettiin kahteen eri vaiheeseen: Nuorempia lapsia kutsuttiin termillä *pupil* ja heidän huoltajistaan käytettiin nimitystä *tutor*. Huoltaja (*tutor*) huolehti ensisijaisesti lapsesta, mutta myös tämän omaisuudesta. Huoltajuus päättyi tytön täyttäessä 12 vuotta ja pojan 14 vuotta¹⁴⁴. Tämän jälkeen lapsen holhoajaa nimitettiin termillä *curator*. Holhoajan (*curator*) tehtävä oli enemmänkin avustaa nuorta asioiden hoitamisessa, ei niinkään toimia lapsen nimissä kuten huoltajan (*tutor*). Sekä lapsen huoltajana että holhoajana toimi ensisijaisesti isä.¹⁴⁵

---

¹⁴¹ Bankton 1751–1753a, 152.

¹⁴² Bankton 1751–1753a, 153.

¹⁴³ Bankton 1751–1753a, 154.

¹⁴⁴ Huoltajuussuhde päättyi myös jommankumman osapuolen kuolemaan tai huoltajaksi nimitetyn leskiäidin uudelleen avioituessa, koska tällöin äiti itse siirtyi uuden miehensä holhoukseen. Holhous saattoi päättyä myös tapauksessa, jossa holhoaja tuli kykenemättömäksi hoitamaan tehtävänsä. Bankton 1751–1753a, 170.

¹⁴⁵ Bankton 1751–1753a, 47–48, 153, 174; Erskine 1754a, 77–78, 80. Mikäli isä oli kuollut, huoltajina (*tutor*) toimivat isän aiemmin nimeämät henkilöt. Mikäli ketään ei ollut nimetty, laillinen huoltaja oli lähin 25 vuotta täyttänyt miessukulainen isän puolelta (*tutor in law*). Leskiäiti (tai joku muu nainen) saat-

Nuori sai täyden itsenäisyyden vasta saavuttaessaan täysi-ikäisyyden 21-vuotiaana.¹⁴⁶ Kotoaan hän sai halutessaan muuttaa pois kuitenkin jo huoltajuussuhteen päätyttyä.¹⁴⁷ Myös avioliiton sai solmia tällöin, eli tytöt 12-vuotiaina ja pojat 14-vuotiaina.¹⁴⁸ Bankton toteaa, että edes avioliiton solmiminen ei täysin vapauttanut lapsia isän vallasta. Mikäli poika avioitui alaikäisenä, oli isä edelleen hänen holhoojansa. Alaikäiset tytöt kuitenkin siirtyivät isänsä vallan alta aviomiehensä holhoukseen. Avioliitossa mies oli aina vaimonsa holhooja (*curator*), silloinkin kun vaimo oli täysi-ikäinen.¹⁴⁹

4.2. Lasten osuudet perinnöstä

Esikoisoikeuteen perustuva perimysjärjestelmä antaa kuvan siitä, että vanhin poika oli perimyksen suhteen selvästi paremmassa asemassa kuin nuoremmat lapset. Tämä on varmasti suurelta osin totta, mutta myöskään perillisen asema ei aina ollut aivan ongelmaton. Keskimääräisen eliniän kasvaessa saattoi yhä useammin käydä niin, että perillinen joutui kauankin ”odottamaan” isänsä kuolemaa ennen perinnön saamista. Tämä oli tietysti ongelmallista perillisen elannon kannalta ja saattoi asettaa hänet jossain määrin riippuvaiseksi isästään tämän kuolemaan asti. Vaihtoehtoina perillisen toimeentulon takaamiseen olivat esimerkiksi isältä saatu rahallinen avustus, perheeltä saatu oma asunto ja pieni maapala, vanhempien luona asuminen, lainan ottaminen tai työuran luominen. Joissain tapauksissa isä saattoi myös myöntää ennakkoperintöä jo ennen kuolemaansa.¹⁵⁰ Aineistossani onkin joitakin tapauksia, joissa isä oli jo elinaikanaan määrännyt ainakin osan maistaan perilliselle ja velvoittanut tämän maksamaan velkansa sekä nuorempien lasten osuudet.¹⁵¹

---

toi olla isän nimeämä huoltaja, mutta mikäli isä ei ollut nimennyt tehtävään ketään, lailliseksi huoltajaksi tuli aina isänpuoleinen miessukulainen, ei leski. Bankton a, 164, 167. Mikäli lapsen isä oli kuollut, nimettiin holhoojaksi (*curator*) lapsen pyynnöstä kaksi tai kolme lähintä sukulaismiestä. Bankton 1751–1753a, 174. Nimetyllä holhoojalla oli kuitenkin vähemmän valtaa lapsen asioihin kuin lapsen isällä. Lapsen isä oli holhoojana myös omaisuuden hallinnoija (*administrator*), joten esimerkiksi alaikäisen lapsen tekemät sopimukset olivat mitättömiä ilman isän vahvistusta. Bankton 1751–1753a, 153.

¹⁴⁶ Bankton 1751–1753a, 47–48; Erskine 1754a, 77.

¹⁴⁷ Bankton 1751–1753a, 153.

¹⁴⁸ Bankton 1751–1753a, 47–48.

¹⁴⁹ Bankton 1751–1753a, 124, 154.

¹⁵⁰ Habakkuk 2003, 95–97. Habakkuk käsittelee teoksessaan englantilaista järjestelmää, mutta todennäköisesti skotlantilaiset käytännöt eivät poikenneet englantilaisista kovin paljoa, vaikka englantilainen perimysjärjestelmä joiltain osin erosikin skotlantilaisesta.

¹⁵¹ CoS 1756–1760, elokuu 1758, 247–249; CoS 1765–1769, 28.2.1765, 207–209.

Laillisen perimysjärjestyksen mukaan nuoremmat lapset jakoivat osuutensa irtaimesta omaisuudesta isänsä kuoleman jälkeen. Yleensä kuitenkin avioliittosopimuksessa määriteltiin erikseen osuuksia myös nuoremmille lapsille tai isä saattoi laatia erillisiä sopimuksia (*pond of provision*) tarkoitusta varten.¹⁵² Mikäli isä sattui olemaan pitkäikäinen, nuoremmat lapset saivat tavallisesti osuutensa perinnöstä jo ennen isänsä kuolemaa. Tytärten osuudet maksettiin yleensä heidän avioituessaan tai tullessa täysi-ikäisiksi, nuorempien poikien osuudet täysi-ikäisyyden koittaessa.¹⁵³ Osuudet saattoivat olla maata, mutta varsinkin tyttärille annettiin 1700-luvulla etupäässä rahaa.¹⁵⁴ Nuoremmille lapsille erikseen määritetyt osuudet saattoivat vaikuttaa lapsen saamaan lakiosaan irtaimesta omaisuudesta.¹⁵⁵

Myös aineistoni oikeustapauksissa isä oli monesti erikseen määrännyt jotain annettavaksi myös nuoremmille lapsilleen tai erikseen tyttärilleen. Varmastikin isät kokivat velvollisuudekseen taata lastensa toimeentulon kuolemansa jälkeen. Erilliset osuudet olivatkin käteviä siinä mielessä, että tällöin lasten saamat osuudet eivät olleet riippuvaisia pelkästään irtaimen omaisuuden määrästä. Mikäli erillisiä sopimuksia ei ollut tehty, saattoivat nuoremmat lapset jäädä täysin perillisen hyväntahtoisuuden varaan siinä tapauksessa, ettei perinnössä ollut lainkaan vapaata irtainta omaisuutta eli rahaa.¹⁵⁶ Esimerkiksi seuraavassa tapauksessa tyttäret saivat tällaisen sopimuksen turvin osuutensa perinnöstä, joka koostui lähinnä kiinteästä omaisuudesta.

Alexander Ouchterlony oli avioliittosopimuksessaan velvoittanut itsensä ja perillisensä varaamaan 8000 markkaa maksettavaksi avioliitossa syntyville nuoremmille lapsille. Mikäli Alexanderin kuoleman aikaan lapset olisivat vielä ilman osuuksia, Alexanderin veljen ja apen oli jaettava kyseinen summa, tai mitä perinnössä sattui vapaana olemaan,

---

¹⁵² Bankton 1751–1753a, 107. Mikäli lapsille oli annettu osuuksia sekä avioliittosopimuksessa että erillisissä sopimuksissa, katsottiin erilliset sopimukset avioliittosopimuksen toimeenpanoksi. Samoin myös tyttäreille tämän avioituessa myönnettyjen summien katsottiin täyttävän aiemmin annetut lupaukset. Bankton 1751–1753a, 154. Esimerkiksi Wauchhopin ja Gibsonin välisessä tapauksessa kiistellään siitä, oliko tyttäreillä oikeus sekä isänsä avioliittosopimuksessa että myöhemmin erillisellä sopimuksella määräämiin summiin. Tuomarit katsoivat tässäkin tapauksessa myöhemmän sopimuksen korvaavan avioliittosopimuksessa luvutun summan. CoS 1752–1756, 22.12.1752, 75–76.

¹⁵³ Habakkuk 2003, 121.

¹⁵⁴ Habakkuk 2003, 117.

¹⁵⁵ Ks. luku 3.2.2. Irtaimen omaisuuden jako pesänjakajien kesken.

¹⁵⁶ Bankton 1751–1753a, 156.

lasten kesken siten kuin parhaaksi näkivät. Alexanderin kuoltua nuoremmat lapset vaativat heille avioliittosopimuksessa luvuttuja summia. Vanhin poika Gilbert oli kuitenkin sitä mieltä, ettei hänen tarvinnut niitä maksaa, sillä perinnössä ei ollut vapaata rahaa jaettavana. Nuoremmat lapset taas katsoivat, ettei avioliittolupauksessa annettuja osuuksia voinut sivuuttaa. Sopimuksessa oli vielä erikseen mainittu, että 8000 markkaa saattoi olla varattuna joko maana tai maksusitoumuksena. Tämä tarkoitti, ettei summan tarvinnut olla pelkkää käteistä, vaan se saatettiin maksaa myös maan vuokrista saaduista tuotoista. Myös oikeus katsoi lopulta nuoremmat lapset oikeutetuiksi saataviinsa.¹⁵⁷

Edellisessä pääluvussa esittelin esikoispoikia suosineen perimysjärjestelmän ja toin esiin pyrkimyksen säilyttää maaomaisuus kokonaisuutena suvun hallussa. Joistain aineistoni tapauksista käy kuitenkin ilmi, että toisinaan nuorempien lasten tarve omaisuuteen saattoi mennä jopa omaisuuden säilymisen edelle. Muiden velkojen tapaan nuoremmille lapsille asetetut osuudet vaikuttivat joko perilliseen tai pesänjakajiin¹⁵⁸. Aineistoni tapauksissa ne näyttivät kuormittavan usein juuri perillisen saamaa omaisuutta. Perillisen mielestä isä olikin monesti tarjonnut nuoremmille lapsille enemmän kuin oli suotavaa. Nimenomaan perillisen ja nuorempien lasten oikeudet näyttivät joutuvan törmäyskursille, sillä aineistossani ei ollut tapauksia, joissa nuoremmat lapset olisivat taistelleet toisiaan vastaan perintöoikeuksista. Päinvastoin, nuoremmat lapset vaativat usein yhdessä oikeuksiaan perillistä vastaan.

Isä saattoi tehdä vielä viime hetkellä järjestelyjä nuorempien lastensa hyväksi, mikäli vaikutti siltä, että lapset eivät muuten tulisi saamaan hänen toivomiaan summia¹⁵⁹. Esimerkiksi Hugh Campbell vielä kuolinvuoteellaan halusi perua veljensä kanssa tekemänsä maakaupat. Hän toivoi, että hänen veljensä voisi myydä kyseisen maan Hughin hyväksi ja tarjota saaduista rahoista kunnolliset osuudet nuoremmille lapsilleen, sillä tunsi, ettei hänellä muuten ollut tarpeeksi annettavaa. Hugh halusi antaa lapsilleen yhteensä 11 000 markkaa siten, että 8000 maksettaisiin hänen ja loput 3000 hänen vaimonsa kuo-

---

¹⁵⁷ Cos 1752-1756, 12.6.1752, 21–23.

¹⁵⁸ Bankton 1751–1753a, 154.

¹⁵⁹ Toisaalta isä saattoi vielä kuolinvuoteellaan myös vähentää tyttäriensä saamia osuuksia. Näin teki esimerkiksi Andrew Majorybanks, joka ennen kuolemaansa rajoitti tyttärien saamia osuuksia, ja totesi että osuudet olivat kaikki, mitä tyttäret häneltä saattoivat vaatia. Lisäksi hän kumosi aiemmin tytärtensä hyväksi tehdyt testamentit. CoS 1752–1756, 1.12.1752, 61–62.

leman jälkeen. Tapauksesta syntyi tietysti kiista perillisen, eli vanhimman pojan ja muiden lasten välille, sillä mikäli Hugh olisi pitänyt maan, olisi se todennäköisesti periytynyt vanhimmalle pojalle. Lopulta nuoremmat lapset jäivät ilman osuuksiaan, sillä myös tuomarit olivat sitä mieltä, ettei isä voinut kuolinvuoteellaan tarjota lapsilleen kyseisiä osuuksia. Tämän jälkeen nuoremmat lapset kuitenkin vaativat elatusta veljeltään, joka tuomittiinkin maksamaan heille yhteensä 250 markkaa vuosittain kunnes he tulivat täysi-ikäisiksi.¹⁶⁰

Joskus myös tiukka sääntöperintö rajoitti nuoremmille lapsille ja leskelle annettuja osuuksia omaisuudesta. Sääntöperinnön tiukin muotohan oli sellainen, jossa perinnön saajalla ei ollut oikeutta myydä maata tai edes sopia maata kuormittavia velkoja. Tällöin perinnön saaja ei siis välttämättä voinut kuormittaa perintöään edes nuoremmille lapsille annetuilla osuuksilla.¹⁶¹ Näin ollen isä saattoi olla sääntöperinnön nojalla sidottu antamasta lapsille sellaisia osuuksia kuin olisi halunnut. Näin kävi ainakin Alexander M'Kenzielle, jonka isä oli laatinut tiukan sääntöperinnön, jossa koko maaomaisuus määrättiin siirtyväksi Alexanderille ja tämän miespuolisille jälkeläisille. Sääntöperinnön haltijan oikeutta antaa osuuksia nuoremmille lapsille oli rajoitettu siten, etteivät ne saaneet kuormittaa omaisuutta enempää kuin 1000 sterlingpunnan verran.¹⁶²

Alexander määräsi avioliittosopimuksessaan maanomaisuutensa sääntöperinnön mukaisesti vanhimmalle pojalleen ja 1000 sterlingiä nuoremmille lapsilleen. Liitosta syntyi vain yksi poika. Toista avioliittoa solmiessaan Alexander kuitenkin tunsu, ettei kyennyt sääntöperinnön vuoksi antamaan tarpeeksi nuoremmille lapsilleen ja vaati oikeudessa lupaa kumota sääntöperintö. Vastaajina hänellä oli poikansa molemmista liitoista. Vastaajat vastustivat isän oikeutta lieventää sääntöperintöä muun muassa siksi, että nuoremmille lapsille voitiin kyllä taata heidän osuutensa muutenkin kuin maaomaisuuden kautta. Lisäksi ensimmäisen avioliiton vaimo ja sukulaiset olettivat sääntöperinnön olevan voimassa avioliittoa solmittaessa ja avioliittosopimusta kirjoitettaessa, jolloin he olettivat koko omaisuuden siirtyvän perilliselle. Näin ollen Alexander yksin ei voinut

---

¹⁶⁰ CoS 1756–1760, 15.11.1757, 88-91; CoS 1756–1760, 18.12.1758, 264–265.

¹⁶¹ Erskine 1754b, 363. Ks. myös Habakkuk 2003, 6.

¹⁶² Cos 1765–1769, 4.12.1967, 298–301.

vaatia sääntöperinnön kumoamista. Tuomarit olivat tapauksessa perillisen puolella, ja näin ollen sääntöperintöä ei voinut kumota.¹⁶³

Vaikka sääntöperintöjen suoranainen muuttaminen oli hankalaa, voidaan miettiä, oliko perinnön antajilla epäsuoria keinoja vaikuttaa siihen, millaisia osuuksia he lapsilleen halusivat antaa. Kysymystä voidaan lähestyä esimerkiksi George Lockhartin sekä Jean ja Mary Lockhartin välisen oikeustapauksen kautta. Kyseisessä tapauksessa Jeanin ja Maryn isä William oli saanut sääntöperinnön, jonka perimysjärjestystä ei ollut lupa muuttaa. Sääntöperinnön mukaan maa periytyi isän kuoltua tämän miespuolisille jälkeläisille tai näiden puuttuessa isän veljelle. Williamilla ei ollut muita lapsia kuin Jean ja Mary, joten perintö meni hänen veljelleen Georgelle, tapauksen kantajalle. Avioliittosopimuksessaan Jeanin ja Maryn isä oli kuitenkin luvannut tyttärilleen 6000 sterlingpuntaa, mikäli liitosta ei syntyisi miesperillistä ja tyttäriä olisi kaksi. George perillisenä ei halunnut maksaa tyttärien osuutta, sillä hän väitti kuolleen koko irtaimen omaisuuden hvenneen velkoihin, hautajaiskuluihin ja leskelle maksettuihin summiin. Maaomaisuus tuotti hänen mukaansa vain 540 puntaa vuodessa, mikä ei ollut perillisen mukaan riittävä kattamaan leskelle ja tyttärille luvattuja summia. Oikeus ei kuitenkaan nähnyt syytä muuttaa osuuksia, joten perillinen jatkoi oikeusprosessia. Hän totesi, että vaikka Williamia ei ollut rajoitettu myymästä maata tai solmimasta sopimuksia siihen liittyen, oli häntä kielletty muuttamasta perimysjärjestystä. Näin ollen ei voinut olla oikein, että hän saattoi antaa koko maan arvoisia sopimuksia tyttärille, joilla ei perimysjärjestyksen mukaan ollut oikeutta maahan. Tyttäret puolestaan olivat sitä mieltä, että koska heidän isäänsä ei ollut rajoitettu antamasta osuuksia vaimolle ja lapsilleen, tämä pystyi maan haltijana lupaamaan heille mitä halusi. Tällä kertaa tuomarit hyväksyivät perillisen todistuksen ja todisteet, joten ilmeisesti hänen ei siis tarvinnut maksaa tyttärille heidän osuuksiaan.¹⁶⁴

Tapauksen perusteella isä siis halusi antaa tyttärilleen enemmän kuin mihin hänen perinnössään oli varaa. Ainakin perillisen mukaan tyttäret ja leski olisivat saaneet itse asiassa koko maaomaisuuden tuoton itselleen, eikä perilliselle olisi jäänyt juuri mitään. Voidaan pohtia, oliko tämä tietoinen teko isältä, halusiko hän näin sivuuttaa perillisen,

¹⁶³ Cos 1765–1769, 4.12.1967, 298–301.

¹⁶⁴ CoS 1760–1764, 27.1.1761, 18–23.

kun ei itse perimysjärjestystä pystynyt sääntöperinnön rajoitusten vuoksi muuttamaan. Koska Williamilla oli velkoja, oli toki mahdollista isän kuvitelleen omaisuutensa suuremmaksi avioliittosopimusta laatiessaan. Toisaalta perillinen väitti Williamin omavaltaisesti suurentaneen osuuksia, vaikka myös vaimon sukulaiset olisivat olleet tyytyväisiä pienempiinkin.¹⁶⁵ Avioliittosopimuksen perusteella osuudet oli määrätty tyttärille vain siinä tapauksessa, ellei liitoista syntynyt lainkaan poikia. Mikäli siis William olisi saanut pojan, olisi omaisuus mennyt hänelle ilman tyttärille maksettavia osuuksia. William ei vielä avioliittosopimuksia solmiessaan tiennyt tulevien lastensa määrää. Hän kuitenkin tiesi, että mikäli ei saisi poikia, koko maaomaisuus menisi hänen veljelleen. Ehkä hän siis halusi antaa mahdollisimman paljon omille lapsilleen ja pystyi tavallaan kiertämään sääntöperintöä lupaamalla suuria summia tyttärilleen. Ilmaisesti hän ei kuitenkaan halunnut kuormittaa omaa mahdollista poikaansa tyttärille maksettavilla summilla, ja siksi summat oli määrätty tyttärille vain siinä tapauksessa, ettei poikaa olisi.

Edellisen kaltaista tulkintaa tukee toinen tapaus, jossa Pitcalnyn Ross puolusteli oikeuttaan summaan, joka hänen äidilleen oli myönnetty alenevan miesperillisinjan katkeamisen varalta. Rossin mukaan rahat olivat olleet korvaus hänen äidilleen eli niiden antajan tyttäreille siitä, että maaomaisuus menisi sivusukulaisille hänen vahingokseen.¹⁶⁶ Tämän kaltainen ajatus vahvistaa sitä, että merkittävä osa perinnöstä todella haluttiin antaa lapsille. Toisaalta voidaan miettiä, mikä oli vahinko, jota summan katsottiin korvaavan. Tyttären kannaltahan ei välttämättä ollut suurta merkitystä, kuka maaomaisuuden peri, ellei hän kuitenkaan itse voinut päästä siitä osalliseksi. Ehkäpä vahinko liittyikin enemmän oman sukulinjan katkeamiseen kuin varsinaiseen naisen itsensä kokemaan hyötyyn. Ross mainitsee tapauksessa, että kyseisen osuuden tarkoituksena oli taata hänen äitinsä sopiva avioliitto.¹⁶⁷ Tapanahan oli, että myös nainen toi omalta osaltaan varallisuutta avioliittoon myötäjäisten (*dowry*) kautta, ja myötäjäisten suuruus vaikutti

---

¹⁶⁵ CoS 1760–1764, 27.1.1761, 18–23.

¹⁶⁶ CoS 1756–1760, 18.12.1760, 489–490.

¹⁶⁷ CoS 1756–1760, 18.12.1760, 489–490. Kyseisessä tapauksessa kiistaa herätti se, oliko lisäosuus tarkoitettu henkilökohtaisesti vain Rossin äidille, vai oliko myös Rossilla oikeus siihen, vaikka hänen äitinsä oli kuollut ennen lapsetonta veljeään eli ennen miesperillisinjan katkeamista. Perusteena vaatimuksilleen Ross piti nimenomaan sitä, että osuuden tarkoitus oli avioliiton takaaminen, minkä vuoksi hänen äidillään olisi ollut oikeus siirtää se avioliittosopimuksessaan. Tämä taas tarkoitti Rossin mukaan sitä, että osuus kuuluisi automaattisesti myös perillisille. Tuomarit olivat kuitenkin toista mieltä hänen kanssaan.

siihen, millainen avioliitto naisella oli mahdollista solmia¹⁶⁸. Tyttärille miesjälkeläisten puuttuessa annetut lisäsummat voisivat siis viitata myös siihen, että poikien puuttuessa koettiin ehkä tärkeämmäksi panostaa tyttären avioliittoon: pojan puuttumisesta kolauksen saanutta kunniaa haluttiin siis ehkä vahvistaa naittamalla tytär mahdollisimman hyvin.

Tästä voidaankin siirtyä pohtimaan sitä, nähtiinkö tarve tyttärien ja poikien elatukseen ja heille perinnöksi jätettäviin summiin muuten jotenkin erilaisena. Aineistoni ei kerro kovin paljoa siitä, miten tyttärille ja pojille annetut summat erosivat toisistaan. Monissa tapauksissa puhutaan vain nuoremmista lapsista, joille oli määritelty maksettavaksi jokin yhteinen summa, eikä tapauksista käy tarkemmin ilmi, kuinka rahat lopulta jakautuvat. Joissain tapauksissa mainitaan erikseen, että isä on antanut tiettyjä summiaan tyttärilleen tai pojilleen. Kuten jo edellä tuli ilmi, joissain tapauksista tyttäreille määrätty summa oli myös riippuvainen siitä, syntyikö liitosta poikia. Joissain tapauksissa mainitaan velvollisuus elättää ja kouluttaa tyttäret näiden asemaan sopivalla tavalla, vastaavia poikia koskevia viittauksia ei ole. Koska tapauksissa on lainattu kuitenkin vain kyseisen tapauksen kannalta oleelliset kohdat, on vaikea sanoa, oliko omaisuuden kohtalosta määrätty myös jotain muuta. Olen valinnut aineistooni erityisesti naisia käsitteleviä tapauksia, joten on luonnollista, että niissä viitataan nimenomaan tyttäriin. Joka tapauksessa se, että tyttäret mainittiin esimerkiksi avioliittosopimuksissa tyttärinä eikä vaan yleisesti puhuttu lapsista, kertoo siitä, että tyttäret ja pojat asetettiin jollakin tavalla erillaiseen asemaan.

Seuraava tapaus tuokin esiin joitakin lasten väliseen tasa-arvoon liittyviä näkökohtia: John Matthieson, jolla oli hallussaan mieslinjaisesti periytyväksi määritelty maaomaisuus, määräsi avioliittosopimuksessaan rahaa vanhimmalle tai ainoalle tyttarelleen. Summa oli riippuvainen siitä, oliko hänellä poikaa vai ei. Liitosta syntyi neljä tytärtä,

---

¹⁶⁸ Siviililaissa isällä oli ollut velvollisuus antaa varallisuuteensa nähden sopivia osuuksia tyttärilleen, jotta he saattoivat solmia sopivan avioliiton. Banktonin mukaan skottilaissa isällä ei varsinaista velvollisuutta asian suhteen kuitenkaan ollut. Bankton a, 156. Myötäjäissumman ymmärrettiin etenkin vielä 1600-luvulla olevan yhteydessä lesken ja lasten miehen kuoleman varalta saamiin osuuksiin. Oli tavallista, että myötäjäissummasta maksettiin lesken ja lasten saamat osuudet, toki mies saattoi lisätä summaa, jolloin lastenosuuden voitiin katsoa tulleen molemmilta vanhemmilta yhtäläisesti. 1700-luvulla sopimusten luonne muuttui. Henkilökohtainen omaisuus ei enää ollut niin tiukasti kohdennettua, vaan asetettiin monesti periytymään pisimpään eläneelle pariskunnan jäsenelle. Barclay 2011, 83–84.

mutta ei poikaa. John sitoutui avioliittosopimuksessaan myös elättämään ja kouluttamaan vanhinta tai ainoaa tytärtään tämän asemaan sopivalla tavalla, kunnes tytär avioituisi. Tyttären osuuksista syntyi kuitenkin kiistaa vanhimman tyttären ja perillisen eli toisen liiton pojan välille. Perillisen mielestä osuus tyttärelle oli tarkoitettu vain siinä tapauksessa, että tämä olisi sekä vanhin että ainoa. Tytär taas oli sitä mieltä, ettei sanamuodossa ”vanhimmalle tai ainoalle tyttärelle” ollut tulkinnan varaa, ja isä oli tarkoittanut rahat hänelle, oli liitosta muita tyttäriä tai ei. Perillinen perusteli, ettei vanhimmalla tyttärellä ollut oikeutta rahoihin ja elatukseen tasavertaisuuden vuoksi: perillisen mielestä isä oli velvollinen elättämään kaikkia tyttäriään yhtäläisesti, jolloin yksi ei voinut saada enempää kuin muut. Tähän vanhin tytär totesi, että isä kyllä ymmärsi velvoitteen elättää tyttäriään, ja se että hän halusi taata vanhimmalle tämän aseman mukaisen koulutuksen ja elatuksen, ei tarkoittanut, että hän jätti muut tyttärensä täysin ilman osuuksia. Näyttäisi siltä, että perillisen mielestä isällä oli siis velvoite elättää tyttärensä yhtäläisesti, mutta hän ei kuitenkaan tuntunut näkevän ongelmaa siinä, että hän itse todennäköisesti perillisenä ja miehenä sai lopulta enemmän kuin tyttäret.¹⁶⁹

Kaiken kaikkiaan lasten saamien perintöosuuksien perusteella ei välttämättä voida tehdä päätelmiä lasten asemasta perheessä. Ei voida kieltää, että annetut osuudet määrittelivät usein merkittävästi lasten tulevaisuutta: vanhin poika perijänä takasi suvun ja omaisuuden säilymisen, kun taas nuorempi poika joutui yleensä elättämään itsensä etupäässä omin voimin. Tytärten tulevaisuus riippui pitkälti heidän avioliitostaan.¹⁷⁰ Tavallaan voidaan siis ajatella miesten saaneen osuuksia, jotta he voisivat elättää perheensä tai päästä elämässään alkuun tätä tarkoitusta varten, kun taas tytärten osuuksien tarkoituksena oli löytää sopiva aviomies heitä elättämään. Mikäli perheessä ei ollut poikia, oltiin ehkä halukkaampia panostamaan tyttären avioliittoon. Marjo Kaartinen kuitenkin toteaa, ettei taloudella välttämättä ollut paljonkaan tekemistä perheen sisäisen tunnetalouden kanssa. Kaikki lapset olivat perheessä tärkeitä, ja on myös viitteitä siitä, että tyttäret saattoivat olla erityisen tärkeitä etenkin äideilleen. Naiset siirsivätkin mieluusti kulttuu-

---

¹⁶⁹ CoS 1765–1769, 20.11.1766, 271–272. Tuomarit kallistuvat tapauksessa tyttären puolelle ja katsovat hänet oikeutetuksi avioliittosopimuksessa mainittuun summaan.

¹⁷⁰ Ks. Kaartinen 2006, 81.

riaan eteenpäin tytärtensä kautta, mistä muodostui Kaartisen mukaan tietynlainen vasta-voima patriarkalisuudelle: matriarkalisuus.¹⁷¹

4.3. Sisarusten väliset suhteet

Edellisessä alaluvussa käsittelin sitä, oliko lapsilla sukupuolensa perusteella erilaiset asemat perheessä. Tässä luvussa tulen tarkastelemaan lähemmin sisarusten keskinäisiä suhteita. Sinänsä tästäkin aiheesta on hieman hankala saada mitään kovin kattavaa kuvaa pelkästään oikeustapausten perusteella, niissä kun yleensä osapuolten välillä on nimenomaan jokin kiista. Pysin kuitenkin lukemaan rivien välistä myös asioita, jotka saattavat kertoa jotain sisarusten välisistä suhteista ja sisarusten merkityksestä.

Perimysjärjestelmän mukaanhan sisarukset perivät kuolleen omaisuuden siinä tapauksessa, että kuolleella ei ollut lapsia eikä hän ollut erikseen määrännyt omaisuuttaan periytyväksi jollekin muulle. Yleensä omat lapset nähtiin ensisijaisina perijöinä ennen sisaruksia. Maaomaisuuden kohdalla monesti kuitenkin esimerkiksi kuolleen veli ohitti perimyksessä kuolleen tyttäret, sillä maan haluttiin yleensä periytyvän vain miespuolisille sukulaisille. Tällaisissakin tapauksissa saatettiin kuitenkin haluta antaa jotain hyvitystä tyttärille, kuten edellisistä tapauksista käy ilmi.

Joistain tapauksista käy kuitenkin ilmi myös se, että sisaruksistakin haluttiin huolehtia ja taata heidän toimeentulonsa. Esimerkiksi Dalkeithin jaarli halusi antaa 15 000 puntaa saamiaan perintöjä edelleen sisarelleen Lady Jean Scottille, sillä tämä ei ollut saanut osuuksia isältään.¹⁷² Myös Samuel, Catherine ja Janet Foggo halusivat antaa osan isänsä kuoleman jälkeen saamistaan rahoista siskolleen Annalle, joka oli avioliittosopimuksensa hyväksynyt miehelleen luvatut 500 sterlingpuntaa kaikeksi mitä voisi isältään vaatia. Isän kuoleman jälkeen kävi kuitenkin ilmi, että lasten saamat osuudet tulisivat olemaan selvästi suuremmat kuin 500 puntaa. Sisarusten mielestä oli ollut isän tahto tarjota vanhimmalle tyttarelleen yhtä paljon kuin muillekin lapsille, joten he kaikki päättivät maksaa 85 puntaa Annan aviomiehelle.¹⁷³

---

¹⁷¹ Kaartinen 2006, 81.

¹⁷² CoS 1752–1756, 26.2.1752, 8–9.

¹⁷³ CoS 1765–1769, 1.12.1769, 357–358.

Edellä mainituissa tapauksissa sisarille haluttiin vapaaehtoisesti antaa lisäosuuksia, koska nämä eivät olleet saaneet tarpeeksi isältään. Toisinaan veljillä oli kuitenkin myös velvoite huolehtia sisartensa toimeentulosta isänsä kuoleman jälkeen. Bankton toteaa lakiteoksessaan, että roomalaisten siviilioikeudessa sisaruksilla oli velvoite tukea toisaan, mikäli joku heistä oli köyhä. Hän kuitenkin jatkaa, että heidän omassa nykyisessä lakijärjestyksessä tällaista velvoitetta ei ollut. Kuitenkin, mikäli veli oli isänsä perillinen ja muut lapset alaikäisiä ja vailla isän antamaa perintöä tai muuten kykenemättömiä elättämään itseään, oli veljen huolehdittava sisaruksistaan heidän tilanteensa ja perityn omaisuuden mukaisella tavalla.¹⁷⁴

Aineistossani on kolme samankaltaista tapausta, jotka käsittelevät veljen elatusvelvollisuutta sisaruksiaan kohtaan. Tapauksissa ongelmia näytti tuottavan nimenomaan sen tulkitseminen, mihin asti veljen elatusvelvollisuus ulottui. Kyseisissä tapauksissa veljet eivät olleet varsinaisesti isänsä edustajia vaan perineet joko isoisänsä¹⁷⁵, isosetänsä¹⁷⁶ tai saaneet sääntöperinnön¹⁷⁷. Tapauksissa lasten mukana elatusta hakemassa oli aina myös leski, kahdessa tapauksesta leski vaatii elatusta myös itselleen¹⁷⁸. Seikkoja, joihin nuoremmat lapset tapauksissa vetosivat, olivat esimerkiksi läheiseen suhteeseen perustuva velvollisuus¹⁷⁹ ja oikeudenmukaisuusperiaate¹⁸⁰. Yhdessä tapauksessa todettiinkin lasten joutuvan jopa löytölasta hankalampaan asemaan ilman elatusta, sillä edes seurakunta ei halunnut elättää varakkaan veljen sisaruksia¹⁸¹. Mielenkiintoista on, että tapauksissa vedotaan myös luonnonlakiin ja Rooman siviilioikeudessa olevaan veljen elatusvelvollisuuteen, vaikka se ei Banktonin mukaan sellaisenaan ollutkaan voimassa skottilainsäädännössä¹⁸². Tällaisia vetoamuksia perusteltiin esimerkiksi sillä, että Rooman laki oli vahva auktoriteetti myös Skotlannissa, elleivät paikalliset tavat siitä eronneet. Niinpä

---

¹⁷⁴ Bankton 1751–1753a, 158.

¹⁷⁵ CoS, 1760–1764, 25.6.1761, 96–97.

¹⁷⁶ Cos 1752–1756, 25.1.1754, 147.

¹⁷⁷ CoS, 1752–1756, 16.1.1756, 261–262.

¹⁷⁸ CoS, 1760–1764, 25.6.1761, 96–97.

¹⁷⁹ CoS, 1752–1756, 16.1.1756, 261–262.

¹⁸⁰ CoS, 1760–1764, 25.6.1761, 96–97.

¹⁸¹ CoS, 1752–1756, 16.1.1756, 261–262.

¹⁸² Cos 1752–1756, 25.1.1754, 147; CoS, 1752–1756, 16.1.1756, 261–262.

myös kyseisessä kiistassa, missä laki perustui vahvasti luonnollisuuteen ja inhimillisyyteen, piti sen katsoa olevan voimassa.¹⁸³

Yhdessä tapauksessa veli totesi olevansa tarvittaessa halukas auttamaan sisartaan, vaikka ei siihen ollutkaan velvoitettu¹⁸⁴. Toisessa tapauksessa veli maksoi jo elatusta siskoilleen ja äidilleen, mutta saatu summa oli perheen naisväen mielestä riittämätön¹⁸⁵. Kolmannessa tapauksessa veli oli sitä mieltä, että läheisten elatuksesta aiheutunut taakka oli kohtuuton muiden kuin vanhempien ja lasten tapauksessa¹⁸⁶.

Patriarkaalisen yhteiskunnan odotukset tulivat hyvin esiin varsinkin tapauksesta, jossa jo täysi-ikäinen sisko vaatii elatusta vielä alaikäiseltä veljeltään¹⁸⁷. Myös toisessa tapauksessa siskot eivät enää voineet olla kovin nuoria, sillä perheen isä oli kuollut jo 19 vuotta aiemmin¹⁸⁸. Ilmeisesti naimattoman naisen asema yhteiskunnassa ei siis ollut helppo, mikäli hän ei ollut saanut isältään tarpeeksi perintöä. Toisaalta voidaan pohtia sitä, mikä naisten todellinen tarve elatukselle oli, sillä veljet totesivat olevansa valmiita auttamaan tarvittaessa. Ilmeisesti ainakaan lesket eivät olleet kovin varakkaita, sillä molemmissa tapauksissa, joissa he elatusta vaativat, heidät myös tuomittiin sitä saamaan¹⁸⁹. Tästä voidaan päätellä, ettei myöskään tyttärillä todennäköisesti ollut liiemmästi varallisuutta. Yhdessä tapauksista, jossa veli vapaaehtoisesti maksoi siskoilleen, veli totesi 50 sterlingpunnan vuosittaisen summan kattavan sen, mihin hän oli äitiään kohtaan velvoitettu ja riittävän myös elättämään äidin lisäksi kaksi tytärtä varsin kunnollisesti maan halvassa osassa.¹⁹⁰

---

¹⁸³ CoS, 1752–1756, 16.1.1756, 261–262.

¹⁸⁴ Cos 1752–1756, 25.1.1754, 147.

¹⁸⁵ CoS, 1760–1764, 25.6.1761, 96–97.

¹⁸⁶ CoS, 1752–1756, 16.1.1756, 261–262.

¹⁸⁷ Cos 1752–1756, 25.1.1754, 147.

¹⁸⁸ CoS, 1760–1764, 25.6.1761, 96–97.

¹⁸⁹ Kun vanhemmat olivat tarpeessa, lasten oli heistä huolehdittava. Bankton 1751–1753a 156.

¹⁹⁰ CoS, 1760–1764, 25.6.1761, 96–97. Kyseisessä tapauksessa lasten isä oli avioitunut näiden äidin kanssa ilman isänsä suostumusta. Isän eläessä isoisä oli maksanut isälle 1200 markan suuruisia elatusta vuosittain. Isän kuoltua isoisä oli lopettanut elatuksen. Myöhemmin kahden pojan kuoltua isoisä oli kuitenkin ottanut kaksi jäljellejäänyttä poikaa luokseen asumaan ja myöntänyt leskelle ja kolmelle tyttärelle 500 markan vuosittaisen elatuksen. Äidin kuoleman varalta isoisä lupasi jokaiselle tyttärelle elatusta 100 markkaa näiden välttämättömään tukemiseen ennen avioliittoa. Isoisän kuoltua tyttöjen veli otti yhden heistä äidiltään, ja lisäsi kahden muun ja äitinsä yhteistä elatusta 40 sterlingpuntaan (720 markkaan). Tämä ei kuitenkaan perheen naisväen mukaan ollut riittävästi. Molemmat tyttäret vaativat 500 markkaa ja leski 2000 markkaa. Heidän veljensä oli valmis nostamaan summaa 50 sterlingiin, mutta enempää hänen ei mielestään tarvinnut maksaa. Oikeus ei katsonut tässä tapauksessa veljeä velvolliseksi siskojaensa

Edellisissä tapauksissa siskot vaativat elatusta veljiltään, mikä oli varmasti luonnollista patriarkaalisessa yhteiskunnassa. Mary Scot vaati kuitenkin elatusta itselleen puolisisareltaan Mary Sharpilta, joka oli syntynyt hänen äitinsä toisesta avioliitosta. Sisar oli saanut äitinsä testamentin perusteella perinnöksi paljon rahaa, ja lisäksi testamentissa oli maininta, että äiti toivoi Mary Sharpin olevan armelias Mary Scotsia kohtaan. Mary Sharp ei kuitenkaan halunnut elättää puolisisartaan, sillä hänen mukaansa koko perintö oli kulunut velkoihin, eikä äidin toive sisaresta huolehtimiseen velvoittanut häntä mihinkään, vaikka äiti elinaikanaan olikin elättänyt siskoa. Lopulta oikeus kuitenkin tuomitsi Mary Sharpin elättämään siskoaan.¹⁹¹ Patriarkaalisuuden näkökulmasta tapaus on varsin mielenkiintoinen, sillä periessään äitinsä Mary Sharp peri myös sisarensa elatusvelvollisuuden. Tällaisten velvollisuuksien katsottiin kuuluvan vain miehille, ainakin lakitekstin luoman kuvan mukaan. Viittauksissa roomalaisten siviililakiin puhutaan kylä sekä sisarista että veljinä elatusvelvollisina, mutta kuvaillessaan skottilakia Bankton tuo esiin nimenomaan veljen velvollisuuden isänsä perillisenä elättää ilman perintöä jääneitä tai muuten tarpeessa olevia sisaruksiaan. Bankton laajentaa elatusvelvollisuutta myös muihin perillisiin siinä tapauksessa, että tyttärille oli määrätty perintöosuudet maksettavaksi perinnöstä vasta tulevaisuudessa, mutta tässäkin tapauksessa perilliseen viitataan termillä *him*.¹⁹²

Yhteisenä nimittäjänä sisarusten välisille elatusvaatimuksille näyttäisi olevan nimenomaan velvollisuuden käsite. Veistämö toteaaakin, että velvollisuuksiin vetoaminen korostui erityisesti silloin, kun oikeusjärjestelmässä heikommassa asemassa oleva, yleensä nainen, vaati oikeuksia itselleen. Veistämö yhdistää velvollisuuteen vetoamisen nimenomaan kohtuusperiaatteeseen (*equity*) perustuvaan oikeudenkäyttöön, ja arvelee sitä käytetyn erityisesti tapauksissa, joissa osapuoli ennen oikeudenkäyntiä huomasi vaatimustensa olevan vailla riittävää lainmukaista pohjaa.¹⁹³ Tämä voidaan nähdä myös edel-

---

elaturukseen, mutta veli määrättiin ilmeisesti maksamaan äidilleen tämän vaatima summa, mikä oli suurempi kuin naisten alun perin saama. Tapauksesta ei käy tarkemmin ilmi tytärten kohtalo, eli jatkoiko äiti heidän elättämistään saamastaan summasta.

¹⁹¹ Cos 1756–1760, 326–327, 8.3.1759. Äidiltään Mary oli saanut elatusta 20 sterlingpuntaa vuosittain. Hänen siskonsa saamasta perinnöstä jäi velkojen jälkeen jäljelle 230 sterlingpuntaa, josta sisko tuomittiin maksamaan 12 sterlingpunnan vuosittainen elatus.

¹⁹² Bankton a 1751–1753, 158.

¹⁹³ Veistämö 2011, 96–97.

lä esitetyissä tapauksissa. Vetoamiskeinolla ei kuitenkaan kyseisissä tapauksissa näyttänyt olevan kovin suurta voimaa, sillä tuomarit tuomitsivat tapaukset pääpiirteittäin ole-massa olevan lain mukaan, jolloin veljiä ei katsottu elatusvelvollisiksi. Veistämön mu-kaan oikeustapauksissa velvollisuuden käsite itsessään oli sävyltään patriarkaalinen, sillä yleensä nimenomaan äidit ja sisaret vaativat miehiä velvollisuuksiensa täyttämi-seen. Naiset ja lapset puolestaan olivat hyvän ja oikein tekemisen kohteina.¹⁹⁴ Mielen-kiintoisen poikkeuksen tähän tarjosi kuitenkin viimeiseksi käsitelty tapaus, jossa naisen katsottiin perineen puolisisarensa elatusvelvollisuuden äidiltään.

5. VAIMON JA ÄIDIN ASEMA PERHEESSÄ

5.1. Avioliiton tarkoitus ja puolisoitten välinen suhde

Käsittelin aiemmin sitä, kuinka valistusajattelu toi mukanaan uusia näkemyksiä naisen asemasta perheessä: isän valtaa ei enää nähty absoluuttisena, vaan miehen johtajuus perustui molemminpuoliseen sopimukseen, josta sekä mies että nainen hyötyivät. Vaik-ka skotlantilaiseen avioliittolainsäädäntöön ei juuri ollut tehty uudistuksia 1600-luvun puolivälin jälkeen¹⁹⁵, näyttäytyi avioliitto lakitekstinkin mukaan suhteena, joka sisälsi niin oikeuksia kuin velvollisuuksia. Aikakauden lakiteosten mukaan sekä mies että nai-nen hyötyivät avioliitosta saamalla sekä luonnollisia että yhteiskunnallisia etuja. Luon-nollisiin etuihin kuuluivat aviolliset oikeudet, rakkaus ja osapuolten välinen kiintymys. Lisäksi vaimo sai mieheltään suojelun kaikissa vaikeuksissa ja miehen oli sitouduttava elättämään vaimoaan kunnollisesti. Vastaavasti vaimon tuli olla kuuliainen miehel-leen.¹⁹⁶ Tältä osin aikakauden patriarkaalinen avioliitto voidaan siis todellakin nähdä eräänlaisena vaihtokauppana.

Vaihtokauppa ei kuitenkaan tarkoittanut puolisoitten tasa-arvoista asemaa, kuten jo kuu-liaisuusvelvoitteesta voidaan huomata. Naisen alisteinen suhde mieheen tulee hyvin ilmi myös lakitekstin määrittämistä avioliiton yhteiskunnallisista ja siviilioikeudellisista eli poliittiseen lakiin perustuvista eduista: Puolisoiden avioituttua heidän irtaimesta omai-

---

¹⁹⁴ Veistämö 2011, 96–97.

¹⁹⁵ Barclay 2011, 42.

¹⁹⁶ Bankton 1751–1753a, 124.

suudestaan tuli pariskunnan yhteistä (*communio of goods*). Mies perheen päänä oli kuitenkin omaisuuden hallinnoija. Hänellä oli *jus mariti* -oikeus, eli valta suhteessa vaimoon sekä oikeus myös vaimon omaisuuden hallintaan liiton aikana. Miehestä tuli myös vaimonsa holhooja (*curator*)¹⁹⁷. Mikäli nainen oli avioituessaan alaikäinen (*minor*) ja hänellä oli muita holhoojia, siirtyi hän siis näiden vaikutusvallan alta aviomiehensä holhoukseen.¹⁹⁸ Jos nainen siis avioitui nuorena, merkitsi avioliitto hänelle siirtymistä isän holhouksesta aviomiehen holhousvallan alle.

Bankton kuitenkin toteaa, että naisen holhouksenalaisuus (*sub cura mariti*) poikkesi monella tavalla isän holhousvallasta lapsiin. Eroja oli esimerkiksi oikeudessa holhottavan omaisuuteen.¹⁹⁹ Barclay tuokin teoksessaan esiin, ettei skotlantilaisten vaimojen asema ollut samalla tavalla alisteinen kuin monissa muissa maissa, esimerkiksi Englannissa²⁰⁰. Vaimot säilyttivät joissain tapauksissa oikeutensa laillisina henkilöinä: Heitä voitiin syyttää rikosoikeudenkäynneissä, ja vaikka miehen pakotuksen alaisena toimiminen oli lieventävä tekijä, ei se silti poistanut naisen mahdollista syyllisyyttä. Naisilla oli myös oikeus solmia velkoja oman omaisuutensa määrää ja toimia kauppiaina, vaikkakin molempiin tarvittiin miehen suostumus. Lisäksi vaimot saattoivat testamentata omista maansa kiinteää omaisuutta, vaatteensa ja korunsa sekä osuutensa avioliiton yhteisestä irtaimesta osuudesta.²⁰¹

Lain näkökulmasta avioliitto nähtiin ensisijaisesti taloudellisena suhteena.²⁰² Laillisesta painotuksesta huolimatta liiton merkitys puolisoille ei tietenkään ollut pelkästään taloudellinen, mainittiinhan jo avioliiton velvollisuuksissa miehen tehtävä rakastaa vaimoaan. Aiemmillä vuosisadoilla rakkaus ymmärrettiin käytöksen kautta ilmenevänä toimintana, ja nimenomaan rakastava käytös oli olennainen osa avioliittoa. Miehen rakastavaa käytöstä ilmensivät vaimoille luvutut rahalliset osuudet ja suojele, naisen osalta

---

¹⁹⁷ Miehen holhousvalta näkyi omaisuuden hallinnan lisäksi esimerkiksi siinä, ettei vaimo saanut ilman miehensä lupaa solmia minkäänlaisia sopimuksia. Vaimo ei myöskään voinut ilman miestä nostaa kannetta tai puolustautua oikeudessa. Bankton 1751–1753a, 125.

¹⁹⁸ Bankton 1751–1753a, 124, 128–129. Erskine 1754a, 64–65.

¹⁹⁹ Bankton 1751–1753a, 127–128.

²⁰⁰ Hänen mielestään skotlantilaiset vaimot eivät varsinaisesti olleet holhouksenalaisia (*under coverture*), vaan olivat laillisesti miestensä vallan alla (*were legally in the power of their husbands*). Barclay 2011, 51.

²⁰¹ Barclay 2011, 51; Erskine 1754a, 71.

²⁰² Barclay 2011, 52, 149.

rakastava käytös tarkoitti kuuliaisuutta.²⁰³ Näin ollen rakkaudella oli vahva yhteys liiton talouteen ja puolisoitten hierarkkiseen suhteeseen. Rakkauden ja käytöksen yhteys säilyi jossain määrin myös 1700-lvulla, vaikkakin rakkaus sai myös abstraktimpia tunteisiin perustuvia merkityksiä. Puolisoiden välinen henkinen yhteys ja rakkaus liiton perustana nousivat entistä tärkeämmäksi, ja valistuksen luoma herkkätunteisuuden kulttuuri määritteli tavat, joilla tunteita voitiin ilmaista. Sukupuolittuneesta naisen kuuliaisuudesta ja miehen huolenpidosta liikuttiin enenevässä määrin kohti romanttista rakkautta ja puolisoitten välistä yhteistä etua ja kumppanuutta. Uudet rakkauskäsitykset eivät kuitenkaan käytännön tasolla poistaneet miehistä valtaa perheissä, sillä romanttinen rakkaus ei ollut yhteen sovittamaton patriarkaalisen vallan kanssa. Nykytutkimus onkin esittänyt näkemyksiä siitä, että uudenlainen rakkauskäsitys itsessään saattoi olla jopa patriarkaalista normia vahvistanut tekijä: romanttinen rakkaus edellytti etenkin naisilta tietynlaista itsensä kadottamista, mikä vaikeutti naisten itsenäisen identiteetin luomista ja edesauttoi miehen henkisen vallan säilymistä perheissä.²⁰⁴

Romanttisen rakkauden mukanaan tuoma lisääntynyt korostus rakkaudesta liiton motiivina ei myöskään tarkoittanut, että liiton taloudellinen perusta olisi varsinaisesti kadonnut minnekään. Köyhemmän väestön keskuudessa avioliitto ja yhteisesti hoidettu talous saattoi olla elinehto.²⁰⁵ Ylemmissä säädyissä taloudelliset seikat ja vanhempien hyväksyntä olivat edelleen tärkeitä suvun omaisuuden säilymistä kannalta. Käytännölliset tekijät siis sanelivat parin keskinäistä sopivuutta valinnan vapauden ja henkisen yhtey-

---

²⁰³ Barclay 2011, 103.

²⁰⁴ Barclay 2013, 40; Barclay 2011, 109, 111–114, 119–120. Ks. myös Gordon 2006, 254. Romanttisen rakkauden vaikutus puolisoitten väliseen suhteeseen on nykytutkimuksen piirissä runsaasti keskustelua herättänyt asia. Etenkin hieman vanhempi tutkimus on monesti katsonut romanttisen rakkauden mahdollistaneen puolisoitten välisen tunteellisemmän ja sitä kautta myös tasa-arvoisemman suhteen. 1700-luvun puolisoita yhdistävinä tekijöinä on siis nähty patriarkaalisuuden sijasta enemmänkin tunteet. Uudemman tutkimuksen piirissä tällaiset näkemykset on kuitenkin hyvin pitkälti kyseenalaistettu. Muutosta aiempiin vuosisatoihin ei ole nähty kovin suurena, sillä rakkaus puolisoitten välisessä suhteessa ei varsinaisesti ollut mikään uusi asia. On myös katsottu, että uusista ajatuksista huolimatta puolisoitten välistä todellista tunteellisuuden muutosta on hyvin hankala arvioida. Uudempi tutkimus katsookin, etteivät patriarkaalisuuteen ja puolisoitten väliseen kumppanuuteen perustuva avioliitto olleet peräkkäisiä vaiheita modernin perheen kehittämisessä. Pikemminkin ne voitiin nähdä aviollisten suhteiden eri puolina yhteiskunnassa, joka hyväksyi sekä miehen auktoriteetin ensisijaisuuden että ihanteen avioliitosta käytännöllisenä ja tunteisiin perustuvana kumppanuutena. Patriarkaalisuutta ja rakastavaa suhdetta ei siis enää nähdä toisinaan poissulkevinä asioina. Etenkin feministisesti painottuneen tutkimuksen piirissä on esitetty myös tulintoja siitä, että romanttinen rakkaus ei suinkaan vähentänyt epätasa-arvoisuutta, vaan saattoi päinvastoin jopa tukea patriarkaalisen järjestelmän säilymistä. Ks. esim. Barclay 2011, 2–4; Black 2001, 90, Stone 1979, 149; Vickery 1998, 86.

²⁰⁵ Hill 1994, 191–192.

den rinnalla.²⁰⁶ Voidaankin ajatella, että itse liiton taloudellinen tarkoitus ei poistunut, ainoastaan rahan merkitys rakkauden ja tunteiden määrittäjänä menetti merkitystään.²⁰⁷

Aikakauden avioliitto voidaan siis nähdä taloudellisena suhteena, jonka tärkeänä motiivina oli rakkaus. Rakkaus, talous ja miehinen valta olivatkin erottamattomasti kytköksissä toisiinsa. Vaikka aikakauden ilmapiiri korosti avioliittoa puolisoiden välisenä vapaaehtoisena sopimuksena, oli avioliitto lain mukaan lähtökohtaisesti hyvin patriarkaalinen. Lain mukaan liiton sopimusluontoisuutta rajoitti myös se, että liitto nähtiin Jumalallisena, ei pelkästään ihmisten välisenä sopimuksena. Näin ollen puoliset eivät voineet vapaasti purkaa sopimusta.²⁰⁸ Lakitekstin mukaan myöskään mikään avioliittosopimuksessa sovittu järjestely ei saanut viedä aviomiehen asemaa perheen päänä tai riistää hänen aviollista valtaansa vaimoonsa.²⁰⁹ Tältäkin osin laki siis rajoitti vapaaehtoisen sopimuksen voimaa. Toisaalta lakitekstin mainitsemia miehen rakkautta ja elatusvelvollisuutta sekä naisen kuuliaisuutta ei ollut sen tarkemmin määritelty laissa, mikä antoi mahdollisuuksia tulkita puolisoiden välisiä velvollisuuksia perhekohtaisesti.²¹⁰ Tarkastelenkin kahdessa seuraavassa alaluvussa tarkemmin sitä, miten nämä velvollisuudet vaikuttivat avioliiton solmimiseen ja miten puolisoiden yhteinen talous rakentui niin lakitekstin mukaan kuin käytännön perhe-elämässä.

5.2. Avioliiton solmiminen ja avioliittoneuvottelut

Toin edellisessä alaluvussa esiin, että etenkin ylemmissä säädyissä lasten avioliitot olivat tärkeitä perheen omaisuuden säilymisen kannalta. Vanhemmilla ei kuitenkaan ollut rajattomasti valtaa vaikuttaa lastensa puolison valintaan, sillä vanhempien suostumus avioliitolle ei ollut lain mukaan välttämätön. Isän suostumusta pidettiin kyllä järkevänä, mutta sen puuttuminen ei estänyt liiton solmimista. Vanhemmat eivät myöskään voineet pakottaa lapsiaan avioon, sillä liitolla tuli olla molempien vihittävien osapuolten hyväksyntä.²¹¹

---

²⁰⁶ Barclay 2011, 95.

²⁰⁷ Barclay 2011, 82–83.

²⁰⁸ Ks. luku 6.1. Avioliiton päättymisen eroon.

²⁰⁹ Bankton 1751–1753a, 107–108; Barclay 2011, 45.

²¹⁰ Barclay 2011, 47.

²¹¹ Bankton 1751–1753a, 113; Erskine 1754a, 61, 63.

Osapuolten suostumuksen lisäksi laillisen avioliiton solmimiseen vaadittiin molempien puolisoitten sopiva ikä, joka oli naisilla 12 vuotta ja miehillä 14 vuotta. Kykyä solmia avioliitto pidettiin kuitenkin monesti tärkeämpänä kuin ikää, joten yhtenä kriteerinä liiton solmimiselle oli myös kyky suorittaa sen täydellistäminen eli yhdyntä²¹². Muita kriteereitä olivat tietysti, ettei pari ollut liian läheistä sukua keskenään eikä kumpikaan osapuolista ollut jo avioliitossa tahollaan.²¹³ Käytännössä myös tarvittavan varallisuuden kartuttaminen tai saaminen määritteli avioitumista, sillä parin piti pystyä elättämään tuleva perheensä.²¹⁴

Mikäli edellä mainitut kriteerit täyttyivät, oli avioliiton solmiminen 1700-luvun Skotlannissa varsin yksinkertaista. Avioliitot jaoteltiin niiden solmimistavan perusteella virallisiin ja epävirallisiin. Viralliseen liittoon kuului kirkollinen vihkimys: liitto solmittiin avioliittokuulutusten jälkeen papin toimesta vähintään kahden todistajan läsnä ollessa. Kirkollinen vihkimys ei kuitenkaan ollut välttämätön laillisen avioliiton muodostamiselle, vaan virallisuus viittasi ainoastaan liiton solmimistapaan. Epävirallisesti tai yksityisesti solmittu avioliitto oli siis lain mukaan aivan yhtä pätevä kuin virallisen kaavan mukaan solmittu.²¹⁵ Tältä osin skotlantilainen käytäntö erosi englantilaisesta. Englannissa vuonna 1754 voimaan tullut *Hardwicke's Marriage Act* nimittäin kielsi epävirallisesti solmitut liitot ja antoi lainvoiman ainoastaan kirkolliselle vihkimykselle. Samainen laki asetti myös vanhempien suostumuksen ehdoksi alle 21-vuotiaiden solmimille avioliitoille. Lain taustalla oli epävirallisten avioliittojen aiheuttamat ongelmat, joita käsitellen tarkemmin luvussa 7.3. Skotlannissa *Hardwicke's Marriage Act* ei kuitenkaan tullut voimaan, joten myös ilman kirkollista vihkimystä ja vanhempien suostumusta solmitut liitot säilyttivät lainvoimansa. Tämä johti siihen, että monet englantilaiset pariskunnat karkasivat avioitumaan Skotlannin puolelle, yleensä Gretna Greeniin.²¹⁶

---

²¹² Tässä Banktonin ja Erskinen mielipiteet eroavat toisistaan. Banktonin mielestä kyky yhdyntään oli tärkeä, Erskine taas mainitsee liiton olleen pätevä jo pelkästään yhteisen sopimuksen perusteella ilman yhdyntääkin. Bankton 1751–1753a, 113; Erskine 1754a, 62. Katie Barclay toteaa teoksessaan Erskinen mielipiteisiin viitaten, ettei avioliiton pätevyys vaatinut välttämättä yhdyntää. Tätä hän pitää merkinä siitä, ettei Skotlantilaisella avioliitolla ensisijaisesti ollut jälkeläisiä tuottavaa tarkoitusta. Barclay 2011, 52.

²¹³ Bankton 1751–1753a, 113; Erskine 1754a, 63, Leneman 1999b, 162.

²¹⁴ Mitchison, Leneman, 1989, 84.

²¹⁵ Bankton 1751–1753a 112, Barclay 2011, 43; Erskine 1754a, 62, 64; Leneman 1999b, 162-163.

²¹⁶ Barclay 2011, 43, Leneman 1999b, 168.

Epävirallinen liitto perustui joko avioliittolupaukseen tai yhdessä asumiseen. Lupaukseen perustuvia tapoja liiton solmimiseen oli kaksi. Avioliitto voitiin solmia *per verba de praesenti*, jolloin osapuolet lupasivat toisilleen avioitua kyseisellä hetkellä. Toinen tapa, *per verba e futuro subsequente copula*²¹⁷, perustui lupaukseen avioitua tulevaisuudessa ja lupausta seuranneeseen seksuaaliseen kanssakäymiseen. Vihkijää ja edes todistajia avioliittolupauksille ei välttämättä tarvittu, joskin ilman minkäänlaisia todisteita liiton olemassaolo saattoi olla hankalaa myöhemmin todentaa. Lupaukseen perustuvien liittojen lisäksi epävirallinen avioliitto saattoi perustua myös yhdessä asumiseen (*cohabitation plus habit and repute*). Pelkkää yhdessä asumista voitiin pitää avioliittona, mikäli mies ja nainen kohtelivat toisiaan kuin puoliset ja heitä yleisesti pidettiin avioparina.²¹⁸

1700-luvulla epävirallisten avioliittojen määrä kasvoi. Seuraavalla vuosisadalla tehtyjen arvioiden mukaan noin kolmasosa 1700-luvulla solmituista avioliitoista oli epävirallisia.²¹⁹ Epäviralliset liitot voidaankin nähdä eräänlaisena muoti-ilmiönä.²²⁰ Monet epävirallisen liiton solmineistakin pareista kävivät kuitenkin läpi jonkinlaisen seremonian liittoa solmiessaan, ja tällaisia liittoja vihkimään muodostui jopa oma hieman huonomaineinen ammattikuntansa, ”*half-merk ministers*”. Vuosisadan loppupuolella oli tavallisempaa, että parit antoivat suullisen avioliittolupauksen, ilmoittivat siitä paikalliselle kirkko-oikeudelle tai rauhantuomareille ja maksoivat pienen sakon. Sakko oli ilmeisesti seurausta epävirallisesta avioitumisesta, sillä Banktonin mukaan epävirallisista liitoista seurasi tiettyjä rangaistuksia liiton osapuolille, vihkijälle ja todistajille.²²¹

Avioliiton solmimisen yhteydessä oli tapana laatia niin kutsuttu avioliittosopimus (*marriage contract*). Joissain tapauksissa sopimus voitiin tehdä myös vasta liiton solmimisen jälkeen. Avioliittosopimus oli todiste avioliitosta, mutta sen avulla myös jaettiin parin yhteistä omaisuutta. Lakitekstin mukaan sopimuksen sisältö riippui sopijaosapuolien tahdosta. Tavallisesti asiakirjassa määriteltiin vaimon elinikäinen käyttöoikeus omai-

---

²¹⁷ Kyseisen avioitumistavan laillisuus herätti kiistaa. Kirkko tuomitsi usein kyseisen toiminnan avioliiton ulkopuoliseksi seksuaaliseksi kanssakäymiseksi ja vaati virallista avioitumista. Barclay 2011, 43.

²¹⁸ Bankton 1751–1753a 112; Barclay 2011, 43; Erskine 1754a, 62, 64; Leneman 1999a, 637; Leneman 1999 b, 162.

²¹⁹ Leneman 1999a, 673.

²²⁰ Mitchison, Leneman 1989, 130, 132.

²²¹ Bankton a 112; Leneman 1999a, 673; Leneman 1999b, 163.

suuteen sekä lapsille periytyvät osuudet ja muut etuudet. Vastaavasti sovittiin miehen oikeudesta naisen omaisuuteen.²²² Vaikka osapuolet saattoivat avioliittosopimuksessa sopia omaisuutensa jakautumisesta ja hallinnasta, ei vaimolla kuitenkaan ollut ylen määrin mahdollisuuksia hyötyä miehensä omaisuudesta: kuten jo edellisessä alaluvussa todettiin, lakitekstin mukaan mikään avioliittosopimuksen järjestely ei saanut viedä aviomiehen asemaa perheen päänä tai riistää hänen aviollista valtaansa vaimoonsa.²²³

Voidaan myös miettiä, missä määrin vaimo todella oli osapuolena avioliittosopimuksessa. Koska varallisuus oli yleensä miesten hallussa ja avioliittosopimus oli pitkälti omaisuuden siirtymistä määrittelevä asiakirja, saattoivat sopijaosapuolena käytännössä olla esimerkiksi vaimon isä, jolta vaimo usein sai liittoon tuomansa myötäjäissumman ja aviomies sekä kenties vielä aviomiehen isä. Vaimon toissijaisuus neuvotteluissa käy ilmi ainakin Elizabeth Todin tapauksessa, jossa avioliittosopimus katsottiin päteväksi ilman vaimon allekirjoitusta. Riitti, että isä oli ottanut täyden vastuun tyttärestään.²²⁴

1700-luvun edetessä ja romanttisen rakkauden noustessa naisia kehoitettiin jättämään liiton taloudellinen puoli isänsä hoidettavaksi ja keskittymään itse tulevan puolisonsa luonteenpiirteisiin. Romanttisen rakkauden ihanteet loitonsivat naisia liiton taloudellisista motiiveista ja samalla vähensivät naisten mahdollisuuksia vaikuttaa avioliittosopimukseen liittyviin neuvotteluihin. Vielä vuosisadan alkupuolella avioliittosopimuksissa luvatut osuudet nähtiin tunteita ja valtasuhteita määrittävinä tekijöinä, mikä mahdollisti naisen aktiivisen neuvotteluaseman: kunnolliset osuudet antoivat vaimoille viitteitä siitä, että heitä tultaisiin liiton aikana kohtelevaan hyvin, kun taas liian köyhän tai alempisäätyisen miehen saattoi olla vaikeaa säilyttää auktoriteettiaan ja asemaansa perheen päänä. 1700-luvun kuluessa kuitenkin romanttisen rakkauden kieli rahan sijasta alkoi enenevässä määrin olla tekijä, jolla puolisoa kohtaan koettua kunnioitusta ilmennettiin.²²⁵ Haluttomuus korostaa avioliiton taloudellista motiivia johti siihen, että vaimojen

---

²²² Bankton 1751–1753a, 107.

²²³ Bankton 1751–1753a, 107–108.

²²⁴ Cos 1765-1769, 16.11.1768, 324–327.

²²⁵ Barclay 2011, 81–83.

rooli neuvotteluissa oli entistä passiivisempi, tai osallistuminen vähintäänkin epäsuorempaa.²²⁶

Naiset osasivat kuitenkin käyttää heiltä odotettua passiivisuutta ja korostetun heikkoa tilaa hyväkseen saavuttaakseen etuja ja taivutellakseen läheiset miehensä tahtoonsa.²²⁷

Naiset olivat kyllä selvillä neuvottelujen kulusta, eikä talous tietenkään ollut heille täysin merkityksetön asia. Koska laissa luvattiin vaimolle elatus ja huolenpito vastineeksi kuuliaisuudesta, odottivat vaimot luonnollisesti myös saavansa nämä mieheltään.²²⁸

Toisaalta aina raha ei ollut samanlainen neuvotteluvälittäjä, ja etenkin köyhimmässä liitossa vaimo ei voinut olettaa pelkästään miehen elättävän häntä. Varattoman väestön keskuudessa naisen tärkein liittoon tuoma ”omaisuus” saattoikin olla naisen tuleva työkyky ja rahanansaitsemismahdollisuus.²²⁹

Ongelmia avioliittoneuvotteluissa aiheutti tietysti vastapuolen todellisen taloudellisen tilanteen arvioiminen, etenkin kun liian yksityiskohtaisia taloudellisia keskusteluja ei pidetty naisille sopivina. Vilpillisiäkin keinoja saattoi esiintyä, kuten eräästä aineistoni tapauksesta käy ilmi. Kyseisessä tapauksessa William Telser ja Euphame Nisbet avioituivat ilman avioliittosopimusta, mutta kolme kuukautta myöhemmin sopivat osuuksista toisilleen liiton solmimisen jälkeisellä sopimuksella (*post-nuptial contract*). William sitoutui maksamaan vaimolleen ja lapsilleen 9000 markkaa, ja vastaavasti Euphame lupasi miehelleen ja tämän perillisille 3000 markkaansa. Mainituista 3000 markasta Euphame oli saanut 1000 markkaa isänsä kuoleman jälkeen ja loput hän tulisi saamaan vain avioliittosopimuksen solmimisen yhteydessä siten, että summa maksettaisiin vuoden sisällä avioliiton alkamisesta.²³⁰

Euphame kuitenkin kuoli vuoden sisällä avioliiton solmimisesta. Hänen avioliittosopimuksessaan oli ollut pykälä, joka kumosi normaalin tavan mitätöidä avioliiton rahalliset sopimukset, mikäli liitto purkautuisi ennen vuoden kestoja ilman elävää lasta. Euphamen mies oli luovuttanut oikeuden vaimoltaan saamiinsa 3000 markkaa eteenpäin ilmeisesti

---

²²⁶ Barclay 2011, 86.

²²⁷ Barclay 2011, 47, 82–83, 85–87; Vickery 1998, 53–54.

²²⁸ Ks Barclay 2011, 47.

²²⁹ Hill 1994, 191.

²³⁰ Cos 1752–1756, 14.6.1755, 239–240.

velkojilleen. Koska loppuosa summasta oli vielä maksamatta, vaativat velkojat rahoja Euphamen isän perilliseltä. Euphamen pesänjakajat kuitenkin vaativat koko avioliittosopimuksen purkua sillä perusteella, että William Telser oli petollisesti houkutelut Euphamen naimaan itsensä ja siirtämään rahansa hänen nimiinsä. Pesänjakajien mukaan Williamilla ei alun perinkään ollut rahoja, jotka hän oli vaimolleen avioliittosopimuksessa luvannut. Todisteista kävi ilmi, että avioliittosopimuksen aikaan William oli hyvin huonossa taloudellisessa tilanteessa. Telserin velkojat myönsivät, että mikäli mies ei kyennyt maksamaan sopimuksessa lupaamaansa osaa, voitiin vaimo katsoa oikeutetuksi säilyttämään liittoon tuoma summansa²³¹. Vaimo oli kuitenkin kuollut (eikä lapsiakaan ilmeisesti ollut), joten miehellä ei ollut velvoitetta suorittaa lupaamansa maksua.²³²

Tuomarit ratkaisivat tapauksen velkojien hyväksi eivätkä siis hyväksyneet sopimuksen mitätöintiä. Tapauksesta voidaan jälleen huomata hyvin vahvoja patriarkaalisia ajatusmalleja. Williamin siirronsaajat myönsivät oikeudessa, että olisi saattanut olla väärin, mikäli nainen olisi ennen liiton solmimista houkuteltu luopumaan omaisuudestaan miehen hyväksi. He eivät kuitenkaan nähneet ongelmaa siinä, että mies liiton solmimisen jälkeen sai naisen siirtämään omaisuutensa itselleen.²³³ Tämä ajatus pohjautui varmasti siihen, että avioliitossa puolisojen omaisuudesta tuli joka tapauksessa pariskunnan yhteistä omaisuutta, jota miehellä oli valta hallinnoida mielensä mukaan. Toisaalta tuomareiden päätös tavallaan edelleen vahvisti patriarkaalista mallia vaimosta miehelleen alisteisena, sillä tapauksessa ei oikeuden toimesta millään tavalla paheksuttu sitä, että mies oli ilmeisesti toiminut vilpillisesti vaimoaan kohtaan.

Avioliittokäytänteiden ja neuvottelujen perusteella voidaan päätellä, että skotlantilainen avioliitto perustui hyvin pitkälti puolisojen vapaaseen tahtoon avioitua: Laillisen avioliiton solmimiseen riitti puolisojen käsitys itsestään miehenä ja vaimona, ja epävirallisten avioliittojen suosio viittaa siihen, etteivät pariskunnat myöskään käytännössä aina tarvinneet ulkopuolisia henkilöitä tai instituutioita määrittelemään liittoaan. Myös avioliiton ehdot olivat sovittavissa puolisojen välillä, joskin isät ja miehet omaisuuden var-

---

²³¹ Myös Bankton kirjoittaa, että vaimo sai säilyttää myötäjäisensä, mikäli mies ei pystynyt maksamaan sopimaansa summaa. Bankton 1751–1753a, 111.

²³² Cos 1752–1756, 14.6.1755, 239–240.

²³³ Cos 1752–1756, 14.6.1755, 239–240.

tijoina vaikuttivat olleen aktiivisemmassa roolissa neuvotteluissa, eivätkä sovitut ehdot saaneet uhata miehen asemaa perheen päänä. Toisinaan neuvotteluissa saattoi esiintyä kuitenkin myös vilpillisiä keinoja, ja aikakauden suuntaus painottaa naisten passiivisempaa roolia liiton rahallisissa neuvotteluissa varmasti osaltaan vaikeutti naisten tekemiä arvioita tulevan miehensä omaisuudesta. Puolisoiden vapaa tahto voidaan kyseenalaistaa myös sen perusteella, että etenkin avioliiton solmimisen jälkeen tehdyissä sopimuksissa miehensä vallan alla olevalla vaimolla ei välttämättä ollut juurikaan oikeutta kyseenalaistaa miehensä oikeutta omaisuuteen. Tarkastelenkin seuraavassa luvussa tarkemmin sitä, millaisia oikeuksia vaimolla oli pariskunnan yhteiseen omaisuuteen ja oman omaisuutensa säilyttämiseen liiton solmimisen jälkeen.

5.3. Naisen oikeus perheen varallisuuteen avioliiton aikana

Koska mies oli perheen pää, hän siis pääsääntöisesti myös vastasi perheen omaisuudesta. Kuten myös perimyksessä, avioliiton ajanakin omaisuuden luonne määritteli sen, kuinka se liiton aikana jakautui puolisojen kesken. Kiinteä omaisuus kuten maa ja rakennukset säilyivät liiton aikana osapuolten omassa omistuksessa. Miehellä oli kuitenkin vaimon holhoojana oikeus hallinnoida vaimonsa omaisuutta ja siitä saatuja tuloja. Vaimo saattoi siis siirtää kiinteää omaisuuttaan tai tehdä siihen liittyviä sopimuksia vain miehensä suostumuksella. Erskinen lakitekstin perusteella näyttäisi siltä, että tässäkin asiassa vaimon holhouksenalaisuutta pidettiin ensisijaisesti kuitenkin vaimon, ei miehen etuna: Erskine kirjoittaa, että vaikka mies oli vaimon holhooja, saattoi hän silti hyväksyä vaimon itsensä tekemän sopimuksen, joka oli miehen omaksi eduksi. Näin siksi, että holhouksenalaisuus ei ollut tarkoitettu vain vaimon eduksi vaan molempien yhteiseksi hyödyksi.²³⁴

Irtaimesta omaisuudesta vaimo sai säilyttää itsellään henkilökohtaiset vaatteensa ja korusensa. Tämä antoi taloudellista suojaa naisille, sillä vaatteiden arvo oli yleensä verrattain suuri.²³⁵ Kaikki muu irtain omaisuus tuli avioliitossa automaattisesti puolisojen yhteiseksi (*communion of goods*). Tästä huolimatta miehellä oli oikeus hallinnoida yhteistä omaisuutta *jus mariti* oikeutensa perusteella. Bankton toteaa tämän rajoittaneen

²³⁴ Bankton 1751–1753a 122, 126–127; Barclay 2011, 49; Erskine 1754a 71.

²³⁵ Barclay 2011, 49.

vaimon oikeuksia omaisuuteen. Mies saattoi luovuttaa tai myydä omaisuutta haluamallaan tavalla tai esimerkiksi mielensä mukaan muuttaa yhteistä omaisuutta kiinteäksi (*heritable rights*), jolloin vaimo menetti siihen oikeutensa avioliiton purkautuessa. Bankton toteaaakin, että tämän vuoksi kaikki mikä kuului pariskunnan yhteiseen omaisuuteen, kuului itse asiassa miehelle samalla tavalla kuin tämä olisi aina omistanut sen.²³⁶

Edellä mainittu lakitekstin kohta on siinä mielessä mielenkiintoinen, että laki antoi periaatteen tasolla naiselle yhtäläisen oikeuden omaisuuteen miehensä kanssa, mutta heti perään myös lakitekstissä itsessään myönnettiin, että oikeutta ei käytännössä ollut olemassa, tai ainakin se oli hyvin pitkälti miehestä riippuvainen. Halutessaan mies saattoi siis omaisuuden luonnetta muuttamalla saada haltuunsa myös ennen avioliittoa vaimolle kuuluneen irtaimen omaisuuden. Miehen järjestelyt pariskunnan yhteisen omaisuuden suhteen herättivätkin kiistaa esimerkiksi Campbelleiden välisessä tapauksessa:

John Campbellin vaimon kuoleman jälkeen vaimon lapset ensimmäisestä avioliitosta väittivät Johnin tehneen pariskunnan yhteiselle omaisuudelle vaimon ja lasten oikeuksia loukkaavia järjestelyjä. John oli esimerkiksi muuttanut velkasaataviaan sellaisiksi, etteivät pesänjakajat pääsisi niihin käsiksi. Lasten mukaan hän oli myös maksanut saamaansa perintöön kuuluvia velkoja pariskunnan yhteisestä omaisuudesta. Molemmat osapuolet totesivat aviomiehellä olevan oikeus hallinnoida yhteistä omaisuutta avioliiton aikana, mutta lasten mielestä mies ei siltikään voinut tehdä tarkoituksella vaimoa ja lapsia kohtaan petollisia järjestelyjä. Mies totesi kuitenkin tehneensä aivan normaaleja järjestelyjä, sillä oli vain järkevää muuttaa irtaimet saatavat korkoa kasvaviksi sopimuksiksi (*bond bearing interest*). Lisäksi hänen mukaansa maksetut velat olisivat maksamattomanakin vaikuttaneen yhteiseen omaisuuteen, sillä ne olivat pääosin irtaimia. Lisäksi mies totesi, että vaikka aviomiehellä ei ollut oikeutta tehdä vahingollisia omaisuusjärjestelyjä, jotka tulivat voimaan vaimon kuoleman aikaan, sai hän silti liiton aikana järjestellä omaisuutta niin kuin halusi. Tuomarit olivat ilmeisen samaa mieltä Johnin kanssa, sillä muut hänen tekemänsä sopimukset katsottiin voimassaoleviksi, paitsi kaksi,

---

²³⁶ Bankton 1751–1753a, 128–130, Erskine 1754a, 65.

jotka hän oli tehnyt juuri ennen vaimonsa kuolemaa. Nämä velkasaatavansa hän joutui muuttamaan rahaksi.²³⁷

Perinteisesti aviomiehen *jus maritii* -oikeus oli ollut niin vahva, ettei vaimo käytännössä voinut itse omistaa lainkaan irtainta omaisuutta liiton aikana. Erskine toteaa skotlantilaisten asianajajien viime aikoihin asti olleen sitä mieltä, ettei aviomies itsekään voinut oikeudestaan kieltäytyä.²³⁸ Tapaoikeus kuitenkin toi esiin myös toisenlaisia näkemyksiä, ja 1700-luvulla ilmeni oikeustapauksia, joissa aviomiehen sallittiin luopua oikeudesta vaimon omaisuuden hallintaan.²³⁹ Myös Erskinen ja Banktonin²⁴⁰ teksteistä käy ilmi uudenlaiset laintulkinnat. Esimerkiksi Erskine kirjoittaa, että hänen aikanaan mies saattoi avioliittosopimuksessa luopua edustaan, ja myös kolmas osapuoli saattoi antaa vaimolle omaisuutta siten, että aviomiehen *jus maritii* -oikeus kyseessä olevaan omaisuuteen suljettiin pois.²⁴¹

Lain muutoksesta huolimatta skottilaiset ajattelijat kuitenkin suhtautuivat edelleen epäilevästi vaimojen erilliseen omaisuuteen, sillä sen katsottiin heikentävän sitä luonnollista aviomiehen valtaa, jonka kristilliset opit ja maan laki olivat miehelle suoneet. *Jus maritii* -oikeudesta kieltäytymisiä ei vielä yleisesti esiintynytäkään avioliittosopimuksissa ennen 1800-lukua.²⁴² Lisäksi, vaikka mies olisi kieltäytynyt *jus maritii* -oikeudestaan, saattoi hän silti hallinnoida naisen omaisuutta, sillä nainen oli miehen holhouksen alla. Nainen ei siis välttämättä edelleenkaan pystynyt käyttämään omaa omaisuuttaan ilman miehen lupaa. Halutessaan mies pystyi tietysti kieltäytymään myös holhousvallastaan, tai omaisuuden antaja saattoi kieltää miehen hallintavallan kyseiseen omaisuuteen. Omaisuuden omistajan ja hallinnoijan välinen ero säilyi kuitenkin Skotlannissa pitkään: Vuonna 1881 voimaan tulleessa naimisissa olevien naisten omaisuutta koskevassa laissa miehellä säilyi edelleen hallintavalta naisen omaisuuteen, toisin kuin vastaavassa englantilaisessa laissa. Jako poistui vasta vuonna 1920.²⁴³

---

²³⁷ Cos 1756–1760, 26.6.1760, 411-412.

²³⁸ Erskine 1751–1753a 65.

²³⁹ Barclay 2011, 50–51.

²⁴⁰ Bankton 1751–1753a 108.

²⁴¹ Erskine 1754a 65.

²⁴² Barclay 2011, 50–51.

²⁴³ Barclay 2011, 51.

Aineistossani on eräs tapaus, josta käy ilmi naisella olleen omia miehestä erillisiä rahavaroja *jus maritiin* ulkopuolella. Margaret Livingston sai isältään 4000 markkaa, joita ei sallittu joutuvaksi miehen *jus maritii* -oikeuden alaiseksi. Näistä varoista Margaret kuitenkin maksoi miehensä velkoja. Myöhemmin mies teki vaimonsa hyväksi sopimuksen, jossa todettiin vaimon olleen mitä kuuliaisin ja rakastavin puoliso, ymmärtäneen häntä monissa ahdingoissa ja vaikeuksissa sekä maksaneen miehen monille velkojille 2500 markkaa isältään saamista rahoista. Tämän vuoksi mies velvoitti itsensä ja perillisensä maksamaan summan takaisin vaimolle. Lisäksi mies halusi antaa vanhempiansa kuoleman jälkeen vaimolleen elinikäisen käyttöoikeuden myös jäljellä olevaan puoliskoon maistaan²⁴⁴. Miehen kuoltua sopimuksesta syntyi kuitenkin kiistaa miehen perillisen kanssa. Perillisen mukaan muissa aiemmissa sopimuksissa oli määritelty kohtia, joiden mukaan maahan kohdistuvia maksuvelvollisuuksia ei saanut sopia, eikä perillisen asemaa maahan heikentää. Lisäksi perillisen mielestä tuli olla lisää todisteita siitä, mitä velkoja vaimo todella on maksanut.²⁴⁵

Leski totesi liiketoimista todisteena olleiden asiakirjojen tuhoutuneen vuosia sitten tulipalossa. Hänen mielestään muiden seikkojen perusteella oli kuitenkin selvää, että hänen miehensä oli ollut ahdingossa monine velkoineen. Lisäksi oli selvää, että vaimolla itsellään oli hallussaan erillisiä varoja. Siksi luonnollinen olettaus hänen mukaansa oli, että vaimo oli maksanut miehensä velat. Tuomarit ratkaisivat tapauksen siten, että Margaretilla oli oikeus koko Clarkstonin maan elinikäiseen käyttöoikeuteen sekä 2500 markkaan, jotka hänen edesmennyt miehensä oli vaimolleen luvannut. Lisäksi hänellä oli oikeus muihin saataviin aina 4000 markkaan asti, ellei hän pystynyt todistamaan, että hänellä oli isänsä antaman summan lisäksi ollut myös muuta varallisuutta *jus maritiin* ulkopuolella.²⁴⁶

Vaikka oikeus myönsi naisella tässä tapauksessa olleen erillisiä varoja, naisen vastapuolen perustelut heijastelevat kuitenkin edelleen perinteistä ajatusmaailmaa, jonka mukaan mies hallitsi perheen kaikkea omaisuutta. Naisen maksettua miehensä velkojille luotet-

---

²⁴⁴ Käyttöoikeus toiseen puoleen maasta oli luvattu vaimolle jo avioliittosopimuksessa. Mies halusi antaa vaimolleen myös kaiken irtaimen omaisuutensa.

²⁴⁵ Cos 1756–1760, 175–177, 14.2.1758.

²⁴⁶ Cos 1756–1760, 175–177, 14.2.1758.

tujen miestensä kautta kävi sopimuskertomuksesta ilmi, että rahat olivat tulleet naiselta²⁴⁷. Perillinen kuitenkin väitti, että siltikin velkoja piti pitää maksettuina miehen varoista, eivätkä velkojat vain olleet tarpeeksi valppaina asiassa sopimusta tehdessään. Perillinen totesi, ettei sopimuksista käynyt ilmi miehen hyväksyntää, jolloin ne olivat ristiriidassa lain ajatuksen kanssa, jonka mukaan vaimolla ei voinut olla miehestä erillisiä varoja.²⁴⁸ Koska perillinen vetosi tähän lakiin, voisi olettaa, etteivät uudet lainlunnat naisen *jus mariti* -oikeuden ulkopuolella olevasta erillisestä omaisuudesta olleet vielä kovin vakiintuneita.

Naisen oma erillinen omaisuus oli siis ilmeisesti vielä melko vieras asia aikakaudella. Myös toisesta aineistoni oikeustapauksesta voidaan päätellä, että miehen asemaa perheen raha-asoiden hoitajana pidettiin melko itsestään selvänä. Kirjoitin jo aiemmin Anna Foggosta, jolle tämän sisaret halusivat antaa osan perinnöstä, vaikka Anna oli avioliittosopimuksessaan hyväksynyt tietyn summan kaikeksi minkä isältään saisi. Sisarusten mielestä isä oli halunnut antaa saman verran Annalle kuin muillekin lapsille, mutta muiden lasten osuudet osoittautuivat suuremmiksi kuin Annan saama osuus. Avioliittosopimuksessa mainittu summa oli maksettu ilmeisesti myötäjäisinä Annan miehelle James Watsonille, ja myös summa, jonka sisarukset halusivat tämän lisäksi isänsä perinnöstä Annalle antaa, maksettiin tämän miehelle.²⁴⁹

Annan miehen kuoleman jälkeen syntyi kiistaa siitä, kuuluiko kyseinen summa Annalle vai tämän miehen perillisille. Annan mielestä hänellä oli oikeus summaan, koska hänen sisarensa olivat antaneet sen hänen vuokseen. Perilliset taas olivat sitä mieltä, että Annalla ei avioliittosopimuksen perusteella ollut enää mitään laillisia vaatimuksia isänsä perintöön, joten hänen sisarustensa antama summa oli pelkkä lahjoitus Annan aviomiehelle. Summa ei siis missään vaiheessa ollut Annan hallussa, joten hänellä ei myöskään ollut oikeutta vaatia sitä miehensä kuoleman jälkeen. Tuomarit tulkitsivat tapauksen

---

²⁴⁷ Oikeudenkäyntipöytäkirjan mukaan vaimo laittoi luotetut miehensä ostamaan – eli ilmeisesti maksamaan – suurimman osan miehensä veloista, ja näiden sopimusten kuvauksista kävi ilmi, että valat oli maksettu vaimon rahoilla. ”- *the defender employed trustees to purchase most of her husbands debts - - and narratives of these conveyances bear, that they had been purchased with her money.*” CoS 1756–1760, 175, 14.2.1758.

²⁴⁸ CoS 1756–1760, 175–177, 14.2.1758.

²⁴⁹ CoS 1765–1769, 1.12.1769, 357–358.

siten, että vaikka Anna todennäköisesti oli lahjoituksen syy, summa oli silti annettu suoraan hänen miehelleen. Näin ollen Annalla ei ollut siihen oikeutta.²⁵⁰

Vaikuttaisi siltä, että Annan sisarusten mielestä oli luonnollista maksaa summa miehen nimissä eivätkä he ehkä ajatelleet siitä mahdollisesti seuraavia ongelmia. Todennäköistähän on, että sisaret halusivat lahjoituksen kuitenkin siskonsa hyväksi. Toisaalta, vaikka he olisivat lahjoittaneet rahat sisarensa nimissä, olisivat ne joka tapauksessa *jus maritiin* perusteella tulleet pariskunnan yhteiseksi omaisuudeksi ja joutuneet miehen hallintaan, ellei toisin olisi sovittu. Oikeudenkäyntipöytäkirjassa ei tarkemmin kerrota, kuka oli tapauksen vastaaja, jolta Anna Foggo rahoja vaatii. Ainoastaan hänen nimensä, Watson, mainitaan. Oletettavasti hän oli siis kuolleen James Watsonin perillinen. Koska tapauksesta taistellaan oikeudessa, voisi olettaa, että Annalla ja Jamesilla ei ollut lapsia, ja perillinen olisi siis joku Jamesin kauempi sukulainen. Toki on mahdollista, että Anna kiisteli summasta lapsensa kanssa, mutta huomattavasti epäoikeudenmukaisemmaksi hänen kannaltaan tilanteen tekisi se, että hänen sisarustensa myöntämät rahat olisivat päätyneet jonkun aviomiehen kaukaisen sukulaisen käsiin.

Vaikka aviomiesten oikeus perheen irtaimeen omaisuuteen oli laaja, ei heillä kuitenkaan ollut pääsyä kaikkiin vaimojensa varoihin, vaikkei niitä erikseen olisi jätettykään miehen hallintaoikeuden ulkopuolelle. Tämä käy ilmi esimerkiksi Margaret MacLellanin ja hänen lastensa välisestä tapauksesta. Margaret oli saanut veljeltään perinnöksi velkasaatavia, jotka oli siis ilmeisesti veljen sijaan nyt määrä maksaa Margaretille. Margaret teki järjestelyjä velkojen suhteen miehen suostumuksella, ja osa veloista maksettiin Margaretin miehelle. Miehen kuoleman jälkeen Margaret nosti kanteen lapsiaan ja miehen pesänjakajia vastaan saadakseen itselleen miehelle maksetun velkasumman ja oikeuden toiseen vielä maksamattomaan summaan.²⁵¹

Lapset ja pesänjakajat yrittivät vedota siihen, että vaimon muutettua periytyvän velkansa käteiseksi, kuului se avioliiton perusteella automaattisesti aviomiehelle. Näin siksi, ettei summaa ei ollut suojeltu *jus maritii* -oikeudelta. Oikeus kuitenkin katsoi tässä tapauksessa sekä miehelle maksetun että vielä maksamattoman summan kuuluvan leskel-

²⁵⁰ CoS 1765–1769, 1.12.1769, 357–358.

²⁵¹ CoS 1756–1760, 22.12.1768, 273–281.

le.²⁵² Oikeuden tulkintaa tukee myös Banktonin lakiteos. Bankton toteaa, että vaimon periytyvistä ja kiinteistä velkasaatavista (*heritable bonds*) tai liiton aikana myydyistä maista saadut tulot eivät kuuluneet miehen *jus maritii* -oikeuden alaisuuteen.²⁵³

Edellä mainitun kaltaisessa tapauksessa laki siis suojeli miehen rajoittamatonta oikeutta vaimonsa omaisuuteen. Laki esti sen, etteivät miehet voineet saada vaimon kiinteää omaisuutta haltuunsa sitä kautta, että olisivat pakottaneet vaimon muuttamaan sen rahaksi. Lakitekstissä otetaan myös erikseen huomioon naisen asema miehelle alisteisena, ja sen mahdollisesti mukanaan tuomat naisten omaa omaisuutta koskevat ongelmat. Erskine toteaa, että vaimot olivat mitä suurimmassa määrin miehensä vaikutuksen alla olevia. Tämä toi ongelmia solmittaessa sopimuksia kolmansien osapuolten kanssa, sillä vaimot saattoivat vaatia myöhemmin sopimuksen purkamista vedoten tehneensä sopimuksen miehensä painostuksen alaisena. Tällaisia tilanteita ehkäisemään oli kehitetty vala, jossa vaimo oikeuden edessä vannoi, ettei toiminut miehensä pakottamana. Vaimo antoi valan ilman miehensä läsnäoloa. Valan annettuaan vaimo ei enää voinut sopimusta purkaa.²⁵⁴ Vala hyödytti epäilemättä sopimuksen toista osapuolta tuomalla varmuutta ja sitä kautta varmasti helpotti myös naisten liiketoimia, mikäli he niitä halusivat tehdä. Toisaalta voidaan miettiä, suojeliko vala naisia juurikaan aviomiehen painostukselta: mikäli aviomies oli pakottanut vaimonsa esimerkiksi myymään omaisuuttaan, olisiko vaimo kuitenkaan sitä uskaltanut oikeudessa tunnustaa? Vaikuttaisi siltä, että tässä kohdassa vala siis suojeli ensisijaisesti vaimon kauppakumppania, ei vaimoa itseään.

Erskinekin tunnistaa edellä pohtimani epäkohdan toisaalla lakitekstissään käsitellessään naisen ja miehen välisiä lahjoituksia. Hän toteaa, ettei tällaisten vahvistamiseksi tarvittu valaa, sillä rakkauden vuoksi annetut lahjoitukset olivat aina antajansa peruttavissa. Näin siksi, että mikäli ne olisivat olleet valan perusteella peruuttamattomia, olisi laki ollut vaimoa kohtaan hyvin epäreilu: mies olisi saattanut painostaa naisen antamaan valan samoin keinoin kuin oli alun perin painostanut hänet lahjoittamaan jotain itselleen.²⁵⁵

---

²⁵² CoS 1756–1760, 22.12.1768, 273–281.

²⁵³ Bankton 1751–1751a, 129.

²⁵⁴ Erskine 1754a, 72–73.

²⁵⁵ Erskine 1754a, 73.

Kaiken edellä kuvaamani perusteella saa varmasti helposti kuvan, ettei vaimolla välttämättä ollut kovinkaan suurta sananvaltaa perheen raha-asioissa. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä koko totuus, sillä naisilla oli myös valtaa kodin piirissä ja sitä kautta myös perheen talouden hoidossa. Jo aiemmilla vuosisadoilla erilaisissa käytösoppaissa suositeltiin, että vaimoille luotettaisiin päivittäisten raha-asioden hoito ja mies huolehtisi säästöistä ja muusta varallisuudesta. Varsinkin keskisäätyjen keskuudessa tällainen järjestely olikin varsin yleinen.²⁵⁶ Vaimon oikeus perheen varojen käyttöön oli tunnustettu myös laissa: vaikka irtain omaisuus oli miehen hallinnassa, oli vaimolla silti oikeus käyttää yhteisiä varoja perheen tarvitsemien asioiden hankkimiseen. Mies oli kuitenkin aina viimekädessä vastuussa hankintojen maksusta. Mikäli mies oli sitä mieltä, että vaimo tuhlailee omaisuutta liiaksi, saattoi hän perua oikeuden *Court of Sessionin* päätöksellä. Tällöin kukaan ei voinut tehdä sopimuksia vaimon kanssa tai antaa tälle luottoa. Vastaavasti naisten oikeutta hankintoihin saatettiin myös laajentaa, mikäli nainen osallistui aviomiehen liiketoimintaan. Vaimon oikeus käyttää perheen varoja oli osittain tarkoitettu keinoksi suojautua velkojilta, mutta naiset puolustivat vahvasti oikeuttaan kodin ja omaisuuden hallintaan.²⁵⁷

Ristiriitoja rahankäytössä syntyi kuitenkin etenkin köyhemmän väestön keskuudessa, jossa kaikki ansaitut rahat tarvittiin pääosin välttämättömiin elintarvikkeisiin. Mikäli mies kuitenkin halusi pitää itsellään osan tuloistaan, ei vaimolle välttämättä riittänyt tarpeeksi rahaa perheen ruokkimiseen. Tällöin saattoi olla kotitalouden toimimisen kannalta välttämätöntä, että vaimo itse hankki perheelle lisätuloja. Vaimon omien tulojen ajateltiin usein myös tuovan vaimolle lisää valtaa perheessä ja siten murentavan miehen patriarkaalista auktoriteettia.²⁵⁸ Vastaavasti mies saattoi rajoittaa naisen oikeutta perheen varojen käyttöön korostaakseen omaa voimaansa ja auktoriteettiaan. Joskus tällainen toiminta voitiin nähdä jopa fyysiseen väkivaltaan verrattavissa olevana taloudellisenä väkivaltana.²⁵⁹ Rahaa ja sen käyttöä voidaan siis pitää yhtenä perheenjäsenten välisiä suhteita määrittäneenä tekijänä.

---

²⁵⁶ Capp 2003, 78.

²⁵⁷ Barclay 2011, 49–50; Erskine 1754a 70.

²⁵⁸ Capp 2003, 79.

²⁵⁹ Barclay 2011, 188.

Kaiken kaikkiaan sekä avioliittolainsäädäntö että käsitellyt oikeustapaukset korostivat miehen oikeutta hallita pariskunnan omaisuutta, vaikkakin vuosisadan kuluessa myös joitain rajoituksia kyseiseen oikeuteen alettiin hyväksyä. Miehen hallintaoikeuden lakiteksti esitti kuitenkin ensisijaisesti naisen itsensä, ei niinkään miehen etuna. Nykyihmisen näkökulmasta perustelu tuntuu jälleen hyvin epätasa-arvoiselta. Toisaalta se, että mies viimekädessä oli yksin vastuussa perheen varallisuudesta, ei ollut aina helppoa myöskään miehille, jotka saattoivat toisinaan olla myös epävarmoja kaikkien patriarkaalisten vaatimusten edessä²⁶⁰. Naiset toimivatkin miestensä apuna taloudenhoidossa, ja etenkin päivittäisten raha-asioiden hoitaminen katsottiin naisille kuuluvaksi tehtäväksi myös lakitekstin mukaan. Katie Barclayn mukaan monissa perheissä avioliiton talous ymmärrettiinkin yhteisenä päämääränä, jonka saavuttamiseksi tarvittiin puolisoiden välistä yhteistyötä.²⁶¹ Tällainen yhteistyö saattoi olla myös lain määrittämiä sukupuolittettuja rooleja laajempaa: kuten oikeustapauksista voitiin huomata, sukupuoliroolit saattoivat kääntyä jopa ylösalaisin naisen pelastaessa miehen taloudellisesta ahdingosta maksamalla tämän velkoja.²⁶² Pääsy taloudellisiin resursseihin antoikin naisille mahdollisuuden haastaa yhteiskunnan patriarkaalisia normeja ja määritellä puolisoiden välisiä suhteita henkilökohtaisemmalla tasolla.²⁶³ Naisten oli kuitenkin hyvin hankalaa kääntää perheen sisällä saavuttamaansa valtaa kotitalouden ulkopuolelle varsinkin kun vuosisadan mittaan korostus naisesta päivittäisten raha-asioiden hoitajana ja miehestä perheen varallisuuden kartuttajana tuli entistä voimakkaammaksi.²⁶⁴

5.4. Nainen äitinä

Yksi perinteisesti naiselle kuuluneista rooleista oli tietysti äitiys ja etenkin pienten lasten kasvatus.²⁶⁵ Naiset nähtiin miehiä vastaanottavaisempina ja tunteellisempina, minkä

---

²⁶⁰ Wilson Lisa (1999), *Ye Heart of a Man. The Domestic Life of Men in Colonial New England*. Yale University Press: New Haven, London. Siteerattu teoksessa: Kaartinen 2006, 53.

²⁶¹ Barclay 2011, 148.

²⁶² Myös Barclay toteaa, että joskus jotkut naiset joutuivat ottamaan kotitalouden hoitoonsa miesten huonon taloudenhoidon vuoksi. Barclay 2011, 157.

²⁶³ Ks. esim. Barclay 2011, 148, 171.

²⁶⁴ Barclay 2011, 162, 171.

²⁶⁵ Kaartinen 2006, 59.

vuoksi heidän uskottiin olevan soveliaampia elämään kotona perheen piirissä.²⁶⁶ Erityisesti yksi tunnetuimmista valistuksen kriitikoista, Jean Jacques Rousseau, näki naisen luonnollisen elämän parhaimmillaan yksinkertaisena, kotoisana ja maalaisena. Hän katsoi, että moderni sivilisaatio oli vieraannuttanut naiset heidän todellisesta luonnostaan.²⁶⁷ Myös monet naiset itse halusivat korostaa asemaansa äiteinä²⁶⁸, ja etenkin ylempien säätyjen keskuudessa luotiin ideaalista kuvaa moraalisesta äitiydestä.²⁶⁹

Vaikuttaisi siltä, että isällä ja äidillä oli erilaiset roolit lapsista huolehtijoina. Tämä tulee hyvin ilmi myös käsittelemistäni oikeustapauksista. Mies vaikuttaisi olleen perheessä rationaalinen osapuoli, ja naiselle jäi enemmän tunteellinen ja emotionaalinen rooli. Toisaalta nykyinen tutkimus on tuonut esiin, että myös isällä oli monesti pelkkää elättäjää pehmeämpiä rooleja perheessä²⁷⁰. Kuitenkin myös lakiteksti korostaa vahvasti miehen taloudellista vastuuta lapsista: isä yksin toimi lasten huoltajana (*tutor*) ja holhoojana (*curator*) ja oli yleensä myös vastuussa lasten elatuksesta, sillä hän hallitsi avioliiton aikana vaimonsakin omaisuutta. Mikäli vaimolla kuitenkin oli omaa erillistä omaisuutta miehen hallintaoikeuden ulkopuolella, tuli hänenkin osallistua lasten elatukseen oman osuutensa mukaisella summalla. Isän puuttuessa äiti oli yksin vastuussa lasten elatuksesta.²⁷¹ Isän kuoltua leskiäiti saattoi saada oikeuden lasten huoltajuuteen, mutta tällöinkin vain, mikäli isä hänet tehtävään nimitti. Mikäli isä ei erikseen ollut nimennyt lapsilleen huoltajia kuolemansa varalta, oikeus nimitti huoltajaksi aina lähimmän yli 25-vuotiaan miessukulaisen lesken sijasta.²⁷² Lisäksi kanssahuoltajien ja -holhoojien mieliteet rajoittivat lesken valtaa päättää lastensa asioista.²⁷³

Naisen asemaa äitinä voidaan lähestyä hyvin Scotsien oikeustapauksen avulla. Ennen kuolemaansa isä määräsi Elisabeth-leskensä, isänsä, kaksi veljeään ja erään herrasmiehen lastensa huoltajiksi ja holhoojiksi heidän alaikäisyytensä ajaksi. Näistä ketkä tahan-

---

²⁶⁶ Rendall, 2007, 254.

²⁶⁷ O'Brien 2007, 630; Rendall 2007, 257

²⁶⁸ O'Brien 2007, 630.

²⁶⁹ Gordon 2006, 252.

²⁷⁰ Gordon, 2006, 254.

²⁷¹ Bankton 1751–1753a, 155. Vanhemmat olivat myös siinä mielessä erilaisessa asemassa suhteessa lapsiinsa, että äiti ei laillisen perimysjärjestelmän mukaan voinut periä lapsiaan. Bankton 1751–1753b, 296

²⁷² Bankton 1751–1753a, 164, 167.

²⁷³ Ks. Toivanen 2005, 104.

sa kaksi yhdessä olivat päätösvaltaisia lapsia koskevissa asioissa. Isä kuoli ennen lapsiaan. Kaksi poikaa ja kolme tyttöä oli kuoleman aikaan hyvin pieniä ja pysyivät maalla äitinsä luona jonkin aikaa. Kun pojat olivat 6- ja 5-vuotiaita, isoisä ja yksi hänen pojistaan, kaksi huoltajista, antoivat ohjeet ottaa pojat pois äidiltään ja viedä heidät Edinburghiin täysihoidtoon ja kouluun. Äiti kieltäytyi noudattamasta neuvoa ja väitti olevansa oikeutettu pitämään lapset luonaan (*custodier*), varsinkin kun hänet oli nimetty yhdeksi huoltajista (*tutor*). Lisäksi äidin mielestä lapset olivat liian nuoria ja heidän kuntonsa hyvin heikko, joten Edinburgh ei ollut oikea paikka heidän koulutukseensa, koska lasten terveys voisi vaarantua siellä. Äidin mukaan lapset olisi ollut parempi laittaa terveellisellä maaseudulla äidin asunnon lähellä sijaitsevaan kouluun, jolloin äidillä olisi edelleen ollut mahdollisuus tarkkailla lapsiaan. Koska äiti kieltäytyi luopumasta lapsistaan, tapaus vietiin oikeuteen.²⁷⁴

Äidin mielestä hänellä oli oikeus pitää lapset luonaan, kunnes he olisivat olleet vanhempia. Äiti viittasi käsittelyn aikana kirjoituksiin²⁷⁵, joiden mukaan alaikäisestä perillisestä huolehtiminen kuului isän kuoleman jälkeen ensisijaisesti äidille ennen muita lasten huoltajia. Äiti totesi, ettei tämä yli 200 vuotta vanha sääntö ollut muuttunut äitiä vastaan missään tapauksessa, jossa äiti ei ollut mennyt uudelleen naimisiin. Sääntöä ei saisi muuttaa etenkään siksi, koska aviomies oli erikseen nimennyt äidin yhdeksi huoltajista. Koska äidillinen hoiva oli luonnon määräämä ja muiden edellä monilla perusteilla, tuli äidin mielestään olla etuoikeutettu huolehtimaan lapsistaan (*preferred to the custody of these pupils*).²⁷⁶

Kukaan muu huoltajista ei kuitenkaan ollut samaa mieltä äidin kanssa. He myönsivät kyllä, että lain mukaan äidillä perinteisesti oli oikeus huolehtia lapsistaan, mutta tämä laki ei pätenyt aina. Kyseessä olevassa tapauksessa ei muiden huoltajien mukaan niinkään ollut kyse siitä, kuka pitäisi lapsia luonaan tai huolehtisi lapsista, vaan ennemminkin siitä, kuka määräisi lasten koulutuspaikan. Koulutuspaikan valinnassa mieshuoltajat

---

²⁷⁴ CoS 1756–1760, 305–306.

²⁷⁵ Balfour

²⁷⁶ CoS 1756–1760, 305–306.

katsoivat olevansa huomattavasti äitiä pätevämpiä. Oikeus päättikin tapauksen lopulta mieshuoltajien hyväksi.²⁷⁷

Tapauksesta tulee hyvin ilmi äidin ja miespuolisten huoltajien erilainen suhtautuminen lapsiin. Äidin asenteesta paistoi selvästi huoli lasten terveydestä ja välittäminen heidän hyvinvoinnistaan. Äiti katsoi lasten myös tarvitsevan häntä. Miespuoliset huoltajat taas vaikuttaisivat ajatelleen enemmänkin vain lasten kunnollisen koulutuksen tärkeyttä. Lisäksi he katsoivat, ettei äiti ollut kykenevä päättämään lasten koulutusta koskevia asioita. Tapaus siis omalta osaltaan korosti naisten emotionaalista ja miesten rationaalista roolia perheessä. Mielenkiintoista tapauksessa oli myös se, että miespuoliset huoltajat tavallaan myönsivät äidillä olevan oikeuden huolehtia lapsistaan. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sitä, että äiti olisi saanut päättää pienten lastensa elämää koskevista asioista. Laissa myönnetty äidin oikeus voitiin siis kumota melko helposti vetoamalla siihen, ettei nainen ollut kykenevä päättämään koulutuksellisista asioista.

Edellisen tapauksen perusteella näyttäisi siltä, että äidin oikeudet päättää lastensa elämästä saattoivat olla varsin rajalliset. Aineistossani on myös kaksi muuta tapausta, jotka käsittelevät naisen oikeutta pitää lapsi luonaan ja huolehtia hänestä. Kyseisissä tapauksissa lapset olivat kuitenkin aviottomia ja äidit taistelivat oikeudesta lapsiinsa lasten isien kanssa. Lapsen asuinpaikan lisäksi molemmissa tapauksissa kiistaa syntyi myös elatusmaksusta:²⁷⁸ Toisessa tapauksessa mies oli uuden naisen kanssa avioituttuaan lakannut maksamasta lapsen elatusta sillä perusteella, että oli tarjoutunut ottamaan lapsen perheeseensä.²⁷⁹ Toisessa tapauksessa taas lapsen äiti avioitui uuden miehen kanssa, jolloin isä halusi lapsen itselleen. Isän mielestä äiti uuden miehensä kanssa ei kyennyt elättämään lasta. Tässäkin tapauksessa isä oli sitä mieltä, ettei hänen tarvinnut enää maksaa elatusmaksuja, koska hän oli tarjoutunut huolehtimaan lapsesta.²⁸⁰

Tapauksissa vedottiin siihen, että laillisten lasten kohdalla isällä oli ehdoton valta päättää lastensa asuinpaikasta ja koulutuksesta. Vaikka kyseessä olivat aviottomat lapset,

---

²⁷⁷ CoS 1756–1760, 305–306.

²⁷⁸ CoS 1756–1760, 4.3.1758, 188–190; Cos 1765–1769, 21.2.1765, 19–21.

²⁷⁹ Cos 1765–1769, 21.2.1765, 19–21.

²⁸⁰ CoS 1756–1760, 4.3.1758, 188–190. Tapauksessa lapsen äiti oli ollut lapsen isän palvelijana.

päti tämä sääntö isien mielestä edelleen.²⁸¹ Toisessa tapauksessa isä vetosi lisäksi siihen, että äiti oli avioitunut uudelleen ja lapsi oli jo kolmen vanha eikä enää tarvinnut rinta-ruokintaa.²⁸² Toinen isä myönsi, että pienten lasten kohdalla äidin huoltajuutta voitiin pitää perusteltuna, sillä naiset olivat pätevämpiä hoitamaan heitä. Isän velvollisuus ja oikeus oli kuitenkin pitää huolta yli seitsemänvuotiaista lapsista, jotka aloittavat koulunkäyntinsä.²⁸³ Äidit perustelivat huoltajuuttaan sillä, että lapsen yhteys äitiin oli kaikkein vahvin. Isästä ei myöskään voinut olla täyttä varmuutta, äiti oli aina varmasti lapsen äiti. Lisäksi isät olivat olleet vain vähäisissä tekemisissä lastensa kanssa, joten tundeside ei ollut samanlainen kuin äitiin. Oikeus asettui molemmissa tapauksissa äitien puolelle, joten äidit saivat pitää lapsensa luonaan. Lisäksi isät määrättiin maksamaan lastensa elatuksesta.²⁸⁴

Edellä esiteltyjen tapausten perusteella vaikuttaisi siltä, että yleisesti ajateltiin äitien olevan kykenevämpiä hoitamaan pieniä lapsia, kun taas isää pidettiin ensisijaisena huoltajana koulu-uransa aloittaville lapsille. Tapauksien ratkaisut ovat siinä mielessä mielenkiintoisia, että avioliitossa syntyneen lapsen äiti, joka oli virallisesti nimetty yhdeksi lastensa huoltajista, ei saanut vaikuttaa lapsensa tulevaisuuteen. Aviottomien lasten äidit taas asetettiin huoltajuuskiistoissa jopa lasten isien edelle. Varmasti ratkaisuun vaikutti se, että aviottomien lasten kohdalla isästä ei todellakaan voinut olla täyttä varmuutta. Ratkaisun voidaan kuitenkin katsoa heijastelevan myös sitä, että avioton nainen oli avioituneita kanssasisariaan vapaampi miehisestä patriarkalisesta vallasta. Tällainen vapaus ei kuitenkaan välttämättä tarkoittanut sitä, että aviottoman lapsen synnyttäneen naisen asema yhteiskunnassa olisi ollut mitenkään helppo: hänen asemaansa liittyi yleensä häpeää,²⁸⁵ ja toimeentulo lapsen kanssa saattoi olla hankalaa, varsinkin jos lapsen isä ei suostunut tunnustamaan lasta omakseen.²⁸⁶

---

²⁸¹ CoS 1765–1769, 21.2.1765, 19–21.

²⁸² CoS 1756–1760, 4.3.1758, 188–190

²⁸³ Cos 1765–1769, 21.2.1765, 19–21.

²⁸⁴ CoS 1756–1760, 4.3.1758, 188–190; Cos 1765–1769, 21.2.1765, 19–21.

²⁸⁵ Mitchison, Leneman 1989, 201.

²⁸⁶ Suurimmassa osassa tapauksia, noin kahdessa kolmesta, mies kuitenkin tunnusti isyytensä, mikä johti siihen, ettei naisen tarvinnut elättää lasta yksin. Mitchison, Leneman 1989, 206. Edellä käsitellyissä tapauksissa toisessa mies määrättiin maksamaan lapsen elatuksesta 4 sterlingpuntaa, toisessa 2,5 sterlingpuntaa vuodessa. CoS 1756–1760, 4.3.1758, 188–190; Cos 1765–1769, 21.2.1765, 19–21.

Patriarkaalisen vallan kannalta erityisen mielenkiintoisia olivat myös tapausten viittaukset, joiden mukaan äiti saattoi menettää lapsensa huoltajuuden avioiduttuaan itse uuden miehen kanssa. Bankton toteaa lakiteoksessaan tällaisen säännön todellakin olleen voimassa. Sääntö perustui siihen, että avioiduttuaan nainen itsekin siirtyi uuden miehensä holhoukseen.²⁸⁷ Lasten huoltajuuden menetys uudelleenavioitumisen yhteydessä on jossain määrin tulkittu naisen auktoriteetin rajoitukseksi, mitä se varmasti osittain olikin. Toisaalta menettelyn taustalla oli Jenni Toivasen mukaan myös pyrkimys estää uuden aviomiehen vallankäyttö suhteessa lapsiin. Koska avioituneen naisen tuli olla kuuliainen aviomiehelleen, olisi hänen lastensa huoltajana tai holhoajana ollut hankalaa suojella lasten etua miehensä ja mahdollisti uudesta liitosta syntyneiden lasten etua vastaan.²⁸⁸ Yhdessä edellä mainitsemistani tapauksista äiti sai kuitenkin pitää isän vastustuksesta huolimatta aviottoman lapsensa avioiduttuaan uuden miehen kanssa. Kyseisessä tapauksessa äiti perusteli oikeuttaan lapseen sillä, että toisin kuin laillisten lasten tapauksessa aviottomalla lapsella ei ollut ketään sukulaiseksi katsottua ottamassa vastaan tehtävää huolehtia lapsesta, eikä kukaan siis voinut pitää lapsesta parempaa huolta kuin äiti.²⁸⁹ Todennäköisesti tuomarit siis katsoivat äidin uusine aviomiehineenkin pystyvän paremmin turvaamaan pienen lapsen edut kuin isän, josta ei lopulta voinut olla edes täydellistä varmuutta.

Kaikista edellä esitetyistä tapauksista voidaan löytää ajatus äidin ja lapsen välisestä läheisestä suhteesta. Huomionarvoista oli etenkin ensimmäisenä esitellyn Elisabeth Scotsin vetoaminen äidillisen hoivan luonnollisuuteen. Hän totesi äidillisen hoivan olevan luonnon määräämää, eli voidaan ajatella äidillä hänen mielestään olleen etuoikeuden lisäksi myös tietynalainen velvoite huolehtia lapsistaan. Aineistoni tapauksista voidaan kuitenkin löytää myös joiltain osin vastakkaisia näkemyksiä. Esimerkiksi leskeksi jääneen Margaret Setonin mukaan hänen tuli saada pojaltaan luonnonlakiin perustuvaa elatusta, jonka lisäksi poika olisi taloudellisesti velvollinen korvaamaan äidilleen sen tuen ja kestitsemisen, jota oli saanut ollessaan alaikäinen. Margaret Seton siis vaikuttaisi

---

²⁸⁷ Bankton 1751–1753a, 170.

²⁸⁸ Toivanen 2005, 103.

²⁸⁹ CoS 1756–1760, 4.3.1758, 188–190.

haluavan jotain vastineeksi siitä, että oli huolehtinut lapsestaan. Hänelle äidillinen hoiva ei siis ehkä ollutkaan yhtä pyyteetöntä ja luonnollista kuin Elisabeth Scotsille.²⁹⁰

Margaret Setonin tapauksessa voidaan jälleen nähdä myös viitteitä taustalla vaikuttavasta patriarkaalisesta yhteiskunnasta: leski ulotti vaatimuksensa ainoastaan poikaansa kohtaan, eli tyttäriään hän ei katsonut velvollisiksi korvaamaan saamaansa hoivaa ja huolenpitoa.²⁹¹ Aineistossani on kuitenkin mukana toinen tapaus, jossa äiti vaati elatusta myös tyttäreltään. Tytär oli saanut veljeltään perinnön, mutta perinnön saaminen oli viivästynyt: henkilö, jonka oli kuulunut jakaa rahat kahden tyttären kesken, ei sitä ollut tehnyt. Perintösopimuksen laatimisen ja rahojen saamisen välisen 20 vuoden ajan tytär oli asunut äitinsä luona. Luvatus perinnön lisäksi tyttärellä ei ollut muuta varallisuutta. Tyttären saatua rahat äiti vaati tältä elatusta luonaan asuttujen 20 vuoden ajalta perintörahoihin vedoten. Oikeus kuitenkin katsoi, ettei tytär ollut velvollinen maksamaan äidilleen. Aiempi äidin tyttarelleen tarjoama elatus katsottiin äidin lastaan kohtaan tuntemaksiksi kiintymyksestä johtuvaksi velvollisuudeksi (*ex pietate*) tyttären saamasta perinnöstä huolimatta.²⁹²

Äidin ja lasten välinen kiintymyssuhde vaikutti siis oikeustapausten perusteella olleen varsin merkittävä asia. Naiset osasivat vedota tähän pääosin luonnollisena pidettyyn suhteeseen myös oikeudessa. Aviottomien naisten tapauksessa äidin läheinen suhde lapseen näytti olevan jopa tärkeämpää kuin isän patriarkaalinen valta. Toisaalta taas laillisen lapsen tapauksessa lapsen kunnollinen koulutus katsottiin äiti-lapsi-suhdetta tärkeämmäksi. Käsittelemistäni oikeustapauksista tulee kuitenkin hyvin esiin se, että naiset halusivat käyttää tapauksissa hyväkseen nimenomaan itselleen sopivia seikkoja. Siinä missä lapsen huoltajuutta vaatineet äidit nimenomaan vetosivat äidillisen lapsen luonnollisuuteen ja läheiseen suhteeseen lapsiinsa, elatusta vaatineet äidit taas korostivat päinvastaisia näkökulmia. Heidän näkökulmastaan hoiva ei suinkaan näyttäytynyt

---

²⁹⁰ Margaretilla oli myös lain mukaan oikeus hakea elatusta, mikäli hänellä ei muuten ollut varaa elättää itseään. Lakitekstissä todettiin, että lapset olivat velvollisia tukemaan tarpeessa olevia vanhempiaan, jotka olivat mahdollistaneet heidän olemassaolonsa ja pitäneet heistä huolta lapsuusaikana. Bankton a, 156. Poika itsekin myönsi velvollisuutensa elättää äitiään, mutta oli sitä mieltä, että hänen aiemmin äidilleen tarjoama summa oli riittävä tähän tarkoitukseen. Oikeus kuitenkin määräsi pojan maksamaan elatusta äidin vaatiman summan luonnonlain perusteella. CoS, 1760–1764, 25.6.1761, 96–97

²⁹¹ Margaret Setonin tyttäret taistelivat yhdessä äitinsä kanssa oikeudessa saadakseen myös elatusta veljeltään. CoS 1760–1764, 25.6.1761, 96–97.

²⁹² CoS, 1756–1760, 12.7.1757, 70.

luonnollisena, vaan he saattoivat jopa vaatia lasta myöhemmin korvaamaan äidiltä saamansa huolenpidon. Oikeuden ratkaisut näyttivät olevan siinä mielessä ristiriitaisia, että poika katsottiin velvolliseksi maksamaan äidille, kun taas tyttären huolenpito nähtiin äidin kiintymyksestä johtuvana velvollisuutena. Tyttären tapauksessa äiti siis oikeuden tulkinnan mukaan oli velvollinen elättämään lastaan hyvinkin pitkiä aikoja. Tapausten erilaiset ratkaisut saattavat heijastella taustalla vaikuttanutta kohtuusperiaatetta, eli tuomareiden näkemystä siitä, oliko lapsilla taloudellisia mahdollisuuksia korvata saamaansa huolenpitoa ja elättää äitiään. Taustalla saattoi kuitenkin vaikuttaa myös patriarkaalisen yhteiskunnan ajatusmaailma, jonka mukaan vanhempien huoltaminen ja elättäminen olivat nimenomaan miespuolisten sukulaisten vastuulla, kun taas ikääntyvien vanhempien muunlainen hoitaminen ja hoivaaminen kuuluivat naisten sosiaaliseen rooliin²⁹³.

6. AVIOLIITON PÄÄTTYMINEN: LESKET JA ERONNEET

6.1. Avioliiton päättyminen eroon

Skotlannissa oli mahdollista, että avioliitto päättyi avioeroon (*divorce*) tai asumuseroon (*separation*). Miehet saattoivat halutessaan ottaa asumuseron vaimoistaan mistä tahansa syystä, kunhan vain huolehtivat vaimonsa toimeentulosta myös eron jälkeen²⁹⁴. Naisilla ei lupaa asumuseroon ollut ilman oikeuden päätöstä. Oikeuden päätökselläkin he saattoivat hakea asumuseroa²⁹⁵ vain tietyin perustein. Näitä olivat miehen aviorikos tai heitä kohtaan osoittama kaltoin kohtelu ja julmuus. He eivät siis voineet jättää miestänsä, ellei heidän henkensä ollut välittömässä vaarassa, mikä heidän piti myös todistaa eroa hakessaan. Heidän piti myös osoittaa, etteivät he olleet itse toiminnallaan antaneet miehelleen oikeutta kohdella heitä huonosti, sillä miehellä katsottiin olevan valta vaimonsa kehoon ja sitä kautta myös vaimon kurittamiseen tarvittaessa. Oikeuden haluttomuus

---

²⁹³ Toivanen 2005, 127.

²⁹⁴ Barclay 2011, 47. Lakiteoksista en löytänyt mainintaa tällaisesta vapaaehtoisesta asumuserosta. Bankton kirjoittaa avioerojen yhteydessä kyllä asumuserosta, mutta vain vaimon oikeuden päätöksellä saamasta. Bankton 1751–1753a, 140.

²⁹⁵ Juridista asumuseroa haettiin komissaareilta. Bankton toteaa korkeimman oikeuden tuomareiden usein määritelleen eroelatuksia myös ilman aiempia komissaarien päätöksiä. Bankton 1751–1753a, 140.

puuttua tällaisiin tapauksiin muuta kuin ääritilanteissa kertoi siitä, ettei oikeus halunnut heikentää miehen patriarkaalista valtaa perheissä.²⁹⁶

Asumuseron jälkeen miehen täytyi tarjota vaimolleen eroelatus. Mikäli nainen lähti aviomiehensä luota ilman oikeuden myöntämää asumuseroa, saattoi mies hakea avioeroa puolison hylkäämisen perusteella. Tällöin mies ei myöskään ollut velvollinen elättämään vaimoaan, sillä lain mukaan vaimo oli velvollinen elämään miehensä kanssa. Asumusero ei tarkoittanut avioliiton päättymistä, joten erillään asuminen ei luonnollisesti antanut puolisoille oikeutta avioitua uudelleen muiden kanssa.²⁹⁷

Avioero (*divorce*) oli ainoa tapa päättää avioliitto virallisesti, mutta liiton purkaminen ilman pätevää syytä ei ollut mahdollista. Bankton kirjoittaa, että skotlantilaisen lain mukaan avioliittoa pidettiin jumalallisena sopimuksena, minkä vuoksi sitä ei voinut purkaa pelkästään puolisoitten keskinäisellä päätöksellä. Oikeusteitsekin liiton purkaminen ei ollut mahdollista kuin kahdessa tapauksessa. Avioero oli mahdollinen joko aviorikoksen (*adultery*)²⁹⁸ tai puolison hylkäämisen (*desertion*)²⁹⁹ vuoksi³⁰⁰. Edellä mainitut syyt eivät kuitenkaan automaattisesti johtaneet liiton purkautumiseen, vaan antoivat petetyille

---

²⁹⁶ Barclay 2011, 47–48.

²⁹⁷ Bankton 1751–1753a, 140, Barclay 48.

²⁹⁸ Mikäli aviorikos oli tapahtunut, saattoi syytön osapuoli hakea avioeroa Edinburghin komissaareilta, jotka olivat ainoita tuomareita kyseisille asioille. Mikäli aviorikoksen jälkeen syytön osapuoli edelleen jatkoi yhdessä asumista puolisonsa kanssa ollen tietoinen tämän aviorikoksesta, ei hänellä enää ollut oikeutta vaatia avioeroa. Tällöin loukatun osapuolen katsottiin antaneen aviorikoksen anteeksi ja pariskunnan tehneen sovinnon. Avioero hylättiin myös, mikäli pariskunnan katsottiin yhdessä vehkeilleen saadakseen eron. Eroa ei myöskään voinut saada tilanteessa, jossa eroa hakenut oli syllistynyt itsekin samaan rikkeeseen, jonka perusteella eroa haki. Lisäksi aviomies ei voinut hakea avioeroa, mikäli hän itse oli altistanut vaimonsa epäsovivalle seuralle, jonka seurauksena aviorikos tapahtui. Mikäli mies hyväksyi vaimon aviorikoksen ja sai itse hyötyä siitä, katsottiin mies vaimonsa rikoskumppaniksi. Bankton 1751–1753a, 138–139, Erskine 1754a, 75–76.

²⁹⁹ Puolison tahalliseksi hylkäämiseksi katsottiin neljän vuoden poissaolo. Oikeusprosessin saattoi kuitenkin laittaa alulle jo tätä ennen. Miehen poissaoloa laillisten asioidensa hoitamisen vuoksi ei katsottu puolison hylkäämiseksi. Bankton 1751–1753a, 139–140; Erskine 1754a, 76–77. Ylipäätään avioero hylkäämisen vuoksi oli hyvin hankala saada, sillä prosessi edellytti sitä, että puolisoa oli ensin vaadittu palaamaan takaisin liittoon. Käytännössä tämä kuitenkin saattoi olla mahdotonta, sillä useinkaan esimerkiksi vaimonsa jättäneen miehen sijainnista ei ollut tietoa. Mitchison, Leneman 1989, 87. Bankton toteaa, että joidenkin oppineiden mukaan puolison hylkäämisestä voitiin tuomita myös tapauksessa, jossa jompikumpi liiton osapuolista jatkuvasti kielsi toiselta oikeuden aviovuoteeseen. Banktonin tietämyksen mukaan Skotlannissa ei kuitenkaan tällä perusteella avioeroja ollut haettu. Bankton 1751–1753a, 139–140.

³⁰⁰ Näillä perusteilla avioero oli ollut mahdollinen molemmille sukupuolille vuodesta 1560 asti. Barclay 2011, 48.

osapuolelle ainoastaan mahdollisuuden halutessaan hakea eroa Edinburghin komissareilta. Lain mukaan oikeus eroprosessiin oli yhtäläinen molemmille sukupuolille.³⁰¹

Kun avioerotuomio annettiin, avioliitto purkautui. Erossa syyllistä osapuolta kohdeltiin ikään kuin kuolleena, eli syyttömällä osapuolella oli oikeus omaisuuteen, jonka osapuolet olisivat saaneet liiton päätyttyä toisen kuolemaan. Syyllinen osapuoli menetti kaikki oikeutensa, mitä hänellä muuten avioliiton perusteella olisi ollut. Epätasa-arvoisista omaisuuslaeista johtuen nainen oli kuitenkin yleensä erossa epäedullisessa asemassa vaikka olisikin ollut syytön osapuoli. Avioliiton purkautumisen jälkeen molemmat liiton osapuolet olivat vapaita avioitumaan uudelleen. Ainoa rajoitus oli se, ettei aviorikoksen tehnyt saanut avioitua sen henkilön kanssa, joka oli ollut osallisena aviorikokseen.³⁰²

Vaikka eroaminen oli mahdollista, avioerot olivat harvinaisia Skotlannissa ennen 1881 voimaan tullutta *Scottish Married Woman's Property Actia*.³⁰³ Eroprosessit olivat monesti pitkiä ja kalliita, vaikkakin huomattavasti halvempia kuin Englannissa, jossa avieron saattoivat saada ainoastaan rikkaat miehet erillisellä parlamentin päätöksellä.³⁰⁴

---

³⁰¹ Bankton 1751–1753a, 139–140; Erskine 1754a, 75–76; Barclay 2011, 48.

³⁰² Bankton 1751–1753a 138, 140; Erskine 1754a, 76–77, Barclay 2011, 48.

³⁰³ Kyseinen laki paransi vaimojen mahdollisuuksia omistaa erillistä omaisuutta. Erojen yleistymisen lain voimaantulon jälkeen kertoo siitä, että taloudellinen epätasa-arvoisuus oli suurin este vaimojen hakemille eroille. Gordon 2006, 255. Leah Lenemanin mukaan vuosina 1684–1770 käsiteltiin vuosittain yhdestä kahteen tapausta Yli 60 % näistä oli miesten alulle laittamia. Yli puolet eroa hakeneista pareista kuului säätyläisiin (*gentry*) ja lähes yhtä moni tavalliseen kansaan (*common*). Ylimystöön (*aristo*) kuuluvia pareja oli reilut 3 % kaikista tapauksista. Leneman 1996, 470.

³⁰⁴ Skotlantilainen järjestelmä perustui enemmän eurooppalaiseen protestanttiseen perinteeseen, jossa avioero oli sallittu molemmille osapuolille yhtäläisesti. Englannissa, jossa protestantismi oli omaksuttu eri kautta kuin Skotlannissa, painotettiin enemmän katolisen kirkon oppeihin perustuvaa ajatusta avioliitosta täysin purkamattomana sopimuksena. Näin ollen englantilainen järjestelmä salli ainoastaan asumuseron, joskin lopulta rikkaille miehille aukesi mahdollisuus saada avioero parlamentin päätöksellä. Englantilaiset naiset saivat mahdollisuuden avioeroon aviorikoksen perusteella vasta 1920-luvulla. Skotlannissa avieron hinta vaihteli suuresti. Leneman antaa esimerkiksi erojen hinnasta 4 puntaa maksaneen eron vuodelta 1788, yli 41 puntaa maksaneen eron vuodelta 1778 ja 150 puntaa maksaneen eron vuodelta 1784. Viimeksi mainitussa tapauksessa oikeuskäsittely kesti tosin yli kaksi vuotta. Erot eivät kuitenkaan olleet Skotlannissakaan halpoja, sillä esimerkiksi 1800-luvun alkupuolella eron yleinen hinta oli 15–30 puntaa, kun esimerkiksi Glasgowlaisen työläisen vuosipalkkapalkka vuonna 1815 oli 45–50 puntaa. Eron hinta riippui tietysti oikeusprosessin kestosta, mutta myös sen hakijoiden yhteiskunnallisesta asemasta: asianajajat nimittäin laskuttivat enemmän rikkailta asiakkailtaan. Todistetusti köyhillä oli mahdollisuus saada ilmainen asianajaja ja oikeusprosessi. Englannissa jo pelkkä asumuseron saaminen oli paljon kalliimpaa, sillä keskimääräinen kustannus riidattomalle tapaukselle oli 120–140 puntaa. Leneman 1996, 465, 469.

Erojen harvinaisuudesta huolimatta avioeromahdollisuus vaikutti kuitenkin osaltaan avioliittoihin, sillä se määritteli rajat liitoissa sallitulle käytökselle.³⁰⁵

Omassa aineistossani ei ole lainkaan tapauksia, jotka koskisivat varsinaisesti avio- tai asumuseron hakemista. Tämä kertoo siitä, että Edinburghin komissaarit mitä ilmeisimmin onnistuivat käsittelemään tapaukset tyydyttävällä tavalla, eikä niistä juurikaan valittu *Court of Sessionille*. Aineistossani on yksi komissaareilta tullut tapaus, jossa nainen haki avioeroa miehensä aviorikoksen perusteella. Tämäkin tapaus käsittelee kuitenkin ensisijaisesti sitä, oliko naisen oma avioliitto miehensä kanssa ollut pätevä epävirallisena liittona, ja oliko mies sitä kautta tehnyt aviorikoksen avioituttuaan toisen naisen kanssa.³⁰⁶ Myös eräässä toisessa tapauksessa mainitaan pariskunnan päätyneen avioeroon miehen aviorikoksen perusteella. Tapaus ei sinällään kuitenkaan liity avioeroon, vaan käsittelee naisen oikeutta avioliittosopimuksessa hänelle luvattuihin osuuksiin miehen omaisuudesta tämän kuoleman jälkeen. Lain mukaanhan syytön osapuoli säilytti oikeutensa puolisonsa omaisuuteen eron jälkeenkin, eikä kyseisessä tapauksessa tule ilmi, että ero olisi vähentänyt naisen oikeuksia.³⁰⁷ Yhdessä aineistoni tapauksessa voidaan katsoa tapahtuneen jonkinasteinen puolison hylkääminen, sillä mies oli avioitunut perheen palvelusneidon kanssa ja pian tämän jälkeen lähtenyt Itä-Intiaan jättäen vaimonsa elatusta vaille. Tapauksessa vaimo ei kuitenkaan hakenut avioeroa, vaan elatusta miehensä isältä. Isän elatusvelvollisuuden vaimo katsoi koskevan myös häntä, sillä lainoppineiden käsitysten mukaan vaimo ja mies olivat ikään kuin samaa lihaa.³⁰⁸

---

³⁰⁵ Barclay 2011, 48.

³⁰⁶ CoS 1752–1756, 15.12.1752, 66–68. Käsittelemäni kyseistä tapausta tarkemmin epävirallisten avioliittojen yhteydessä luvussa 7.3.

³⁰⁷ CoS 1765–1769, 14.1.1766, 53–54.

³⁰⁸ CoS 1760–1764, 1.3.1762, 190; CoS 1765–1769, 14.6.1765, 23–25. Oikeudenkäyntipöytäkirjasta ei käynyt ilmi miehen lähdön syy, mutta tapausta koskevasta muusta aineistosta selviää miehen motiivien herättäneen epäselvyyttä. Isän mukaan palvelustyttö oli vietelty hänen poikansa juuri ennen kuin tämä oli lähdössä Itä-Intiaan. Helenin mukaan hän ei kuitenkaan ollut mikään tavallinen palvelustyttö, vaan kunnollisen perheen hyvin koulutettu ja kunniallinen tytär, joka oli palkattu perheeseen opettamaan ja huolehtimaan perheen lapsista näiden äidin kuoltua. Hänen mukaansa perheen poika oli todella ihastunut häneen, ja avioitumisen jälkeen isä oli lähettänyt pojan Itä-Intiaan sotilaaksi vastoin tämän tahtoa. Information for Mrs. Helen Adam-Lauder, 19.1.1765; Information for Sir Andrew Lauder, 14.6.1765. Ilmeisesti Helen ei siis halunnut avioeroa, koska ei katsonut miehensä tahallisesti hylänneen häntä. Pojan isältä vaadittu elatus oli varmasti myös varmempi kuin toisella puolella maapalloa olevalle pojalle esitetty elatusvaateet. Miehen isä määrättiinkin maksamaan Helenin elatus. Aviomiehen kuoleman jälkeen elatusta ei kuitenkaan enää katsottu miehen isälle kuuluvaksi. CoS 1760–1764, 1.3.1762, 190; CoS 1765–1769, 14.6.1765, 23–25.

Myöskään varsinaisia asumuserotuomioita ei aineistossani ole. Joistain tapauksista käy kuitenkin ilmi pariskunnan päätyneen vapaaehtoiseen asumuseroon ja taistelleen oikeudessa eroelatuksen liittyvistä asioista. Aineistoni tapausten perusteella naisten vaatimukset eroelatuksen suhteen myös näytettiin hyväksyneen oikeudessa. Kahdesta tapauksesta käy ilmi, että vaimolla oli oikeus saada aiempaa suurempaa elatusta³⁰⁹, ja yhdessä tapauksessa mies oli jopa vangittu, koska tämä oli jättänyt elatuksen maksamatta.³¹⁰ Oikeuden tulkinnan mukaan miesten tuli siis mitä ilmeisimmin pitää kiinni velvoitteestaan huolehtia vaimoistaan asumuserosta huolimatta.

6.2. Avioliiton päättymisen kuolemaan

6.2.1. Lesket: toimeentulo riippuvainen aviomiehen varallisuudesta ja tahdosta

Varmasti yleisin syy avioliiton päättymiselle oli toisen osapuolen kuolema. Nainen oli miehensä kuoleman jälkeen lain mukaan oikeutettu elinikäiseen käyttöoikeuteen (*life-rent*³¹¹) kolmannekseen miehensä kiinteästä eli maaomaisuudesta. Tätä oikeutta kutsuttiin nimellä *terce*³¹². Vaihtoehtoisesti leski saattoi saada miehen hänelle avioliittosopimuksessa erikseen määrittämän osuuden, josta käytettiin nimeä *jointure*. *Jointure* oli vuosittainen (*annual*) maksu leskelle koko hänen loppuelämänsä ajan. Mikäli tällainen osuus oli erikseen määritelty leskelle, ei hänellä sen lisäksi ollut enää *terce*-oikeutta, ellei sopimuksessa erikseen mainittu, että leski saisi molemmat.³¹³ Erillinen leskelle

---

³⁰⁹ Toisessa vaimo halusi suurempaa elatusta, ja vaati vanhan sopimuksen purkamista, vaikka oli hyväksynyt siinä määritellyn summan kaikeksi mitä vaati. Oikeus katsoi vaimon oikeutetuksi sopimuksen purkuun, mutta uudesta elatussummasta ei puhuta. CoS 1756–1760, 4.1.1757, 7. Toinen tapaus ei varsinaisesti koske eroelatusta, mutta pöytäkirjasta käy ilmi, että naiselle oli myönnetty miehen tulojen mukaan kasvanut elatus. CoS 1765–1769, 3.2.1767, 101–103.

³¹⁰ CoS, 1752–1753, 9.7. 1754, 160–161. Tapauksessa tosin todettiin, että rauhantuomarit olivat ylittäneet valtuutensa vangitessaan miehen.

³¹¹ *Liferent* oli oikeus, jonka mukaan oikeuden saaja sai käyttää toisen omaisuutta ja nauttia siitä elinikänsä, mikäli ei tuhlannut omaisuutta. *Liferent* saattoi olla vuosittain maksettu summa tai tulo maanpalasta. www.scan.org.uk/researchrtools/glossary_l.htm;

³¹² Mieslesken oikeutta vaimonsa kiinteään omaisuuteen kutsuttiin termillä *courtesy of Scotland*, ja oikeus käsitti koko omaisuuden elinikäisen käyttöoikeuden. Bankton 1751–1753a, 134. Lisäksi miesleski sai pitää vaimon liittoon tuoman omaisuuden eli myötäjäiset. Erskine 1754a, 74.

³¹³ Bankton 1751–1753a, 134; www.scan.org.uk/researchrtools/glossary_j.htm; www.scan.org.uk/researchrtools/glossary_t.htm. Vanhojen lakien mukaan vaimolleen ei saanut myöntää laillista osuutta suurempaa leskenosuutta. Sittemmin laki muuttui, ja vaimo saattoi saada sekä laillisen että erikseen määritellyn osuuden. Vuodesta 1681 lähtien erikseen määritelty osuus kuitenkin poisti vaimon oikeuden lailliseen osuuteen, ellei toisin sovittu. Bankton 1751–1753a, 134; www.scan.org.uk/researchrtools/glossary_t.htm

annettu osuus saattoi olla joko tietystä maapalasta saatu tulo, tai 1700-luvulla maaomaisuuden keskittyessä harvempien haltuun, enenevässä määrin myös pankkitilille laitettu korkotuloa tuottava summa.³¹⁴

Avioliiton yhteisestä irtaimesta omaisuudesta (*communio of goods*) leski oli oikeutettu lain mukaan saamaan leskenosuutensa *jus relictaen*. Tämä oli kolmasosa omaisuudesta, mikäli parilla oli lapsia, ja puolet mikäli liitto oli lapseton.³¹⁵ Vaimolla oli myös oikeus sopivaan surupukuun ja elatukseen miehen kuolinpäivästä siihen saakka, kunnes hänen lainmukainen tai sovittu elinikäinen käyttöoikeutensa alkoi. Elatuksen sopiva määrä ei riippunut lesken tulevista osuuksista vaan edesmenneen miehen asemasta ja varallisuudesta sekä jälkeen jääneen perheen tilanteesta.³¹⁶

Lesken toimeentulo oli siis hyvin pitkälti riippuvainen hänen aviomiehensä varallisuudesta ja tahdosta. Leski sai joko lainmukaisen osuutensa tai sen sijasta miehen erikseen määrittelemän leskenosuuden. Englantilaisia leskiä tutkineet Hill ja Staves toteavat, että erikseen leskelle määritellyt osuudet olivat monesti pienempiä kuin laillinen leskenosuus³¹⁷ olisi ollut.³¹⁸ Lisäksi naiset olivat monesti kykenemättömiä pitämään kiinni heille luvatusista osuuksista. Kuten aikalaiset sanoivat, miehet saattoivat fyysisen ja emotionaalisen valtansa turvin ”pussata tai potkaista”, ”keinotella tai houkutellessa” vaimonsa luopumaan sovituista summista.³¹⁹ Katkerat perilliset saattoivat myös salata osan maasta saatavista tuloista, ja monesti lesken osuudet asetettiin miespuolisten omaisuutta

---

³¹⁴ Barclay 2011, 83.

³¹⁵ Bankton 1751-1753a, 134-135; www.scan.org.uk/researchrtools/glossary_j.htm; Miesleski sai haltuunsa irtaimesta omaisuudesta oman kolmanneksensa lisäksi myös lastensa osuuden, sillä lapset saivat osuutensa vasta isänsä kuoleman jälkeen. Erskine 1754b, 397.

³¹⁶ Erskine 1754a, 74-75 Lain mukaan lesken oikeudet olivat riippuvaisia avioliiton kestosta. Mikäli liitto purkautui vuoden ja päivän sisään solmimisesta, kaikki oikeudet, jotka avioliiton perusteella oli myönnetty, muuttuivat pätemättömiksi ja palautuivat samalla tavalla kuin ne olivat olleet ennen avioliiton solmimista. Myötäjäiset palautuivat vaimolle tai sille, jolta ne oli saatu, ja kaikki vaimon oikeudet miehen omaisuuteen palautuivat miehelle ja tämän perillisille. Mikäli avioliiton aikana oli syntynyt elävä lapsi, jonka oli kuultu itkevä, oli tilanne kuitenkin sama kuin liitto olisi kestänyt vuoden ja päivän. Bankton 1751-1753a, 137; Erskine 1754a, 74-75.

³¹⁷ Englannissa skotlantilaista *tocheria* vastaavasta laillisesta leskenosuudesta käytettiin nimitystä *dower*.

³¹⁸ Hill 1994, 249; Staves 115.

³¹⁹ Staves, Susan 1985; Pin money. *Studies in Eighteenth-Century Culture*. University of Wisconsin Press, 14. 49-50. Siteerattu teoksessa Hill 1994, 249. Ks. myös Hänninen 2007, 58.

kontrolloivien edunvalvojien haltuun, mikä rajoitti vaimon oikeutta käyttää omaisuuttaan.³²⁰

Vaikka erilliset leskenosuudet saattoivat olla pienempiä kuin laillinen leskenosuus, saattoivat ne joissain tilanteissa olla myös selvästi edullisempia. Näin kävi esimerkiksi, jos mies kuoli velkaisena tai konkurssissa. Tällöin leskeä pidettiin yhtenä miehen velkojista, ja hänellä oli oikeus saada rahansa heti, eikä vasta sitten, kun velat oli maksettu ja katsottu, mitä omaisuudesta jäi jäljelle.³²¹ Ainakin Englannissa erillinen osuus oli myös varmempi leskelle, sillä laillisten osuuksien sivuuttamiseen oli kehittynyt monia keinoja.³²² Erikseen sovittu osuus sopikin varmasti paremmin aikakauden ajatusmaailmaan, johon kuului näkemys avioliitosta sopimusluontoisena vaihtokauppana.³²³ Omaisuuden ja luottamuksen vaimoa kohtaan kasvaessa mies saattoikin lisätä alun perin vaimolle antamaansa summaa uusilla sopimuksilla.³²⁴

Aineistoni oikeustapausten perusteella näytti olevan melko yleistä, että avioliittosopimuksissa erikseen määriteltiin tiettyjä osuuksia vaimolle miehen kuoleman varalta. Monista tapauksista tulee kuva, että mies nimenomaan halusi huolehtia vaimonsa toimeentulosta kuolemansa jälkeen, ja vaimolle saatettiin luvata paljonkin omaisuutta. Toisaalta oikeudenkäyntipöytäkirjoista ei yleensä käy ilmi miehen koko omaisuuden määrä, joten on vaikea arvioida, olisiko vaimojen laillinen osuus ollut mahdollisesti suurempi kuin heille avioliittosopimuksessa luvattu. Leskelle luvattu omaisuus ja käyttöoikeudet omaisuuden vaikutivat luonnollisesti perillisen saamaan perintöön, joten usein lesket taistelivat oikeudessa nimenomaan perillisen, monesti jopa oman poikansa kanssa.

Ainakin vuokratilijän leski Elizabeth Tod olisi mieluummin ottanut laillisen osuutensa avioliittosopimuksessa määrätyn sijasta. Avioliittosopimuksen mukaan hänellä oli oikeus saada 1000 markkaa miehensä kuoleman jälkeen sekä 500 markkaa vuosittaisia tuloja maasta. Lisäksi hänelle oli luvattu puolet tai kolmasosa kotitalouden varusteista riippuen siitä, oliko parilla lapsia. Avioliiton aikana Elizabethin mies hankki itselleen

---

³²⁰ Barclay 2011, 85.

³²¹ Bankton 1751–1753a, 134; www.scan.org.uk/researchrtools/glossary_j.htm.

³²² Staves 1990, 28, 116.

³²³ Ks. Staves 1990, 30.

³²⁴ Barclay 2011, 85.

maata. Kuollessaan mies jätti jälkeensä lisäksi huomattavan summan rahaa, irtainta omaisuutta ja vuokramaataan koskevan vuokrasopimuksen. Leski totesi, ettei ollut allekirjoittanut avioliittosopimusta, jossa oli vain hänen miehensä ja isänsä allekirjoitukset. Näin ollen avioliittosopimus ei sitonut häntä, ja hänen tuli siinä sovitun sijaan saada lain mukainen leskenosuutensa miehensä hankkimista maista sekä kolmasosa irtaimesta omaisuudesta.³²⁵ Aluksi myös oikeus katsoi sopimuksen mitättömäksi ja oli valmis myöntämään leskelle laillisen leskenosuuden maista. Jatkokäsittelyssä tuomio kuitenkin muuttui, ja sopimuksen katsottiin sitovan kaikkia osapuolia.³²⁶

Leski siis menetti oikeutensa lailliseen osuuteen sellaisen sopimuksen perusteella, jota hän ei ollut henkilökohtaisesti ilmaissut hyväksyvänsä. On vaikea sanoa, oliko leski tarkoituksella jättänyt avioliittosopimuksen allekirjoittamatta, ja kertoiko allekirjoituksen puuttuminen siitä, ettei hän ollut alun perinkään tyytyväinen sopimukseen. Veistämö pohtii pro gradu -työssään tuomarien motiivia ratkaista tapaus siten, ettei vaimon allekirjoitusta katsottu välttämättömäksi sopimuksen laillisuuden kannalta. Hän tuo esiin, että vaikka avioliittosopimus kosketti myös vaimoa, määräsivät siihen liittyvistä rahoista kuitenkin hänen miehensä ja isänsä. Tämän vuoksi vaimon suostumusta sopimukselle ei ehkä katsottu tarpeelliseksi. Todennäköisesti tuomarit myös tulkitsivat vaimon antaneen hiljaisen suostumuksensa sopimukselle. Oikeudenkäyntipöytäkirjassa sopimuksen toisena osapuolena mainitaan Elizabeth isänsä suostumuksella ja tämän erityisten neuvojen saattelemana. Lisäksi isän mainitaan ottaneen täyden vastuun tyttärestään sopimuksen osalta.³²⁷

On tietysti mahdollista, että isä olisi patriarkaalisen valtansa turvin sopinut tulevan miehen kanssa asioita, jotka eivät tyydyttäneet tulevaa vaimoa. Toisaalta voisi olettaa, että myös isä halusi vaimonsa saavan oikeudenmukaisen osuuden miehensä omaisuudesta³²⁸. On hyvinkin mahdollista, että avioliittosopimus muuttui leskelle epäedulliseksi

---

³²⁵ Tapauksessa kiistaa herätti se, olisiko leskellä avioliittosopimuksen mitätöinnistä huolimatta oikeutta miehen maihin, sillä mies oli varannut itselleen ainoastaan elinikäisen käyttöoikeuden (*lifereut*) maihin ja antanut omistusoikeuden (*fee*) vanhimmalle pojalleen. Lisäksi oli epäselvää, oliko avioliittosopimus pätevä nuorempien lasten osuuksien osalta. Cos 1765–1769, 16.11.1768, 324–327.

³²⁶ Cos 1765–1769, 16.11.1768, 324–327

³²⁷ Cos 1765–1769, 16.11.1768, 324–327; Veistämö 2011, 80.

³²⁸ Staves toteaa isien joskus neuvotelleen omien intressiensä pohjalta myös ratkaisuja, jotka saattoivat olla hyvinkin ristiriidassa tyttären etujen kanssa. Staves 1990, 117.

vasta miehen hankittua maata, mikä todennäköisesti lisäsi omaisuuden arvoa. Miehellähän ei jälkeinpäin ollut velvollisuutta lisätä naisen saamia osuuksia, mikäli avioliittosopimuksessa oli jokin erillinen osuus vaimolle määritelty. *Jointure*-osuudet saattoivatkin siis ilmeisesti olla epäoikeudenmukaisia naisille ainakin siinä tapauksessa, mikäli miehen omaisuus kasvoi merkittävästi liiton aikana.

Joissakin tapauksissa mies olisi kyllä halunnut lisätä vaimonsa saamaa lesken osuutta, mutta se ei aina ollut kovin helppoa. Avioliittosopimuksessa tai muuten sovittua saattoi olla hankala muuttaa jälkeinpäin, sillä myöskään perillisen oikeuksia ei voinut sivuuttaa. Kirjoitin jo tyttäriä ja lapsia käsittelevässä luvussa Hugh Campbellista, joka halusi vielä kuolinvuoteellaan perua aiemmin tekemänsä maakaupat, koska katsoi, ettei hänellä muuten ollut varaa tarjota kunnollisia osuuksia leskelle ja nuoremmille lapsilleen. Leskelleen Hugh määräsi maksettavaksi 300 markkaa vuosittain. Perillisen vietyä tapauksen oikeuteen tuomarit rajoittivat kuitenkin leskelle maksettua summaa 200 markkaan. Näin ollen aviomies olisi siis halunnut taata vaimolleen suurempaa elatusta kuin minkä oikeus katsoi vallitsevissa olosuhteissa tarpeelliseksi.³²⁹ Samoin oikeus tuomitsi myös David Bruce'n lesken menettämään lisäosuutena myönnetyn elinikäisen käyttöoikeuden miehensä kartanoon ja kaikkiin sen aidattuihin maihin. Tapaus oli nostettu oikeuteen, koska leskelle ja lapselle annetut osuudet olivat rajoittaneet voimakkaasti Davidin ensimmäisen liiton pojan oikeuksia perintöön. Vaimon ja nuorempien lasten mielestä osuudet oli kuitenkin annettu järkevistä syistä perheen kasvettua odotettua suuremmaksi, eikä niiden tarkoitus ollut vilpillinen tai perimysjärjestelmän vastainen.³³⁰

Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että oikein laaditut sopimukset olivat avainasemassa lesken osuuksien suhteen. Miehen tuli sopimuksia laadittaessa ottaa huomioon mahdollinen varallisuutensa muuttuminen tai mahdolliset muutokset perhesuhteissa. Vaikka mies ei aina voinut antaa leskelleen haluamiaan summia, käy joistain tapauksista ilmi naisen myös saaneen varsin mukavia osuuksia. Esimerkiksi William Lockhartin jälkeensä jättämä irtain omaisuus oli kokonaisuudessaan kulunut velkojen maksuun, hautajaiskuluihin sekä leskelle annettuun summaan ja surupukuun. Kiinteän omaisuuden tuotto oli perillisen mukaan 540 puntaa vuodessa, josta leskelle oli määrätty maksetta-

---

³²⁹ CoS 1756–1760, 15.11.1757, 88–91; CoS 1756–1760, 18.12.1758, 264–265.

³³⁰ CoS 1760–1764, 7.2.1761, 32–34.

vaksi 300 puntaa, eli varsin merkittävä osa omaisuudesta.³³¹ Myös Robert Cuningham, josta kerroin jo naisten maaomaisuutta käsittelevässä luvussa, oli antanut vaimolleen elinikäisen käyttöoikeuden kaikkiin skotlantilaisiin maihinsa.³³²

Joidenkin sopimusten sanamuodosta voi päätellä vaimojen olleen tärkeitä, ja tämän vuoksi heille myös haluttiin antaa omaisuutta. Andrew Hunter määräsi puhtaan rakkauden, suosiollisuuden ja kunnioituksen vuoksi kaiken omaisuutensa (*effects*) kihlatulle vaimolleen Janet Brownille ja sulki pois kaikkien sukulaisten ja ystäviensä oikeuden hyötyä siitä.³³³ Richard Burns halusi antaa vaimolleen elinikäisen käyttöoikeuden myös toiseen puoliskoon Clarkstonin maistaan, sillä vaimo oli ollut mitä tunnollisin ja rakastavin puoliso sekä auttanut miestänsä monissa vaikeuksissa.³³⁴ John Wilson halusi antaa hyvin rakkaalle vaimolleen koko irtaimen omaisuutensa rakkauden, suosiollisuuden ja kiintymyksen vuoksi.³³⁵ Kovin monista pöytäkirjoista ei tällaisia ylistyssanoja kuitenkaan ole luettavissa. Pöytäkirjat on laadittu hyvin viralliseen sävyyn ja mahdollisimman tiiviisti. Tämän takia niihin lainattiin vain sopimusten oleelliset kohdat. Vaikka sopimukset siis olisivat sisältäneet kuvailuja puolisoitten välisestä suhteesta, ei tätä välttämättä katsottu tarpeelliseksi toistaa pöytäkirjoissa. Myös edellä mainituilla kuvauksilla voidaan katsoa olleen tietty funktio tapauksen ratkaisun kannalta: Ensiksi mainitussa haluttiin korostaa lesken saamaa summaa nimenomaan rakkauden vuoksi saatuna testamenttiluonteisena lahjoituksena normaalien avioliittosopimukseen liittyvien järjestelyjen sijaan³³⁶. Toisessa tapauksessa taas haettiin oikeutusta vaimon saamille summille

---

³³¹ CoS, 1760–1764, 27.1.1761, 18–23. Tapausta on käsitelty laajemmin tytärten asemaa käsittelevässä luvussa 4.2.

³³² CoS 1756–1760, 17.1.1758, 155–158. Tapauksesta ei tosin käy ilmi, paljonko maata Robert Skotlannissa omisti, sillä hänellä oli omistuksia myös Länsi-Intiassa. Ilmeisesti maata oli kuitenkin jonkin verran, sillä pelkästään kiistan kohteena olleen maapalan hinta oli ollut yli 1000 sterlingpuntaa. Leski näyttäisi siis olleen melko onnellisessa asemassa: hänellä oli maata ja irtaimistoa käytössään ja hänen kuoltuaan maa periytyisi hänen tyttärelleen ja tämän jälkeläisille. Toisaalta voidaan miettiä, mitä leski olisi saanut ilman kyseistä testamenttia, jolloin hänelle olisi kuulunut elinikäinen käyttöoikeus kolmasosaan miehensä maista. Laillisen osuutensa mukaan hän olisi saanut elinikäisen käyttöoikeuden kolmasosaan sekä skottimaista että Länsi-Intian omistuksista. Todennäköisesti Länsi-Intian maat ja muut Skotlannin ulkopuoliset omistukset olivat skotlantilaisia arvokkaampia, sillä perillinen hyväksyi kyseisenlaisen jaon ja hänelle todettiin koituvan hyötyä testamentista. Näin ollen siis lesken testamentilla saama osuus saattoi hyvinkin olla pienempi, kuin mitä hän lain mukaan olisi voinut saada.

³³³ Cos, 1765–1769, 24.7.1766, 270–271.

³³⁴ Cos 1756–1760, 14.2.1758, 175–177. Tapausta on käsitelty tarkemmin perheen varallisuudesta kertovassa luvussa 5.3.

³³⁵ CoS 1756–1760, 17.11.1758, 250–251.

³³⁶ Mikäli sopimus olisi tulkittu avioliittosopimukseksi, olisi se purkautunut miehen kuoltua alle vuoden liiton solmimisesta. CoS, 1765–1769, 24.7.1766, 270–271.

ikään kuin vastalahjoituksena³³⁷. Kolmannessakin tapauksessa leski korosti oikeuttaan omaisuuteen juuri miehen tunteellisen motiivin vuoksi.³³⁸

Aineistossani on myös eräs tapaus, jossa nainen näytti jopa saaneen taloudellista hyötyä miehensä kuolemasta. Caithnessin kreivi oli avioliittosopimuksessa luvannut vaimolleen 4000 markan (noin 222 sterlingpuntaa) elatuksen, joka maksettaisiin 11.11. tai 15.5. sen mukaan, kumpi päivä ensimmäisenä koitti kreivin kuoleman jälkeen. Lisäksi kreivin ja hänen perillisten tuli tarjota leskelle sopiva leskenasunto. Pian avioliiton solmimisen jälkeen kreivi ja kreivitär kuitenkin päätyivät vapaaehtoiseen asumuseroon, ja kreivi sitoutui maksamaan kreivittärelle 1000 Skotlannin puntaa (noin 83 sterlingpuntaa) vuosittain, joka kreivin saatua lisää perintöjä nousi 200 sterlingpuntaan vuodessa.

Kreivin kuoltua 9.12.1765 leski nosti kanteen perijää ja pesänhoitajaa³³⁹ vastaan saadaakseen 300 puntaa elatusta miehensä kuolemasta siihen saakka, kunnes saisi ensimmäisen leskenosuutensa. Lisäksi hän vaati 600 puntaa surupukua varten sekä sopivaa lesken asuntoa tai vastaavasti 100 puntaa vuosittain asunnon sijasta. Leski sai kaiken vaatimansa, vaikka vastaajien mielestä hän tällöin saikin puolelta vuodelta tuplaelatuksen, sillä myös lesken eroelatus oli maksettu syksyllä.³⁴⁰

Kreivin kuolemasta leski siis hyötyi saamalla ylimääräisen elatuserän, minkä lisäksi leskenosuus oli suurempi kuin aiempi eroelatus. Rikkaiden leskien asema yhteiskunnassa olikin yleensä varsin hyvä. Mikäli leski oli saanut mieheltään tarpeeksi varallisuutta, pystyi hän elämään ilman rahahuolia. Leski oli myös vapaa miesten holhoavasta vallasta, jonka alaisena naimattomat naiset ja vaimot yleensä elivät.³⁴¹ Esimerkiksi Englannissa puolet leskinaisista jättikin avioitumatta uudelleen. Todennäköisesti he siis kokivat saavansa asemastaan etua ja pitivät leskeyden tarjoamasta itsenäisyydestä. Varakkaat leskinaiset näyttivätkin Kaartisen mukaan usein nauttineen saamastaan vallasta ja talou-

---

³³⁷ Vaimo oli lainannut rahaa miehelle. CoS 1756–1760, 14.2.1758, 175–177.

³³⁸ CoS 1756–1760, 17.11.1758, 250–251.

³³⁹ Perijä oli John Sinclair. Pesänjakaja oli tytär, joka peri huomattavan irtaimen omaisuuden.

³⁴⁰ CoS 1765–1769, 3.2.1767, 101–103.

³⁴¹ Hill 1994, 250.

dellisesta toimintatilasta. Miestensä testamenttien toimeenpanijoina he saattoivat olla myös vastuussa perheen koko omaisuudesta.³⁴²

Aina ei lesken asema kuitenkaan ollut yhtä hyvä. Oli myös paljon tapauksia, joissa leski jäi ilman kunnollista toimeentuloa miehensä kuoleman jälkeen. Etenkin vähävaraisissa perheissä lesken toimeentulo oli varmasti ongelma. Aiemmin kirjoitin siitä, että lesket saatiin suostutella luopumaan laillisista oikeuksista, mutta usein myöskään lesken oikeus kolmannekseen miehensä maaomaisuudesta ei riittänyt takaamaan taloudellista turvaa.³⁴³ Myös aineistossani oli leskiä, jotka joutuivat hakemaan elatusta lapsiltaan. Tapauksista ei yleensä käy ilmi, mitä he olivat saaneet leskenosuutenaan, mutta koska poika yleensä määrättiin elättämään äitiään, voidaan päätellä tämän todella olleen elatuksen tarpeessa. Se, että perillisen oli maksettava elatusta leskelle, saattaa kuitenkin kertoa myös siitä, että perintöä oli riittänyt lapsille jaettavaksi.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siis siltä, että lesken toimeentulo oli hyvinkin paljon riipuvainen hänelle läheisten miesten tahdosta. Alun perin vaimon liittoon tuoma ja mahdollisesti isältään saama summa määritteli osaltaan lesken avioitumismahdollisuuksia ja sitä, kuinka suuren osuuden aviomies oli valmis lesken elatusta varten varaamaan. Miehen kuoleman jälkeen lesken toimeentuloon vaikutti vielä sopimusten pätevyys sekä perillisten ja edunvalvojien suopeus leskeä kohtaan. Vaikka leskenosuuksien sivuuttamiseen oli kehittynyt erilaisia tapoja, näytti monista aineistoni tapauksista heijastuvan nimenomaan aviomiehen tahto turvata vaimonsa tulevaisuus. Lesket myös osasivat käyttää hyväkseen läheistä suhdettaan mieheen perustellessaan oikeudessa vaatimuksiin miehen omaisuuteen. Aina lämmin suhde ja hyvä tahtokaan eivät kuitenkaan riittäneet, ja varsinkin köyhempien keskuudessa miehen kuolema saattoi ajaa lesken hyvin hankalaan asemaan. Tällöin mahdollisena tai jopa ainoana vaihtoehtona saattoi olla uudelleen avioituminen, jota käsitellenkin tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

---

³⁴² Kaartinen 2006, 63–64.

³⁴³ Hill 1994, 250–251

6.2.2. Lesken uusi avioliitto

Uudelleen naimisiin pääseminen oli monesti onnellisin tila erityisesti vähävaraisemmil-
le leskille. Alemman väestön keskuudessa uudelleen avioituminen oli yleisempää kuin
varakkaissa ylemmissä säädyissä, joiden keskuudessa omaisuutta yleensä suunnattiin
avioliittosopimuksella erityisesti leskeyttä varten.³⁴⁴ Uudelleen avioituminen oli myös
selvästi sukupuolittunutta, sillä mieslesket solmivat uuden liiton todennäköisemmin
kuin naiset.³⁴⁵ Yhteiskunnallisen aseman lisäksi uudelleen avioitumiseen vaikuttivat
myös lesken ikä sekä huollettavana olevien lasten lukumäärä: lesken avioituminen oli
sitä epätodennäköisempää, mitä vanhempi hän oli, ja esimerkiksi se, kuinka pian hänen
lapsensa ottivat perintötilan hoitaakseen, vaikutti avioitumisinnostukseen.³⁴⁶

Ikä, lasten määrä ja sosiaalinen status uudelleenavioitumista määrittävinä tekijöinä vii-
taavat jossain määrin taloudellisiin tekijöihin uusien liittojen solmimisen taustalla. Ta-
loudellinen motiivi ei kuitenkaan aina välttämättä ollut ainoa syy lesken uudelle avioli-
telle. Todennäköistä onkin, että leskien uudelleen avioituminen riippui niin mahdolli-
suuksista ja välttämättömyydestä kuin myös lesken henkilökohtaisesta mieltymyksestä
joko avioitua tai olla avioitumatta.³⁴⁷ Avioliitto ei myöskään aina ollut pelkästään nais-
lesken etu, vaan joskus myös miehet saattoivat saada taloudellista tai muuta hyötyä
naimalla lesken, joka omisti omaisuutta.³⁴⁸ Esimerkiksi James Grant pääsi käsiksi Cha-
peltounin maiden vuokrasopimukseen naimalla William Grantin lesken. Vuokrasopimus
oli tosin määrätty periytyväksi kuolleen alaikäiselle pojalle, mutta leskellä oli oikeus
hallinnoida tilaa. Ennen avioitumistaan Jamesin kanssa leski teki sopimuksen perillisen
kahden sedän kanssa. Sopimuksen mukaan leski sai pitää hallussaan vuokrasopimusta
kymmenen vuoden ajan sitouduttuaan elättämään ja kouluttamaan perillistä ja muita
lapsia näiden vuosien ajan sekä maksamaan lapsille setien määrittämät summat. Uuden
avioliiton solmimisen jälkeen lesken uusi mies sitoutui samaan ja sai vastaavasti pitää
maita hallussaan.³⁴⁹

---

³⁴⁴ Tilly&Scott 1989, 52.

³⁴⁵ Hill 1994, 240–241; Toivanen 2005, 132.

³⁴⁶ Hill 1994, 251; Toivanen 2005, 140.

³⁴⁷ Toivanen 2005, 135.

³⁴⁸ Ks. esim Toivanen 2005, 141.

³⁴⁹ CoS 1752–1756, 18.12.1753, 143–145.

Grantien tapauksen järjestelyn taustalla oli varmasti kuolleen veljien halu turvata liitosta syntyneiden lasten asema lesken uudelleen avioituessa: leski miehineen piti siis tilaa hallussaan tulevan perillisen hyväksi ja vastineeksi oikeudestaan lupasi maksaa lapsille summia, joiden ainakin lesken uusi mies katsoi olevan lasten kannalta turvallisempia kuin pelkkä tilasta saatu tuotto olisi ollut.³⁵⁰ Lasten ja ensimmäisen miehen suvun etujen turvaaminen olikin monesti tärkeä kysymys leskien uusien liittojen yhteydessä.³⁵¹ Joskus jo aviomiehet itse halusivat säädellä lesken uudelleen avioitumista, ja lesket saattoivatkin menettää heille myönnettyjä oikeuksia uudelleen avioituttuaan.³⁵² Esimerkiksi William Lockhart rajoitti leskelleen luvattua osuutta 300 sterlingpunnasta 200 puntaan, mikäli leski avioituisi uudelleen.³⁵³ Pahimmillaan lesket saattoivat kuitenkin menettää jopa kaikki oikeutensa maahan ja kotiinsa. Uudelleen avioituminen saattoi siis olla leskelle tilanne, jossa hänen täytyi punnita tarkasti saatavia hyötyjä suhteessa menetettyihin etuihin. Eräänä menetettynä etuutena vaakakupissa painoi tietysti myös itsenäisen aseman ja sitä kautta yleensä myös oman omaisuuden hallintaoikeuden menettäminen.³⁵⁴ Esittelenkin seuraavaksi tarkemmin oikeustapauksen, jossa nainen taistelee oikeudestaan ensimmäiseltä aviomieheltään saamaan omaisuuteen toisen miehensä kuoltua:

Florence M Leod avioitui ensimmäisen miehensä kuoleman jälkeen Donald Nicholsonin kanssa. Florence oli saanut ensimmäisen miehensä varoista elatusta 150 markkaa vuosittain.³⁵⁵ Toisen avioliiton solmimisen jälkeen Florence teki avioliittosopimuksen uuden miehensä Donaldin kanssa. Sopimus solmittiin, koska vaimoa ja lapsia ei ollut vielä riittävästi turvattu Donaldin kuoleman varalta eikä Donald vielä ollut saanut vaimoltaan myötäjäisiä. Kuolemansa varalta Donald lupasi vaimolleen elatuksen koko tämän elämän ajaksi siten, että vaimolla oli oikeus saada elatusta 100 markkaa vuosittain,

---

³⁵⁰ CoS 1752–1756, 18.12.1753, 143–145.

³⁵¹ Toivanen 2005, 144–145.

³⁵² Hill 1994, 250.

³⁵³ CoS 1760–1764, 27.1.1761, 18–23. Toisaalta leskelle saattoi olla asetettu muitakin rajoituksia, jotka eivät tulleet esiin oikeudenkäyntipöytäkirjasta.

³⁵⁴ Hill 194, 250.

³⁵⁵ CoS 1765–1769, 1.7.1768, 138–140.

mikäli parilla oli lapsia³⁵⁶. Lisäksi vaimo saisi 700 markkaa korvauksena miehen irtaimistosta, puolet huonekaluista sekä kaikki lampaat ja vuohet, jotka miehellä olisi kuolemansa hetkellä. Vastaavasti Florence siirsi miehelleen oikeuden ensimmäisen aviomiehen hänelle turvaamaan elatukseen.³⁵⁷

Florecen toisenkin miehen kuoltua kiistaa kuitenkin herätti se, oliko leskellä oikeus saada edelleen myös ensimmäisen miehen myöntämää elatussummaa. Lesken mielestä hän oli antanut toiselle miehelleen vain käyttöoikeuden rahoihin, kun taas miehen veli lasten huoltajana oli sitä mieltä, että oikeus rahoihin siirtyi miehen kautta lapsille. Leski taas oli mielestään oikeutettu molemmilta miehiltään saamiinsa elatussummiin. Aluksi tapaus ratkaistiin lesken hyväksi, mutta miehen veljen valitettua tuomiosta päätös muuttui. Tuomarit katsoivat siis Florecen antaneen oikeuden miehelleen koko omaksi elinajakseen, ei vain avioliiton ajaksi.³⁵⁸

On vaikea sanoa, mikä sopimuksen tarkoitus todellisuudessa oli ollut. Oikeuden päätös oli siinä mielessä looginen, että lesken miehelleen antama summa voitiin nähdä myötäjäisiä vastaavana naisen liittoon tuomana summana. Sopimuksessahan puhuttiin myös myötäjäisistä, eikä ainakaan oikeudenkäyntipöytäkirjassa mainittu muuta tätä varten tarkoitettua summaa. Miehen veli toi myös esiin, että miehellä olisi avioliiton perusteella ollut oikeus kyseiseen summaan liiton aikana ilman tehtyä sopimustakin. Sopimuksen tarkoituksena oli siis hänen mielestään antaa oikeus summaan myös perillisille, vaikkei sitä erikseen mainittukaan. Toisaalta sopimuksessa nimenomaan haluttiin antaa osuuksia vaimolle ja lapsille, koska näiden toimeentuloa ei vielä ollut riittävästi turvattu.³⁵⁹ Vaimon kannalta oikeuden päätös siis tuntui varmasti epäoikeudenmukaiselta, koska hänen toiselta mieheltä saamansa elatussumma oli pienempi kuin se, mihin hän oli ensimmäisen miehensä kautta ollut oikeutettu. Vaikuttaisi siis siltä, että toisen liitonsa jälkeen Florence joutui huonompaan taloudelliseen tilanteeseen kuin ennen liiton

---

³⁵⁶ Ilmeisesti elatus koostui 2000 markan summan tuottamista korkotuloista, sillä sopimuksessa käytetään ilmaisua ”*liferent - - in all and whole the interest of 2000 merks of Scot.*” Myöhemmin tapauksessa mainitaan elatukseen olleen 100 markkaa: ” - - *100 merks annuity settled on her - -.*” Mikäli parilla ei olisi ollut lapsia, olisi summa 2000 markan sijasta ollut 3000 markkaa, eli sama minkä aiempi mies oli asettanut Florencea varten. Ilmeisesti Florecen ensimmäiseltä mieheltään saama 150 markkaa oli siis korkotulo mainitusta 3000 markasta.

³⁵⁷ CoS 1765–1769, 1.7.1768, 138–140.

³⁵⁸ CoS 1765–1769, 1.7.1768, 138–140.

³⁵⁹ CoS 1765–1769, 1.7.1768, 138–140.

solmimista. Tästä näkökulmasta on siis varsin ymmärrettävää, että Florence halusi taistella rahoista, joiden katsoi kuuluvan itselleen.

Tapauksesta tulee hyvin esiin patriarkaalisen yhteiskunnan toimintatavat siinä mielessä, että avioituessaan uudelleen Florence myönsi entiseltä mieheltään saamansa rahat uuden miehensä käyttöön, joka vastineeksi tästä takasi Florencen toimeentulon jatkossa. Se, että Florence menetti oikeutensa rahoihin, oli itse asiassa tavallaan yhteyden katkaisemista entiseen aviomieheen, mikä mahdollisti naisen siirtymisen uuden miehen vallan alle. Ajatus korostuu etenkin, mikäli mies todellakin sopimusta laadittaessa tarkoitti Florencen saavan vain hänen itsensä määräämän elatuksen: hän otti vastaan edellisen miehen antaman elatussumman ja määräsi omissa nimissään melko lailla vastaavanlaisen elatuksen vaimolleen.

Kaiken kaikkiaan leskien motiivit uusille liitoille ovat hankalasti määriteltävä asia. Talous oli varmasti tärkeänä tekijänä liittojen solmimisessa etenkin köyhemmillä leskillä, mutta päinvastoin itsenäinen taloudellinen asema saattoi myös estää varakkaampia leskiä avioitumasta. Edellä esittelemässäni tapauksessa leski ei näyttänyt saavan merkittävää taloudellista hyötyä liitosta³⁶⁰, mistä voidaan päätellä hänen joko laskelmoineen saamansa hyödyn väärin tai liiton motiivien olevan muissa seikoissa. Leskien omien mieltymysten lisäksi eräs leskien avioitumiseen vaikuttanut seikka oli varmasti myös ympäröivässä yhteiskunnassa vallinneet käsitykset. Nämä saattoivat olla hyvinkin ristiriitaisia, sillä yleisen keskustelun piirissä kritisoitiin leskien uudelleenavioitumista, mutta toisaalta samaan aikaan viljeltiin myös negatiivisia stereotypioita avioitumattomista leskistä. Suruajan jälkeen etenkin nuorten leskien avioitumista pidettiin kuitenkin yleisesti sopivana, sillä leskeysaikaa pidettiin vaarallisena tilana. Tämä johtui siitä, että avioliitto katsottiin ainoaksi soveliaaksi paikaksi toteuttaa seksuaalisuutta.³⁶¹ Tarkasteleminen seuraavassa alaluvussa tarkemmin naisen siveyteen ja aviottomuuteen liittyviä kysymyksiä ja ongelmia.

---

³⁶⁰ Toki liiton taloudellinenkin hyöty saattoi olla leskelle merkittävä liiton voimassaolon aikana.

³⁶¹ Toivanen 2005, 133.

7. AVIOTTOMIEN NAISTEN ASEMA

Käsittelin edellisessä luvussa lesken mahdollisuuksia itsenäiseen elämään miehensä kuoltua. Osa naisista pysyi tietysti alun perinkin naimattomana, vaikka kulttuurin ihan-teiden mukaan naimattomuus ei varsinaisesti ollut hyväksyttävää.³⁶² Myöskään avioi-tomat suhteet eivät olleet täysin harvinaisia yhteiskunnassa, jossa parin odotettiin kartut-tavan tarpeeksi varallisuutta perheen elättämiseen ennen avioitumistaan. Esimerkiksi palvelijoina työskentelevien nuorten miesten ja naisten saattoikin olla mahdotonta avioi-tua, sillä he asuivat monesti isäntiensä kotitaloudessa.³⁶³ Tulenkin tässä luvussa tarkas-telemaan, millainen asema naimattomilla – etenkin ”siveytensä menettäneillä”– naisilla oli yhteiskunnassa, jossa avioituminen oli tietynlainen normi.

7.1. Naisen siveellisyys

Valistushistorioitsijat katsoivat naisen aseman parantuneen muun muassa sen vuoksi, että naisilla oli aikakaudella mahdollisuus käyttää seksuaalista vetovoimaansa ilman pelkoa hyväksikäytöstä. Valistusajattelijoiden mukaan naiset saattoivat jopa käyttää viehätysvoimaansa paremman sosiaalisen aseman saavuttamiseen.³⁶⁴ Myös ajatukset romanttisesta rakkaudesta ja vapaudesta valita puoliso ilman vanhempien suostumusta nousivat aikakaudella. Taloudellinen ja sosiaalinen ilmapiiri loivatkin uudenlaisia kans-sakäymisen mahdollisuuksia sukupuolten välille, mikä osaltaan helpotti mieluisan puo-lison etsintää. Vastakkaista sukupuolta tavattiin tanssiaisissa, laukkaradoilla, puutar-hoissa ja teattereissa. Kulutusmyönteisyyden ja ostoksilla käymisen lisääntyminen antoi mahdollisuuden tavata vastakkaista sukupuolta myös kahden kesken.³⁶⁵ Naiset saat-toivatkin ennen avioitumistaan ”seurustella” eli käydä esimerkiksi kirjeenvaihtoa use-ammankin miehen kanssa.³⁶⁶

Naisille ja miehille asetetut käyttäytymis- ja siveysnormit olivat kuitenkin varsin erilai-sia. Naisten maine oli tiukemmin suojeltu kuin miesten, ja naisille maineen säilyttämi-

---

³⁶² Kaartinen 2006, 62.

³⁶³ Leneman 1988, 485.

³⁶⁴ O'Brien 2007, 627; Rendall 2007, 258.

³⁶⁵ Barclay 2011, 79.

³⁶⁶ Barclay 2011, 91.

nen katsottiin tärkeämmäksi kuin miehille. Vaikka naisilla saattoi olla läheisiäkin suhteita miesten kanssa ennen avioitumistaan, puhuttiin näistä aina vain ystävyutenä. Näin ollen nainen pystyi halutessaan vetäytymään suhteesta kunniallisesti. Naiselle ei myöskään katsottu sopivaksi ilmaista tunteitaan ja rakkauttaan kovin voimakkaasti, sillä hiljaisuutta pidettiin siveyden ilmenemismuotona.³⁶⁷

Myös avioliittolainsäädäntö asetti erilaisia odotuksia ja velvoitteita naisen ja miehen siveydelle. Naisten, toisin kuin miesten, odotettiin olevan koskemattomia avioitueksaan.³⁶⁸ Bankton kirjoittaa lakiteoksessaan, että mikäli avioliiton solmimisen jälkeen paljastui, että nainen oli käyttäytynyt riettaasti tai odotti lasta jollekin muulle, oli miehellä oikeus purkaa liitto. Vastaavasti, mikäli mies oli saattanut jonkun muun raskaaksi, ei naisella ollut oikeutta avioliiton mitätöintiin, sillä miehen siveyden rikkoutuminen ennen avioliittoa ei ollut yhtä suuri skandaali kuin naisen. Tämän epätasa-arvoisen suhtautumisen juuria ei sen kummemmin lakiteoksessa pohdita, ainoastaan todetaan näin olleen Vanhan testamentin laeissa (*mosaic law*), siviililaissa (*civil law*) ja monissa muissa protestanttisissa maissa aikakaudella. Lainkohtaa perustellaan olettamuksella, jonka mukaan mies ei olisi nainut naista, mikäli olisi tiennyt tämän tilasta, mutta naisen kohdalla asian ei katsottu todennäköisesti vaikuttavan avioitumispäätökseen.³⁶⁹ Lakiteksti siis perustui osittain patriarkaaliseen oletukseen ja näin ollen vahvisti oletusta antamalla sille laillisen voiman.

7.2. Rakastajattaret, prostituoidut, aviorikoksen tehneet naiset

Vaikka avioliitto oli tavallisin – ja ainoa yhteiskunnallisesti hyväksytty eli laillinen – muoto miehen ja naisen väliselle parisuhteelle, ei se siltikään ollut ainoa tapa sukupuolten väliselle yhteiselolle. Todisteena avioliiton ulkopuolisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä ovat tietysti aikakaudella aviottomina syntyneet lapset.³⁷⁰ On myös tunnettu fakta, että osa miehistä käytti prostituoitujen palveluja.³⁷¹ Aina raja avioliiton ja aviot-

---

³⁶⁷ Barclay 2011, 91–92.

³⁶⁸ Black, 2001, 90.

³⁶⁹ Bankton 1751–1753a, 106, 115.

³⁷⁰ Ks. esim. Mitchison, Leneman 1989, 134–176.

³⁷¹ Leneman 1999a, 671. Olwen Huftonin mukaan ylläpidetyt rakastajattaret (*kept mistress*) olivat ylimpänä maksullisten naisten hierarkiassa, kun taas alimmassa asemassa olivat yleiset prostituoidut (*common*

tomien suhteiden välillä ei myöskään ollut täysin selvä. Toisinaan avioton suhde saattoi muistuttaa hyvinkin paljon avioliittoa: pari saattoi elää yhdessä ja suhteesta saattoi syntyä jopa useampia lapsia.³⁷² Koska myös epäviralliset avioliitot olivat laillisesti päteviä, saattoi toisinaan olla hankalaa todistaa, millainen suhde pariskunnan välillä todellisuudessa oli. Jopa osapuolet itse saattoivat olla eri mieltä suhteensa laadusta. Voidaankin kysyä, kuinka tällaiset aviottomat suhteet sitten erosivat avioliitosta, jos Skotlannin lakien mukaan jo pelkkää yhdessä asumista voitiin pitää avioliittona.

Leah Lenemanin mukaan vaimon ja rakastajattaren asema perheessä poikkesivat kuitenkin oleellisesti toisistaan: Vaimo oli yhteisön arvostettu jäsen, jonka mies esitteli myös muille ja joka kulki miehen mukana muiden samalla tavalla arvostettujen ihmisten luona. Leskeksi jäätyään vaimolla oli oikeus osaan miehensä omaisuudesta, ja parin lapset olivat laillisia jälkeläisiä. Rakastajatar saattoi kyllä syödä ja nukkua miehen kanssa, hoitaa tämän taloutta ja synnyttää miehelle lapsia. Hän ei kuitenkaan osallistunut miehen ”kunnialliseen elämänpiiriin”, hänen lapsensa olivat aviottomia eikä hänellä ollut muuta oikeutta miehen omaisuuteen kuin mahdollinen lapselle saatu elatus, mikäli mies tunnusti lapsen omakseen. Joskus rakastajatar saattoi myös avioitua miehensä kanssa, mitä on pidetty osoituksena siitä, että vaimon ja rakastajattaren asema miellettiin erilaisiksi.³⁷³ Toisaalta laajemmasta näkökulmasta katsottuna ero ei välttämättä ollut kovinkaan suuri: niin maksettu seksi kuin muunlaisetkin sukupuoliset suhteet, avioliitto mukaan luettuna, asettivat naisen yleensä taloudellisesti hyvin riippuvaiseksi miehestä suhteen ajaksi.³⁷⁴

Vaimon ja rakastajattaren ero saattoi kuitenkin käytännössä olla hankalasti määriteltävissä, varsinkin jos mahdollisesta avioliitosta ei ollut kunnollisia todisteita. Se, että nainen oli alempisäätyinen kuin mies, viittasi monesti siihen, että kyseessä ei ollut tämän vaimo.³⁷⁵ Toisaalta avioituminen alemmassa asemassa olevan naisen kanssakaan ei ollut mahdotonta. Mikäli pari asui yhdessä eikä kirjallisia todisteita avioliitosta ollut, saattoi

---

strumpet). Hufton, Olwen (1995), *The Prospect Before Her – a history of women in Western Europe 1500-1800*, p.263. Siteerattu teoksessa: Leneman 1999a, 617.

³⁷² Leneman 1999 a, 671–672.

³⁷³ Leneman 1999 a, 671–672.

³⁷⁴ Shoemaker, Robert (1998) *Gender in English Society*, p. 78, siteerattu teoksessa: Leneman 1999 a, 687.

³⁷⁵ Leneman 1999a, 674.

liiton määrittely jäädä pitkälti ulkopuolisten lausuntojen varaan. Lain mukaanhan yhdessä asumista voitiin pitää avioliittona, mikäli miestä ja naista yleisesti pidettiin avioparina. Avioliittoa määriteltiin siis sen perusteella, millaista toimintaa yleisesti pidettiin avioliittoon kuuluvana.³⁷⁶ Avioliittoa määriteltäessä saatettiin kuitenkin Lenemanin mukaan tukeutua enemmänkin idealisoituun kuvaan liitosta kuin siihen, millaisia liitot todellisuudessa olivat: hänen mukaansa nimenomaan tapauksissa, joissa liittoa ei voitu todistaa olemassa olevaksi, todistajat kuvailivat miehen kohdelleen naista erityisen rakastavasti.³⁷⁷

Aineistossani on useita tapauksia, joissa miehen ja naisen suhteen laatu herättää kysymyksiä ja kiistaa. Käsittelen seuraavassa alaluvussa tarkemmin avioliiton todistamiseen liittyviä riitoja. Tässä kohdin nostan esiin erään erittäin mielenkiintoisen tapauksen, jossa vaimo on tehnyt aviorikoksen ja elänyt ilmeisesti jonkinlaisena rakastajattarena toisen miehen luona useita vuosia. Tapaus on varsin antoisa käsitellessään niin aviorikosta, avioliiton ulkopuolisia suhteita kuin prostituutiotakin.

Kyseisessä tapauksessa Sir James Hamilton oli vielä eläessään myöntänyt elatussopimuksen Mary de Garekselle, John Bonamyn vaimolle. Lisäksi Sir James oli luvannut elatusta Mary Burton-Hamiltonille, Mary de Gareksen tyttärelle, jonka isän Sir Jamesin uskottiin olevan. James Hamiltonin kuoltua hänen perillisensä, sisarenpoika sir William Hamilton, kieltäytyi kuitenkin maksamasta sovittuja summia, sillä hänen mielestään elatussopimukset eivät olleet päteviä. Ne liittyivät aviorikokseen (*as granted causa adulterii*) ja olivat siksi yleisen moraalin vastaisia sopimattomia sopimuksia (*ob turpem causam*).³⁷⁸ Erityisesti kiistaa herätti Marylle myönnetty summa.

Mary de Gares asianajajineen oli sitä mieltä, ettei mikään viitannut sopimuksen moraalittomuuteen, päinvastoin elatus oli myönnetty painavista lähtökohdista ja vaikeissa olosuhteissa. Vaikka Mary de Gares eli aviorikoksessa Sir Jamesin kanssa, ei elatusta ollut myönnetty tämän rikoksen vuoksi. Se ei ollut Marylle houkutin jättää aviomiestään,

---

³⁷⁶ Ks. Leneman 1999a, 678–688.

³⁷⁷ Leneman 1999a, 688.

³⁷⁸ CoS 1765–1769, 218–219.

sillä hän oli jättänyt miehensä jo paljon aiemmin.³⁷⁹ Sopimus oli siis elatussopimus, jonka Sir James oli antanut henkilölle, jota oli jossain määrin velvollinen elättämään vieteltyään hänet.³⁸⁰ Lisäksi Maryn puoli vetosi lakiin, jonka mukaan edes prostituution harjoittamista ei voitu pitää moraalittomana sen jälkeen, kun nainen oli kerran siveytensä menettänyt. Näin siksi, että prostituutio saattoi olla hankalassa asemassa olevan naisen ainoa tulo. Mikäli prostituoituja koski tällainen laki, oli asia vielä selvempi Maryn kaltaisessa tilanteessa: asettamalla naisen riippumattomuuden tilaan elatus antoi vapauden mietiskelyyn ja katumukseen sekä mahdollisuuden palata jälleen säädyllyiseen elämään. Sen sijaan, että tällaisia elatussopimuksia paheksuttiin, olisi niitä päinvastoin pitänyt suosia laissa. Varsinkin, koska vastaavanlainen sopimus oli hyväksytty jo niinkin aikaisin kuin vuonna 1642.³⁸¹

Perillinen kuitenkin näki asian toisesta näkökulmasta. Hänen mukaansa oli selvää, että Mary eli Sir Jamesin kanssa aviorikoksessa. Näin ollen oli hyvin vaikeaa osoittaa mitään muuta syytä suurille summille, joita Williamin setä oli Marylle ja tämän tyttärelle myöntänyt. Aviorikos tuli itse asiassa ilmi jo sopimustekstistä, jossa Sir William antoi Mary de Garesin tyttärelle oman nimensä. Perillisen mielestä siis aviorikos oli syy, joka riitti sopimuksen kumoamiseen. Perillinen myönsi, että mikäli nuori nainen olisi viekoiteltu, olisi tällä ehkä saattanut olla oikeus hänelle annettuihin lahjoituksiin aivan kuten vahingonkorvauksiinkin, mutta naimisissa olleen naisen syyllisyys aviorikokseen oli vähintään yhtä suuri kuin miehen, jonka kanssa hän aviorikoksessa eli.³⁸²

Perillinen kumosi prostituutioon viittaavan lainkohdan perustelemalla, ettei se koskenut lainkaan tätä tapausta, vaan ainoastaan ammattimaisia yleisiä prostituoituja.³⁸³ Hän toteasi avioliitossa elävän naisen aviorikoksen täysin eri asiaksi kuin prostituoiduille annetun rahan. Kuitenkin hän viittasi toisaalla myös Maryn toimintaan jonkinlaisena prostituoituna. Vetoimuksessaan hän toi ilmi, että Maryn asuessa Sir Jamesin kanssa tällä oli maine Jamesin huorana tai ylläpitämänä rakastajana (*whore or kept mistress*). Lisäksi

---

³⁷⁹ CoS 1765–1769, 218–219.

³⁸⁰ Answers of Mary de Gares, alias Bonamy, and Mary Burton Hamilton; To the Petition of Sir William Hamilton of Westport, 14.2.1765, 9–11.

³⁸¹ CoS 1765–1769, 218–219. Ks. myös Answers of Mary de Gares, alias Bonamy, and Mary Burton Hamilton; To the Petition of Sir William Hamilton of Westport, 14.2.1765, 10–11.

³⁸² CoS 1765–1769, 26.6.1765, 218–219.

³⁸³ CoS 1765–1769, 26.6.1765, 218–219.

perillisen vetoomuksessaan esiin tuoman mielipiteen mukaan oli oikeuden halventamista, että Mary oikeusteitse vaati itselleen rahoja, jotka oli ansaittu häpeällisellä prostituutiolla.³⁸⁴ Perillisen osalta Maryn maineen korostettu kyseenalaistaminen voidaankin nähdä yrityksenä horjuttaa Maryn uskottavuutta.

Mielenkiintoista tapauksessa on myös Maryn aviomiehen rooli. Oikeudenkäyntipöytäkirjassa ei ole mainintoja aviomiehestä, mutta vetoomuksessaan myös perillinen kummastelee Maryn miehen toimintaa. Perillinen piti vetoomuksessaan hyvin hämmästyttävänä sitä, että Maryn mies oli mukana jutussa hyväksymällä Maryn nostaman kanteen. Perillisen mielestä tämä tarkoitti sitä, että hän hyväksyi vaimonsa paheellisen elämäntavan, ja myös Maryn mies olisi pitänyt tuomita vaimonsa aviorikoksen hyväksymisestä (*crimen linocinii*), joka oli yksi kaikista häpeällisimmistä rikoksista.³⁸⁵

Miksi Maryn aviomies ei siis ollut hakenut eroa vaimonsa aviorikoksen perusteella? Koska oikeudenkäyntipöytäkirjassa ei mitenkään puututtu miehen rooliin tapauksessa, ei oikeus ainakaan ilmeisesti katsonut hänen saaneen tuloja Maryn aviorikoksesta. Ehkäpä mies ei yksinkertaisesti katsonut avioeroa tarpeelliseksi, sillä käytännössä Mary oli jo siirtynyt toisen miehen luokse mitä ilmeisimmin myös tämän elätettäväksi. E.P. Thompson on tutkinut englantilaisia rituaalisia vaimonmyyntitapauksia, joissa vaimo erilaisten rituaalien saattelemana myytiin toiselle miehelle. Kyseessä oli mitä ilmeisimmin eräänlainen epävirallinen avioero, sillä virallinen avioero ei varsinaisesti ollut englantilaisen rahvaan saavutettavissa.³⁸⁶ Skotlannissa oli paremmat mahdollisuudet avioeroon kaikilla yhteiskunnan tasoilla³⁸⁷, ja vaimonmyyntitapaukset olivatkin ilmeisesti harvinaisempia³⁸⁸. Vaikka mikään Mary de Gareksen tapauksessakaan ei viittaa varsi-

---

³⁸⁴ The Petition of Sir William Hamilton of Westport, 29.1.1765, 17–18, 22–23.

³⁸⁵ The Petition of Sir William Hamilton of Westport, 29.1.1765, 23. Skotlannin lain mukaan vaimonsa aviorikoksen hyväksynyt mies voitiin katsoa samalla tavalla syylliseksi kuin vaimonsakin. Miehen tuomitseminen aviorikoksen hyväksymisen perusteella (*as lenocinium*) edellytti kuitenkin sitä, että mies oli hyväksynyt vaimonsa prostituution, ja ansaitsi rahaa siitä ollen näin vaimonsa rikoskumppani. Mies saattoi kuitenkin jatkaa avioliittoaan aviorikoksen tehneen vaimon kanssa tulematta syytetyksi, mikäli aviorikosta seurasi sovinnonteko, josta voitiin päätellä, että syyllinen osapuoli katui tekoa ja pysyisi jatkossa kaidalla tiellä. Bankton 1751–1753a, 139.

³⁸⁶ Thompson 1996, 234. Myös Hill kirjoittaa vaimojen myynnistä, ks. Hill 1994, 215–220.

³⁸⁷ Black 2001, 90–91.

³⁸⁸ Thompsonin aineistossa oli vain yksi skotlantilainen tapaus. Thompson 1996, 204.

naiseen vaimon myymiseen³⁸⁹, tapa saattaa kuitenkin antaa viitteitä siitä, ettei virallista avioeroa aina pidetty välttämättömänä. Leah Leneman toteaaakin, että suurimmassa osassa raportoituja skotlantilaisia avioerotapauksia puoliset olivat jo jonkin aikaa asuneet erillään ja toinen osapuoli saattoi elää jo uuden kumppanin kanssa. Eroa siis ilmeisesti haettiin vasta siinä vaiheessa, kun se oli välttämätöntä esimerkiksi uudelleen avioitumisen kannalta.³⁹⁰

Lopulta tuomarit vapauttivat perillisen Marylle myönnetyistä maksuista. Lapsen elatus perillinen määrättiin kuitenkin maksamaan.³⁹¹ Tapauksesta ei käy ilmi, kuinka Mary tämän jälkeen elätti itsensä. Hänen asemansa saattoi kuitenkin muodostua vaikeaksi. Perillisen mukaan Marylla oli edelleen mies, jonka tehtävänä oli elättää vaimonsa.³⁹² Periaatteessa miehellä ei kuitenkaan ollut enää velvoitetta vaimon elättämiseen, sillä vaimo oli hylännyt hänet. Mies saattoi myös halutessaan hakea avioeroa. Aviorikoksen tehneenä naisena Marylla ei enää välttämättä ollut oikeutta edes laillisiin osuuksiinsa miehensä kuoleman jälkeen, vaikka avioeroa ei olisi tuomittukaan³⁹³. Vaikka tapauksessa todettiin molempien osapuolten olevan syyllisiä aviorikokseen³⁹⁴, joutui Mary mitä ilmeisimmin kärsimään huomattavasti Jamesia suuremmat seuraukset jäädessään hyvin epävarman toimeentulon varaan.

Tapaus kokonaisuudessaan on varsin hyvä esimerkki siitä, millaisia haasteita tuomioistuimien saattoi kohdata määritellessään laillisia normeja ihmisten toiminnalle. Oikeudessa olleiden osapuolten näkökulmasta tapaus näyttäytyi varsin erilaisena. Perillinen näki siveettömän naisen vaatimukset oikeuden halventamisena, kun taas Maryn näkökulmasta tapauksessa vaadittiin oikeuksia heikossa asemassa olevalle naiselle, ja jopa esitettiin, kuinka lain tulisi toimia taatakseen tällaiset oikeudet. Tuskin voidaan kieltää, että Mary oli oikeassa siinä, että naisen saama raha antoi paremmat mahdollisuudet palata kunnialliseen elämään. Ongelmana tällaisten sopimusten hyväksymisessä oli kuitenkin varmasti

---

³⁸⁹ Koska vaimojen myynnit suoritettiin yleensä enemmän tai vähemmän julkisesti, olisi tieto tällaisesta järjestelystä päätyntä todennäköisesti myös oikeuslähteisiin. Thompson 1996, 211.

³⁹⁰ Leneman 1996, 474, 478.

³⁹¹ CoS 1765–1769, 26.6.1765, 219

³⁹² The Petition of Sir William Hamilton of Westport, 29.1.1765, 23. Lapselle perillinen oli valmis maksamaan kohtuullista elatussummaa, mikäli tämä todella oli hänen setänsä lapsi.

³⁹³ Bankton 1751–1753a, 134.

³⁹⁴ CoS 1765–1769, 219, 26.6.1765

se, että tuomioistuimien eräänlaisena moraalien vartijana ja määrittelijänä ei varmasti halunnut viestittää minkäänlaista hyväksyntää avioliiton ulkopuoliselle seksuaaliselle kanssakäymiselle.

7.3. Epäviralliset avioliitot: ongelmana liiton todistaminen

Skotlannissa ero avioliiton ja aviottoman elämän välillä ei aina ollut kovin selvä. Kuten jo vaimoja käsittelevässä luvussa todettiin, avioliitto saatettiin solmia myös epävirallisesti ilman kirkollista vihkimystä. Avioliiton solmimiseen riitti siis molempien osapuolten keskenään tekemä avioliittolupaus tai lupaus avioitua myöhemmin, mikäli lupausta seurasi seksuaalinen kanssakäyminen. Jopa pelkkää yhdessä asumista saatettiin pitää avioliittona, mikäli miestä ja naista yleisesti pidettiin avioparina.

Voisi ajatella tavan antaneen yksilöille tietynlaista vapautta itse päättää henkilökohtaisista suhteistaan, mutta toisaalta se toi mukanaan myös ongelmia. Aina ei ollut selvää, milloin kyseessä oli avioliitto. Toisinaan jopa pariskunta itse oli asiasta eri mieltä, ja kunnollisten todisteiden puuttuessa saattoi liiton todistaminen olla hyvinkin hankalaa. Epäviralliset liitot näyttivät tuovan hankaluuksia etenkin naisille, sillä tällaisten liittojen turvin mies saattoi helposti yrittää luistaa aviollisesta vastuustaan. Aineistossani onkin joitain tapauksia, joissa nainen yritti oikeudessa todistaa avioliiton olemassaolon, vaikka mies oli asiasta toista mieltä. Vastaavasti mukana ei ole yhtään tapausta, jossa mies hakisi liitolle virallista hyväksyntää. Toisaalta ei tietenkään voida väittää, että oikeudessa käsitellyissä tapauksissa mies olisi aina ollut syyllinen tyhjiin avioliittolupauksiin. Varmasti monissa tapauksissa nainen oli todella uskonut miehen aikeeseen avioitua, mutta nainen saattoi myös käyttää järjestelmää hyväkseen ja väittää avioliiton tai lupauksen liitosta olleen olemassa, vaikka näin ei todellisuudessa olisikaan ollut.³⁹⁵ Tätä kautta hairahtanut nainen saattoi pelastaa maineensa tai miehen rakastajatar saada laillisen aseman vaimona.

Riitatilanteissa osapuoli, joka halusi todistaa liiton olemassaolon, saattoi vaatia Edinburghin komissaarioikeutta (*Commissary Court*) tutkimaan liiton laillisuutta. Avioliiton

---

³⁹⁵ Leneman 1999a, 672.

todistamiseksi nostettu kanne oli nimeltään *Declarator of Marriage*. Vastaavasti voitiin nostaa myös kanne, mikäli väitetty liitto haluttiin todistaa olemattomaksi. Tällöin kanetta kutsuttiin nimellä *Declarator of Freedom and Putting to Silence*.³⁹⁶

Käsittelen seuraavaksi lähemmin aineistossani olleita avioliiton todistamiseen tähtääviä tapauksia. Christian Smith nosti oikeusjutun James Griesonia vastaan todistaakseen heidän välillään olevan avioliiton. Christianin mukaan James oli esittänyt kosinnan hänen vanhemmilleen, ja hänen oli monesti kuultu puhuvan avioliittoaikeistaan. James oli myös valtuuttanut Christianin isän hankkimaan palan maata ja hankkinut itse joitain huonekaluja avioliittoa silmälläpitäen. Christianin mukaan heidän kylässään yleisesti ajateltiin, että pari tulisi avioitumaan pian. Ennen avioliiton virallista solmimista James kuitenkin houkutteli Christianin saapumaan huoneeseensa, jossa ”taivutteli tämän antautumaa syleilyynsä”. James kertoi Christianille heidän olevan jo mies ja vaimo jumalan silmissä ja lupasi, että he avioituisivat välittömästi virallisesti. Tämän vierailun seurauksena syntyi lapsi, jonka James tunnusti omakseen kirkollisoikeuden (*kirk-session*) edessä. James kuitenkin kielsi, että olisi koskaan antanut lupaa avioliitosta. Pelkkä kosinta tai avioliittoaikomus ei vielä hänen mielestään riittänyt virallistamaan liittoa.³⁹⁷

Toisessa tapauksessa Janet Macculloch halusi todistaa olevansa naimisissa Edward Maccullochin kanssa. Janet oli asunut Edwardin siskon luona ja auttanut lasten opetuksessa. James asui samassa talossa, ja perheessä oli huomattu, että Janet kävi usein öisin Edwardin luona. Janet tuli raskaaksi ja muutti ensin äitinsä luo, josta lähti Edwardin mukana Isle of Mannin saarelle. Saarella Janet asui kuusi kuukautta, ja tuona aikana hän synnytti lapsen. Edward oli Janetin mukaan hyvin huomaavainen häntä kohtaan, ja monet pitivät heitä pariskuntana. Edward myös kutsui Janetia vaimokseen. Jopa Edwardin veli kuvitteli heidän olevan naimisissa vieraillessaan saarella. Lapsen synnyttyä hänet kastettiin ja merkittiin rekisteriin laillisena lapsena. Tänä aikana Edward kuitenkin kävi

---

³⁹⁶ Leneman 1999a, 673–674. Oikeudessa tarvittiin tietysti todisteita väitetyn avioliiton toteennäyttämiseksi. Kirjallisten todisteiden avulla avioliitto oli helpoin todistaa, ja varsinkin miehen omin käsin kirjoittamia todisteita pidettiin vahvana näyttönä. Epävirallisten liittojen vihkiöiden antamat vihkitodistukset saattoivat myös olla osana todistusaineistoa. Ne eivät kuitenkaan yksinään riittäneet todistamaan avioliiton olemassaoloa, sillä vihkiöt olivat taipuvaisia kirjaamaan todistuksiin asiakkaidensa toivomia asioita ilman liiallisia lisäkysymyksiä. Todisteeksi kelpasi monesti myös todistajien lausunnot, joiden mukaan he olivat kuulleet miehen nimittävän naista vaimokseen. Leneman 1999a, 675–676; Leneman 1999b, 163.

³⁹⁷ CoS 1752–1756, 26.11.1755, 242–244.

saarelta monta kertaa Skotlannissa hoitamassa asioitaan. Kaiken kaikkiaan Edward asui saarella Janetin kanssa yli kolme kuukautta. Saarelta palattuaan Janet asui äitinsä luona ja Edward siskonsa talossa. Vuoden aikana Edward vieraili Janetin luona neljästi, ja joillain kerroilla myös todistettavasti nukkui tämän kanssa.³⁹⁸

Molemmissa tapauksissa miehet siis tunnustivat kyllä lapsen omakseen, mutta eivät avioliiton olemassaoloa. Ensimmäisessä tapauksessa tulee ilmi miehen uskotelleen naiselle haluavansa avioitua. Myös toisessa mainitaan, että naisen maineen ja aseman huomioon ottaen, oli syytä uskoa miehen tehneen avioliittolupauksen, johon nainen luotti³⁹⁹. Lupauksia tuntui kuitenkin olevan hankala todistaa. Varsinkin ensimmäisessä tapauksessa keskitytään pitkälti siihen, voiko nainen ilman miehen kirjallista todistusta tai valaa pelkkien todistajien avulla näyttää toteen yhteistä päätöstä avioliitosta. James Griesonin mukaan todistajien avulla ei missään tapauksessa voitu näyttää avioliittolupausta toteen: siveydestään luopuneiden nuorten naisten sukulaisilla ja ystävillä olisi ollut tällöin liian suuri kiusaus vanhoa naiselle suotuisia todistajan valoja. Valan avulla he saattoivat nimittäin hankkia naiselle kunnollisen avioliiton, jonka avulla pelastaa hairah-taneen naisen maine.⁴⁰⁰

Toisessa tapauksessa nainen yritti vedota myös yhdessä asumiseen liiton todisteena. Tästäkin osapuolet olivat kuitenkin eri mieltä, sillä miehen näkemyksen mukaan yhdessä asumisen olisi pitänyt olla huomattavasti pidempiaikaista ja avointa. Kaiken lisäksi Isle of Mannin saarella eivät olleet voimassa skotlantilaiset lait, joiden mukaan yhdessä asumista voitiin pitää merkinä liitosta. Mies päinvastoin oli sitä mieltä, että kaikki hänen toiminnassaan viittasi siihen, että avioliittoa ei ollut solmittu. Asuminen yhdessä tapahtui salassa syrjäisessä paikassa ja syynä yhdessä esiintymiseen oli vain halu saada Janetille kunnollista kohtelua hänen synnytyksensä aikoihin.⁴⁰¹

Vastaavanlaisista tapauksista on tietysti varsinkin myöhemmin hankala sanoa, mitkä osapuolten motiivit olivat. Oliko kyseessä pyrkimys jälkeinpäin pelastaa siveettömästi

---

³⁹⁸ CoS 1756–1760, 10.2.1759, 298–300.

³⁹⁹ CoS 1756–1760, 10.2.1759, 298–300.

⁴⁰⁰ CoS 1752–1756, 26.11.1755, 242–244.

⁴⁰¹ CoS 1756–1760, 10.2.1759, 298–300.

käyttäytyneen naisen maine väittämällä, että nainen oli toiminut uskoen jo olevansa avioliitossa? Vai lupasivatko miehet todella naisille olemattomia avioliittoja päästäkseen läheisempään kanssakäymiseen heidän kanssaan? Ainakin jälkimmäistä voi uskoa tapahtuneen: Christian Smith esimerkiksi perusteli, että hänen kanteessaan esiin tuomat asiat olivat jo paljon vahvempia todisteita avioliiton olemassaolosta kuin pelkkä suullinen lupaus, joita miehet saattoivat usein tehdä intohimon vallassa (*in aestu libidinis*), vaikka heillä ei ollut aiettakaan toteuttaa niitä. Christian kuitenkin totesi vielä, ettei tällaisiin lupauksiin myöskään paljoa luotettu naisten keskuudessa.⁴⁰²

Myös oikeus koki ilmeisesti tapausten ratkaisemisen hankalaksi, sillä molemmissa tapauksissa tuomio muuttui matkan varrella. Christian Smithin tapauksessa korkeimman oikeuden tuomarit hyväksyivät lopulta, että todistajien lausunnot olivat päteviä todisteita ja neuvoivat komissaareja antamaan Christianille mahdollisuuden todisteiden esittämiseen ennen tuomiota.⁴⁰³ Janet Maccullochin tapauksessa tuomarit olivat eri mieltä kuin komissaarit alun perin ja palauttivat tapauksen komissaareille ohjeen kanssa, jonka mukaan liitto tulisi hyväksyä. Tuomio lykättiin kuitenkin parlamentin ylähuoneelle, jonka mukaan liittoa ei voitu pitää todistettuna.⁴⁰⁴

Avioliiton todistaminen oli tietysti tärkeää naisille sen vuoksi, että lapset saivat laillisen aseman. Lain mukaan isää ei voinut osoittaa muuten kuin avioliitolla. Avioliitossa syntyneet lapset taas olivat aina automaattisesti aviomiehen, ellei erikseen voitu muuta todistaa⁴⁰⁵. Avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset saivat laillisen aseman, mikäli mies tunnusti heidät omikseen ja virallisesti avioitui naisen kanssa. Ehtona oli vielä, että osapuolet olivat olleet vapaita avioitumaan jo lapsen hedelmöityshetkellä, eivätkä siis esimerkiksi olleet avioliitossa tahoillaan. Lapsen laillinen asema taas oli tärkeää sen vuoksi, ettei avioton lapsi voinut periä isäänsä. Mikäli pari ei avioitunut, ei naisella ja lapsella siis ollut laillista oikeutta miehen omaisuuteen. Isä oli kuitenkin velvoitettu maksamaan puolet lapsen synnytyskuluista ja elatuksesta. Pelkän aviottoman lapsen syntymän perusteella nainen ei voinut vaatia miestä avioitumaan kanssaan, sillä naisen katsottiin

---

⁴⁰² CoS 1752–1756, 26.11.1755, 242–244.

⁴⁰³ CoS 1752–1756, 26.11.1755, 242–244.

⁴⁰⁴ CoS 1756–1760, 10.2.1759, 298–300.

⁴⁰⁵ Esim. jos mies oli impotentti tai ollut poissa vaimon luota pitkän aikaa. Erskine 1754a, 101.

olevan lapsen syntymään yhtäläillä syyllinen kuin miehenkin. Bankton kuitenkin toteaa, että mikäli mies oli antanut naisen ymmärtää avioliiton olevan mahdollinen, vaikka suoraan avoliittolupausta ei olisikaan annettu, oli tällä tavoin houkuteltu nainen oikeutettu vaatimaan mieheltä vahingonkorvauksia.⁴⁰⁶

Edellisten tapausten perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että lasten laillinen asema ja naisten säädyllinen maine olivat äideille niin tärkeitä, että he olivat valmiita oikeusteitse taistelemaan saadakseen itselleen miehen, joka ei heidän kanssaan halunnut avioitua ja oli ainakin naisten kertomuksen perusteella osoittautunut petolliseksi. Naiset toivovat ensisijaisesti pystyvänsä todistamaan avioliiton. Christian Smith totesi kanteessaan, että mikäli hän ei pysyisi todistamaan liittoa, tulisi hänen siinä tapauksessa saada mieheltä vahingonkorvauksia ja elatusrahaa. Liittoa huonon tai vastahakoisen miehenkin kanssa siis pidettiin parempana ratkaisuna kuin korvausten saamista ja elämän jatkamista itsenäisenä mutta hairahtaneena naisena.⁴⁰⁷

Alison Pennycookin tapauksessa naisen ajatukset avioliiton ensisijaisuudesta eivät käy aivan yhtä selkeästi ilmi. Alison oli sallinut John Grintonin saada ”tietoa kehostaan” saatuaan useita lupauksia avioliitosta. Tämän seurauksena Alison synnytti pojan. Seuranneen oikeusprosessin aikana John tunnusti avioliittolupauksen, sitä seuranneen yhdynnän ja lapsen siittämisen, joskin kertoi olleensa humalassa lupauksia tehdessään. Alison vaati tässä vaiheessa ainoastaan korvauksia lapsen elatuksesta, synnytyskuluista ja syntyneestä vahingosta. Myöhemmin John avioitui epävirallisesti toisen naisen kanssa. Pari asui avoimesti yhdessä ja sai myös lapsen. Kuitenkin vasta vuoden kuluttua tämän uuden liiton solmimisesta Alison nosti uuden kanteen, jossa vaati hänen ja Johnin

---

⁴⁰⁶ Bankton 1751–1753a, 121, 123; Erskine 1754a, 101.

⁴⁰⁷ Myös Leah Leneman toteaa, että vuosina 1698–1830 vaatimukset rahallisen korvauksen saamisesta kyllä lisääntyivät, mutta vain yhdessä tapauksessa korvausta haettiin erikseen. Yleensä korvausvaatimukset esitettiin avioliiton todistamiseen tähtäävien oikeudenkäyntien yhteydessä niin kuin edellä mainitussa Christian Smithinkin tapauksessa. Lenemanin mukaan hänen tutkimallaan aikakaudella oikeuteen tuotiin 370 avioliiton todistamistapausta. Näistä 156 johti liiton todistamiseen, 147 oli epäonnistuneita ja 67:ssä käsittely keskeytettiin tai hylättiin. 125 tapauksessa esitettiin vaatimuksia vahingonkorvauksista: näiden tapausten joukossa 19 avioliittoa pidettiin todistettuina, 106:tta ei. Näistä 106 tapauksesta 25 oli kuitenkin sellaisia, joissa naisille myönnettiin vahingonkorvauksia. Lenemanin mukaan kuitenkin vasta vuoden 1780 jälkeen vahingonkorvausvaatimukset tulivat rutiininomaisiksi tapauksissa, joissa todisteiden riittävyys avioliiton osoittamiseksi oli kyseenalaista. Varhaisimmissa hänen tutkimissaan tapauksissa korvausvaatimuksia ei edes erikseen esitetty, vaan tuomarit päättivät itse tuomita naisen saamaan korvauksia miehen paheksuttuna pidetyn käytöksen vuoksi. Leneman 1999c, 39–40.

avioliiton todistamista päteväksi, oman lapsensa laillisen aseman vahvistamista sekä avioeroa miehensä avoimen uskottomuuden perusteella. Tapauksessa kysymyksiä herätti se, oliko Alison itsekään kuvitellut olevansa naimisissa, sillä halusi todistaa liittonsa päteväksi vasta vuoden päästä miehen uuden liiton solmimisen jälkeen⁴⁰⁸. Lopulta tuomarit kuitenkin katsoivat liiton päteväksi ja myönsivät Alisonille avioeron hänen miehensä aviorikoksen perusteella.⁴⁰⁹

Kieltämättä Alisonin myöhäinen herääminen liittonsa todistamiseen tuntuu hieman erikoiselta. Uskoipa Alison liiton voimassaoloon tai ei, hänen motiivinaan nostaa kanne juuri tuolloin oli todennäköisesti Johnille ja tämän uudelle vaimolle syntynyt lapsi. Mikäli Johnin uusi liitto olisi ollut laillinen, olisi toisen naisen lapsi ollut Johnin laillinen lapsi ja perijä. Todistamalla oman liittonsa lailliseksi varmisti Alison siis lapsensa laillisen aseman. Tuomarien tekemästä ratkaisusta huolimatta oikeusoppineet pitivät myöhemmin todennäköisenä, ettei liittoa Alisonin ja Johnin välillä ollut olemassa⁴¹⁰. Mitchison ja Lenaman arvelevat tuomion perustuneen alempien oikeusasteiden osalta siihen, että John oli myös Alisonin perheen läsnä ollessa puhunut avioliitosta: tästä syystä avioliittoa ei voitu sivuuttaa, vaikka tuomareiden ja myöhempien kommentaattoreiden mielipiteet heijastelivatkin sitä, ettei humalassa sanottujen asioiden – kuten Johnin antamien avioliittolupausten – voitu varsinaisesti katsoa sitovan miestä.⁴¹¹

Suurimmassa osassa avioliiton todistamiseen tähtääviä oikeustapauksia kanne oli nostettu elävää puolisoa vastaan, aivan kuten edellä esitetyissä esimerkeissä. Kanteen saattoi nostaa kuitenkin myös puolison perillistä vastaan, mikäli tämä ei myöntänyt naisen asemaa leskenä.⁴¹² Ilman pätevää avioliittoahan naisella ja tämän lapsilla ei ollut oikeutta periä miestänsä. Seuraava esimerkkitapaus käsittelee perillistä vastaan nostettua kantetta. Mielenkiintoisen tapauksesta tekee myös se, että väitetyn avioliiton osapuolet vaikuttivat selvästi eri asemassa olevilta: kyseessä olivat mies ja hänen palvelijansa.

---

⁴⁰⁸ Alison itse oli sitä mieltä, että hänen avustajansa oli ollut huolimaton ensimmäistä haastetta kirjoittaessaan, ja toisesta haasteesta kävi kyllä ilmi seikat, jotka todistivat avioliiton.

⁴⁰⁹ CoS, 1752–1756, 15.12.1752, 66–68.

⁴¹⁰ Leneman 1999b, 169.

⁴¹¹ Mitchison, Leneman 1989, 131–132.

⁴¹² Leneman 1999b, 163.

Agnes Johnston oli William Smithin palvelija, joka pian Williamin kuoleman jälkeen synnytti lapsen. Agnes väitti, että lapsi oli Williamin ja että hän itse oli ollut avioliitossa isäntänsä kanssa. Perusteena avioliitolle Agneksella oli todistajanlausunto, jossa todistaja vannoi Williamin jo jonkin aikaa kutsuneen Agnesta vaimokseen. Lisäksi Agneksella oli kaksi kirjallista todistusta aiheeseen liittyen: Ensimmäinen oli Williamin antama tunnustus, jossa tämä kertoi olevansa laillisesti vihitty avioliittoon Agneksen kanssa, mutta todistus oli kadonnut. Toinen oli asiakirja, jossa William sairaana ollessaan vielä tunnusti avioliiton ja lapsen sekä lupasi rahaa, irtaimistoa ja maata Agnekselle kuolemansa varalta.⁴¹³ Todisteista huolimatta Edinburghin komissaarit eivät pitäneet näyttöä avioliitosta riittävänä. Agneksen mielestä häntä kohdeltiin epäoikeudenmukaisesti, sillä Skotlannin lain mukaan pelkästään osapuolten suostumus riitti avioliittoon, joten todisteiden esittämisen jälkeen asiasta ei olisi pitänyt olla epäselvyyttä. Niinpä Agnes haki ratkaisua *Court of Sessionilta*.⁴¹⁴

Puolustus (James ja William Smith, jotka todennäköisesti olivat kuolleen Williamin perillisiä) myönsi, että yhdessä asuminen riitti todisteeksi avioliitosta, mutta yhdessä asumisen oli tällöin oltava molempien osapuolten avoimesti hyväksymää, ja osapuolten oli tietoisesti ja julkisesti myönnettävä olevansa mies ja vaimo. Tällaiseksi ei riittänyt se, että ainoastaan toinen osapuolista hetkellisesti kertoi yhdelle todistajalle olevansa naimisissa, kuten William Agneksen todistajan mukaan oli tehnyt. Varsinkin kun vastaajalla oli monta todistajaa, jotka kertoivat Williamin alle vuosi ennen kuolemaansa ilmoittaneen, ettei hän aikois ikinä avioitua. Kirjallisilla todistuksilla ei puolustuksen mukaan ollut mitään arvoa, koska ne eivät olleet Williamin omakätisesti kirjoittamia, eikä hän ollut allekirjoittanut niitä todistajien läsnä ollessa. Oli siis syytä uskoa, että asiakirjat olivat väärennöksiä, jotka oli laadittu tukemaan Agneksen todistajan kertomusta. Niinpä tuomarit hylkäsivät Agneksen kanteen ja palauttivat asian alempaan oikeusasteeseen.⁴¹⁵ Emme varmaankaan koskaan saa tietää, puhuiko Agnes totta vai oliko hän vain keksinyt hyvän keinon saada rahaa isäntänsä perillisiltä. Ehkä voimme kuitenkin pohtia, mitä osapuolet itse asiassa tekivät käsitellessään tapausta oikeudessa.

---

⁴¹³ CoS, 1765–1769, 18.1.1766, 81–82.

⁴¹⁴ CoS, 1765–1769, 18.1.1766, 81–82.

⁴¹⁵ CoS, 1765–1769, 18.1.1766, 81–82.

Teon ymmärtämisen kannalta tärkeää on sen kontekstin ymmärtäminen. Tapausta voisi lähestyä esimerkiksi osapuolten aseman kautta. Agnes oli köyhä palvelustyttö, jonka isäntä William oli ollut. Juuri yhteiskunnan alimmilla tasoilla synnyttiin eniten laittomia lapsia. Tämä ei kuitenkaan johtunut siitä, että nämä ryhmät olisivat käyttäytyneet jotenkin muista poikkeavasti, vaan siitä, että heillä ei ollut taustalla samaa turvaverkosta kuin varakkaammilla ryhmillä. Jos yläsäätyinen tyttö oli vaarassa saada aviottoman lapsen, pystyivät hänen vanhempansa monesti pakottamaan tulevan isän avioon tyttärensä kanssa. Usein aviottomia lapsia saivatkin nimenomaan palvelijattaret, jotka olivat vaarassa joutua esimerkiksi isäntäväkensä hyväksikäyttämiksi ja joilla ei ollut vanhempien, uskonnon tai yhteisön auktoriteettia auttamassa heitä saamaan viettelijää vastuuseen.⁴¹⁶

Edellisen pohjalta voisi uskoa, että lapsi saattoi hyvinkin olla Williamin, eikä pari välttämättä todellisuudessa ollut naimisissa. Toisaalta, olisiko köyhä palvelijatar tuntenut lakia niin hyvin, että olisi pystynyt laatimaan esitetyt todisteet ja lähtemään korkeimpaan oikeuteen asti vaatimaan oikeuksiaan? Jos todisteet oli tekaistu, oli Agnes luultavasti saanut apua joltakin. Mikäli avioliitto oli oikeasti solmittu, ei se varmasti ollut kovin iloinen uutinen Williamin muille perillisille. Tällöinhän palvelustyttö lapsi veisi heidän perintönsä. Eli se, mitä Williamin perilliset tekivät puolustaessaan asemaansa oikeudessa, oli itse asiassa koko suvun omaisuuden suojelua. Tämä tehtävä oli heille oikeudessa ilmeisen helppo, mikäli todisteet todellakin olivat niin puutteellisia kuin oikeudenkäyntipöytäkirja antaa ymmärtää. Voidaan tietysti miettiä, oliko rikkaammilla miessukupuolta edustavilla vastaajilla enemmän valtaa patriarkalisessa oikeusjärjes-

---

⁴¹⁶ Tilly&Scott 1989, 39. Toisaalta Leneman toteaa, ettei isännän auktoriteetti viettelytilanteissa välttämättä juurikaan liittynyt korkeampaan yhteiskunnalliseen asemaan, sillä monesti palvelijat saattoivat työskennellä perheissä, jotka edustivat samaa sosiaalista statusta kuin he itse. Leneman 1988, 486. Sosiaalista statuksen määrittäminen saattoikin joskus olla hyvin hankalaa ja subjektiivista, ja toisinaan oikeudessa juuri avioliiton todistamistapausten yhteydessä käytiin pitkiä keskusteluja siitä, edustiko nainen todella alemmaa säätyä kuin mies. Leneman 1999a, 674–675. Miehelle siis naisen alemman aseman osoittaminen oli eräs vahva todiste siitä, ettei nainen voinut olla hänen vaimonsa. Vastaavasti vaimo saattoi saada tukea vaatimuksilleen kumoamalla väitteet alemmasta sosiaalisesta asemastaan. Agneksen tapauksessa osapuolten yhteiskunnalliseen asemaan ei viitata sen tarkemmin, todetaan vain Agneksen olleen Williamin palvelija, ja otsikon mukaan Agnes oli köyhä (*poor*). Agneksen esittämän sopimuksen mukaan hänelle myönnetty summa oli 100 markka (n.5.6 sterlingpuntaa) vuosittain Williamin vuokratuloista, mikäli hän ei saisi lasta. Lapsen saamisen jälkeen Agneksella olisi ollut oikeus koko irtaimistoon, satoon ja eläimiin sekä kaikkien Williamin maiden hallintaan. CoS, 1765–1769, 18.1.1766, 81–82.

telmässä ajaa haluamansa tuomio lävitse ja alistaa köyhä nainen tahtoonsa, vaikka tämä todellinen vaimo olisikin ollut.

Kaiken kaikkiaan tapauksessa tuntuu olevan melko paljon yhteensattumia kadonneesta vihkitodistuksesta aina kaikkien muiden todisteiden pätemättömyyteen. Todisteiden puutteellisuutta voisi niiden väärentämisen lisäksi selittää myös tahallinen epätarkkuus niiden laatimisessa. Ehkäpä William halusi uskotella Agnekselle heidän olleen avioliitossa, vaikka he eivät todellisuudessa olleetkaan. Tällainen tulkinta asettaa naisen tietysti kurjaan asemaan. Räikeämpiäkin tapauksia kuitenkin tapahtui, sillä mies saattoi esimerkiksi huijata lukutaidotonta naista antamalla tälle avioliittotodistukseksi minkä tahansa dokumentin⁴¹⁷. Jossittelua voidaan jatkaa loputtomiin, mutta mielenkiintoisen näkökulman sukupuolten välisiin suhteisiin tarjoaa se, että Agnes olisi keksinyt itse koko tarinan. Silloin Agneksen kertomus voitaisiin nähdä ovelana yrityksenä käyttää hyväksi oikeusjärjestelmää ja saavuttaa lisää valtaa ja parempi sosiaalinen asema sen kautta. Mikäli lapsi todella oli Williamin, koki Agnes varmasti kaikin puolin olevansa oikeutettu isäntänsä (tai aviomiehensä) omaisuuteen.

Voidaankin miettiä, oliko avioliittojen todistaminen oikeusteitse naisten osalta eräänlaista sosiaalisten normien rikkomista. Koska oikeuteen lähteminen oli varmasti monelle naiselle suuri asia ja vain melko harvat taistelivat avioliitoistaan oikeudessa, voisi päätellä taistelujen olleen jonkinlaista patriarkaalisen yhteiskunnan rajojen laajentamista. Leneman kuitenkin kumoaa tämän tulkinnan toteamalla, että oikeusistuimet olivat hyvin ymmärtäviä sellaisia naisia kohtaan, jotka oli houkuteltu luopumaan siveellisyydestään tyhjiä avioliittolupausten voimin. Tuomarit halusivat mahdollistaa naisille avioliittonsa todistamisen, joten oikeuden näkemyksen mukaan naisella oli kaikki oikeus puolustautua miehensä petoksia vastaan.⁴¹⁸ Jos siis lähtökohtaisesti oikeusjärjestelmä otti naisia tukevan ja puolustavan kannan asiaan, ei oikeudenkäyntejä voida nähdä varsinaisena järjestelmän vastustamisena.

Toisaalta oikeudenkäynneillä oli varmasti myös epäsuoria vaikutuksia naisen asemaan. Se, että naiset nostivat tapauksia oikeuteen, saattoi saada ainakin jonkun miehistä miet-

---

⁴¹⁷ Mitchison & Leneman 1989, 121.

⁴¹⁸ Leneman 1999a, 687.

timään tarkemmin naiselle antamia lupauksia. Leneman tuo esiin, että joskus rakastajatar saattoi uhata miestä oikeustapauksella, sillä hän uskoi jo oikeuskäsittelyn uhan saavan miehen maksamaan naisen haluamia summia⁴¹⁹. Mahdolliset oikeudenkäynnit toimivat siis ilmeisesti miehille jonkinlaisena pelotteena ja saattoivat vähentää epäreilua käytöstä naisia kohtaan.

Oikeudenkäynneillä oli myös laajempaa yhteiskunnallista merkitystä, sillä eräs skotlantilainen avioliiton todistamistapaus oli yhtenä tekijänä prosessissa, joka johti epävirallisten avioliittojen kieltämiseen Englannissa. Tapaus muistuttaa aiemmin kuvaamaani Alisonin ja Jamesin tapausta, sillä mies oli ollut epävirallisesti avioituneena kahden eri naisen kanssa. Toisin kuin Alisonin ja Jamesin tapauksessa, myöhempi vaimo, jonka kanssa mies oli asunut ja elänyt julkisesti avioparina, katsottiin lopulta viralliseksi aviovaimoksi. Tapausta käsiteltiin Englannin parlamentin ylähuoneessa asti, ja käsittelyn jälkeen alettiin valmistella lakiehdotusta, joka mahdollistaisi salaisten ja epävirallisten avioliittojen estämisen. Seurauksena oli siis jo luvussa 5.2. esitelty *Hardwicke's Marriage Act* (1754), joka tuli voimaan Englannissa, mutta ei Skotlannissa.⁴²⁰

Hardwicke's Marriage Act saattoi näyttää ratkaisulta epävirallisten avioliittojen aiheuttamiin ongelmiin. Sen voisi myös kuvitella parantaneen naisen asemaa sillä perusteella, etteivät miehet enää voineet uskotella avioliittoa ilman virallista vihkimistä. Ratkaisu ei kuitenkaan välttämättä ollut näin yksinkertainen. Avioituminen virallisen kaavan mukaan pienessä maalaisseurakunnassa ei välttämättä estänyt miestä joidenkin vuosien päästä muuttamaan toiseen paikkaan ja avioitumasta siellä uudelleen. Lisäksi laki saattoi joiltain osin pikemminkin huonontaa naisen asemaa, sillä se esti naista vaatimasta aviomiehekseen miestä, joka avioliittolupauksen jälkeen oli hänet raskaaksi saattanut. Joidenkin näkemysten mukaan epäviralliset avioliitot hyväksyvä järjestelmä pystyi paremmin vastaamaan molempien sukupuolten ja kaikkien eri asemassa olevien ihmisten tarpeisiin.⁴²¹

---

⁴¹⁹ Leneman 1999a, 672.

⁴²⁰ Leneman 1999b, 161, 168–169.

⁴²¹ Leneman 1999b, 168–169.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että avioliiton todistamiseen tähtäävät oikeudenkäynnit olivat alue, jossa naiset pystyivät aktiivisesti käyttämään oikeusjärjestelmää hyväkseen. Tuomareiden ymmärtäväisyydestä johtuen oikeudenkäynnejä ei välttämättä voitu tulkita patriarkaalisten normien rikkomiseksi, mutta oikeudenkäynnit rajoittivat miehistä valtaa asettamalla rajoja miesten käytökselle. Sen lisäksi, että naiset vaativat heille kuuluneita oikeuksia, saattoivat naiset myös tietoisesti käyttää oikeusjärjestelmää apuna saavuttaakseen aseman, johon heillä ei välttämättä olisi ollut oikeuttakaan. Tapaukset olivat monesti hyvin tulkinnanvaraisia, ja yleisesti ajateltiin, että naisten oli liian helppoa saada todistus avioliitolle. Käytännössä tämä ei kuitenkaan pitänyt paikkaansa, vaan liiton todistaminen saattoi olla naisille hyvinkin hankalaa.⁴²² Avioliiton tärkeydestä kertoo se, että mikäli avioliittolupaus suinkin voitiin tulkita annetuksi, naiset tahtoivat ensisijaisesti todistaa liiton olemassa olevaksi miehen vastahakoisuudesta huolimatta. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että naiset olisivat suostuneet esiaviollisiin suhteisiin ainoastaan avioliittolupauksen vuoksi. 1700-luvun Skotlannissa nimittäin jopa 20 % naisista alkoi odottaa ensimmäistä lastaan avioliiton ulkopuolella, ja suurin osa näistä lapsista myös syntyi aviottomana.⁴²³ Kuten jo äitiyttä käsittelevässä luvussa toin esiin, oli aineistoni oikeustapaustenkin joukossa sellaisia, jotka käsittelivät ainoastaan aviottomien lasten elatusta ja huoltajuutta ilman minkäänlaisia viittauksia avioliittolupauksiin tai naisen viettelyn vuoksi vaatimiin korvauksiin.

PÄÄTÄNTÖ: NAISEN OIKEUDELLINEN ASEMA PATRIARKAALISESSA YHTEISKUNNASSA

Olen työssäni tarkastellut sitä, millaisena naisen asema 1700-luvun Skotlannissa näytetty perimys- ja avioliittolainsäädännön sekä näihin liittyvien oikeudenkäyntien perusteella. Olen myös jonkin verran pohtinut patriarkaalisen vallan rakentumista lakijärjestelmän kontekstissa. Tarkastelen tässä luvussa vielä kokoavasti kuinka lakitekstin ja lain vaikutus näkyi käytännössä oikeustapauksissa ja vastasiko oikeidenkäyntien luoma kuva lakitekstiä. Pohdin myös tarkemmin patriarkaalisuutta ja sukupuolen merkitystä.

---

⁴²² Leneman 1999a, 674.

⁴²³ Barclay 2013, 40–41.

Sekä laillinen perimysjärjestelmä että avioliittosäädäntö olivat vahvasti patriarkaalisia. Perimyslainsäädäntö takasi tärkeänä pidetyn maaomaisuuden siirtymisen ensisijaisesti miesperillisten kautta, ja miesten etuoikeutta maaomaisuuteen vahvistettiin usein mieslinjaisen periytyminen takaavilla sääntöperinnöillä. Aikakauden ihanteiden ja myös lakitekstin mukaan avioliitto nähtiin puolisoiden vapaaseen tahtoon perustuvana sopimuksena, mutta tästä huolimatta laki korosti miehen valtaa perheessä. Miehin valta perusteltiin lakitekstissä sillä, että vastineeksi kuuliaisuudestaan ja menetetyistä itsenäisyydestään vaimo sai miehensä huolenpidon ja rakkauden. Lakitekstin luoma kuva naisista oli siis heikko ja suojeluksen tarpeessa oleva, jopa siinä määrin, että miehin holhous nähtiin ensisijaisesti vaimon omana etuna. Vaimon siis katsottiin suostuvan miehisen vallan alle omaksi parhaakseen.

Kaiken kaikkiaan avioliitto ja perimysjärjestelmä olivat hyvin läheisesti kietoutuneet toisiinsa. Ne muodostivat ja oikeuttivat järjestelmän, johon patriarkaalinen yhteiskunta perustui. Avioliitto olikin oikeudellisesta näkökulmasta eräänlainen väline, jonka kautta omaisuus suvussa säilyi ja siirtyi. Avioliittoa solmittaessa nainen luovutti miehensä käyttöön myötäjäiset, ja vastaavasti mies sitoutui elättämään vaimonsa ja tulevat lapset. Vanhin poika eli perillinen sai yleensä suvun maaomaisuuden, jonka turvin jälleen itse elätti tulevan perheensä. Tyttäret saivat isältään omat osuutensa, joiden tarkoituksena oli saattaa heidät hyviin avioliittoihin, joissa aviomies jälleen takasi heidän elatuksensa. Tyttärille ja pojille annetuilla perintöosuuksilla oli siis erilainen tarkoitus. Toisaalta järjestelmä ei ollut täysin ehdoton, ja joskus naiset saattoivat saada suuriakin osuuksia omaisuudesta niin leskinä kuin tyttärinä.

Patriarkaalisen järjestelmän vaikutus näkyi oikeustapauksissa vahvasti siinä, että monet naiset olivat selvästi hankalassa asemassa jäätyään ilman miehensä tai isänsä huolenpitoa. Varattomat lesket ja tyttäret sekä avioliiton ulkopuolisia lapsia synnyttäneet naiset vaikuttivat usein oikeustapausten perusteella olleen vaikeassa tilanteessa. Näissäkin tapauksissa lesket yleensä määrättiin saamaan elatusta pojaltaan ja aviottomat naiset lapsensa isältä. Eräs ryhmä, joka toistuvasti näytti jäävän ilman vaatimaansa elatusta, olivat kuolleen tyttäret, jotka halusivat veljensä elättävän heidän. Tytärten asema ilman kunnollista perintöä ja avioliittoa vaikutti siis hankalalta. Tämä korostaa entisestään lain

olettamusta, jonka mukaan naisen tuli nimenomaan avioliiton kautta saada elatus mieheltään. Naiset pitivätkin avioitumista ilmeisen tärkeänä, jopa siinä määrin, että halusivat todistaa avioliittonsa päteväksi sellaisten miesten kanssa, jotka eivät heidän kanssaan halunneet avioitua. Patriarkaalisessa yhteiskunnassa naisilla ei siis välttämättä ollut todellista vaihtoehtoa avioliitolle. Tämä asettaa lain näkemyksen vapaaehtoisesta sopimuksesta hieman kyseenalaiseen valoon, mutta tekee toisaalta ymmärrettäväksi käsityksen naisista suojeluksen tarpeessa olevina olentoina.

Myös esikoispoikaa suosineen perimysjärjestelmän vaikutus näkyi luonnollisesti oikeustapauksissa. Erityisesti perillisen ja lesken sekä perheen muiden lasten suhde näytti muodostuneen ongelmalliseksi. Toisaalta perillisen ja perheen naisväen väliset kiistat eivät välttämättä kertoneet vain siitä, että perillisellä oli ensisijainen oikeus suureen osaan perheen omaisuudesta. Ne saattoivat kertoa myös siitä, että naisilla oli mahdollisuuksia ja rohkeutta ajaa oikeuksiaan aina korkeimmassa oikeudessa asti. Usein tapaukset, joissa naiset oikeudessa omaisuudesta taistelivat, olivat sellaisia, joissa naisille nimenomaan erillisten sopimusten mukaan oli määrätty omaisuutta siirtymään. Tämä kertoo siitä, että vaimot ja tyttäret olivat perheissä tärkeitä. Joissain tapauksissa isä halusikin huolehtia perheen naisista takaamalla näille suurempia osuuksia kuin oikeuden mukaan oli suotavaa. Tapauksissa esiintyneet miehet siis ikään kuin yhtä aikaa rikkoivat patriarkaalisen perimysjärjestelmän odotuksia tarjoamalla naisille suuria summia omaisuudesta, mutta samalla myös toimivat patriarkaalisen normin mukaan halutessaan taata perheelleen elatusta. Tästä voidaan huomata, että myös järjestelmä itsessään sisälsi sisäisiä ristiriitaisuuksia, ja perheiden sisäinen patriarkaalisuus saattoi erota yhteiskunnassa vallinneesta normista.

Oikeudenkäynnit voidaankin ajatella tietynlaisina neuvotteluina, jotka vahvistivat, kumosivat tai muuttivat patriarkaalisia normeja. Monet tapaukset sisälsivät hyvinkin vahvoja patriarkaalisen yhteiskunnan luomia ennakkoluuloja naisen oikeuksia kohtaan. Tällaiset ennakkoluulot koskivat esimerkiksi sitä, voiko nainen toimia tasavertaisena perillisenä miehen kanssa tai periä sääntöperintöjä, voiko hän huolehtia lasten koulutuksesta ja voiko hän omistaa omaa omaisuutta. Taistelemalla näistä asioista oikeudessa

naiset siis yrittivät osoittaa itsensä kykeneviksi siinä missä miehetkin. Joissain tapauksissa voitiin nähdä jopa olemassa olevan lain selkeää haastamista.

Vaikka oikeustapauksissa esiintyi toisinaan hyvinkin päättäväisiä naisia vaatimassa oikeuksiaan, näyttivät naiset kuitenkin myös käytännössä olleen melko paljon riippuvaisia miehistään. Nekin naiset, joiden työssäni tulkitsin jollain tavalla haastaneen järjestelmää, tekivät niin yleensä ensisijaisesti siksi, koska eivät päässeet käsiksi oikeuksiin, jotka heille mahdollisesti olisivat kuuluneet. Joissain tapauksissa voidaan myös epäillä tapahtuneen jonkinlaista naisen hyväksikäyttöä. Monet naiset, jotka taistelivat oikeudestaan huomattaviinkin omaisuuksiin, olivat saaneet asemansa yleensä nimenomaan sen perusteella, mitä heidän isänsä tai miehensä oli heille halunnut perinnöksi jättää. Koska järjestelmä asetti naiset tietyllä tavalla riippuvaisiksi miehistä, oli naisten sen sisällä ilmeisen hankalaa luoda uusia toimintamalleja. Oikeus tuomitsikin kaikki tapaukset, joissa tulkitsin naisten haastaneen patriarkaalista ajatusmaailmaa, miesten hyväksi olemassa olevan lain mukaan. Tällaiset tuomiot tietysti edelleen vahvistivat patriarkaalista normia.

Vaikka sukupuoli oli patriarkalisessa yhteiskunnassa pitkälti ihmisten asemaa määrittänyt tekijä, saattoivat sukupuoliroolit toisinaan myös menettää merkitystään. Esimerkiksi isän patriarkaalisen vallan kannalta lasten sukupuoli ei ollut merkittävä tekijä. Lisäksi isän kuoltua ainakin osa isän vallasta ja velvollisuuksista siirtyi äidille. Myös leski tai tytär maaomaisuuden perijöinä saattoivat saada merkittävää valtaa, jolla voidaan katsoa olleen samoja piirteitä kuin miehen patriarkaalisella vallalla. Nainen saattoikin sukulaismiehen puuttuessa periä myös miehen patriarkaaliset velvollisuudet. Aviottomat naiset olivat monesti jo lähtökohtaisesti vapaampia miehisestä vallasta, mutta jäivät samalla myös vaille sen tarjoamaa turvaa. Myös perheen lasten välisissä kiistoissa sukupuoli menetti osin merkitystään siinä mielessä, että perillistä vastaan taistelivat usein perheen nuoremmat lapset sukupuoleen katsomatta. Vaikka miehiä suosinut perimysjärjestelmä loi kuvan naisten toissijaisuudesta perijänä, tosiasiasa naisen kanssa toissijaisia olivat myös perheen nuoremmat pojat. Mielenkiintoinen seikka patriarkaalisuuden kannalta oli myös laillisen perimysjärjestyksen pykälä, jonka mukaan vanhimman pojan tytär ohitti perimyksessä setänsä, eli kuolleen muut pojat. Näin ollen kaukaisempi nais-

sukulainen saattoi periä ennen läheisempää miestä. Toisaalta mies, joka oli perittäväälle sukua naisten kautta, asettui perimysjärjestelmässä ikään kuin naisen asemaan.

Aineistoni oikeustapauksista ei voi vetää mitään kovin yksiselitteistä johtopäätöstä siitä, miten naiset heille tarjottuun toimintaympäristöön ja patriarkaalisuuteen suhtautuivat. Toisissa tapauksissa on nähtävissä patriarkaalisten normien haastamista ja naisten oikeuksiin vetoamista, toisissa taas pikemminkin korostetaan naisen asemaa miehisen avun ja huolenpidon tarvitsijana. Toisaalta huolenpidon tarpeen korostamista ei välttämättä pidä nähdä merkkinä naisten avuttomuudesta, sillä nimenomaan miehinen huolenpito oli se asia, joka heille oli oman vapautensa menettämisestä luvattu. Tästä näkökulmasta miehen huolehdittavaksi heittäytyminen ei siis välttämättä ollut vain oman vapauden menettämistä, vaan omien oikeuksien ajamista sen ajan patriarkaalisen toimintaympäristön mahdollistamissa rajoissa. Jossain määrin siis avuttoman aseman korostaminen voidaan nähdä myös patriarkaalisen järjestelmän hyväksikäyttönä. Epäilemättä naiset osasivat käyttää hyväkseen myös itse lakijärjestelmää vetoamalla oikeudessa juuri niihin seikkoihin, joiden avulla katsoivat saavuttavan itselleen eniten etua.

Koska olen käyttänyt lähdemateriaalina pääosin perintökiistoja, on tutkimukseni luonnollisesti painottunut taloudellisiin seikkoihin. Olen kuitenkin pyrkinyt suhteuttamaan lähteiden kertomia asioita muuhun aiheita käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen ja sitä kautta luomaan laajempaa kuvaa naisen asemasta aikakaudella. Oikeuslähteiden kertoma kuva naisen asemasta vastaakin varsin hyvin viimeaikaisen tutkimuksen⁴²⁴ esiin nostamaa tulkintaa patriarkaalisuudesta neuvottelujen kautta muodostuneena, ei yksipuolisesti naista alistavana järjestelmänä. Oikeustapauksista voidaan päätellä naisilla olleen toimivaltaa ja mahdollisuuksia ajaa asioitaan, joskin laki tuntui olevan varsin jähmeä muuttumaan naisten esittämien vaatimusten suuntaan. Joidenkin oikeustapausten perusteella vaikutti kuitenkin siltä, että lain patriarkaaliset odotukset eivät aina täytyneet perheen sisäisissä suhteissa, ja joskus sukupuoliroolit saattoivat kääntyä jopa täysin päinvastaisiksi. Tältä osin voi siis yhtyä Eleanor Gordonin ajatukseen, jonka mukaan puolisoitten välinen taloudellinen riippuvuusuhde sisälsi varmastikin enemmän

---

⁴²⁴ Esim. Barclay 2011.

neuvotteluja ja vastavuoroisuutta kuin vahvasti patriarkaalinen laki antoi ymmärtää.⁴²⁵ Käytännössä perheen sisäisillä tunnesuhteilla saattoi siis olla suurempi merkitys kuin ympäröivän yhteiskunnan luomilla odotuksilla.

Jatkotutkimuksen kannalta voisi olla mielenkiintoista syventyä tarkemmin annettuihin tuomioihin ja siihen, tuomittiinko sukupuolia täysin samanlaisin kriteerein. Joistain tutkimistani tapauksista tuli vaikutelma, että naiset tarvitsivat usein täysin oikein laaditut todisteet väitteidensä tueksi, kun taas miesten toimia saatettiin katsoa osittain sormien läpi.⁴²⁶ Koska oikeudenkäyntipöytäkirjat olivat hyvin virallisia ja pelkistettyjä kuvauksia tapahtumista, ei niiden avulla valitettavasti ollut mahdollista päästä kovin syvälle oikeudessa taistelleiden osapuolten motiiveihin tai tapahtumahistoriaan. Ainakin osasta oikeudessa käsitellyistä tapauksista on kuitenkin olemassa myös täydentävää materiaalia, asianosaisten oikeudelle tekemiä vetoamuksia ja vastauksia näihin vetoamuksiin. Mielenkiintoinen aihe jatkotutkimukselle olisikin näiden vetoamusten sisältö, mahdollisesti myös rinnakkain oikeudenkäyntipöytäkirjojen ja tuomioiden kanssa, jolloin olisi mahdollista selvittää tarkemmin myös sitä, mihin seikkoihin tuomarit ovat ratkaisuisaan kiinnittäneet huomiota.

---

⁴²⁵ Gordon 2006, 240.

⁴²⁶ Tällaiseen tulkintaan voisi viitata myös se, että ainakin Englannissa tuomarit olivat haluttomia tunnustamaan naisten lisääntyneitä oikeuksia omaisuuteen muutoin kuin hyvin erityisissä olosuhteissa. Vastavaa skotlantilaista tutkimusta ei ole tehty. Barclay 2011, 84.

LÄHTEET:

Alkuperäislähteet:

Eighteenth Century Collection Online (ECCO),

<http://galenet.galegroup.com/servlet/ECCO?locID=jyva>.

Decisions of the Court of Session 1752–1769.

Answers of Mary de Gares, alias Bonamy, and Mary Burton Hamilton; to the petition of Sir William Hamilton of Westport 14.2.1765.

Unto the Right Honourable the Lords of Council and Session, the petition of Sir William Hamilton of Westport 29.1.1765.

Information for Mrs. Helen Adam-Lauder, widow of William Lauder, Efg; of Fountainhall, younger, charger and defender; against Sir Andrew Lauder, Bart. of Fountainhall, suspender and pursuer. 19.1.1765.

Lord Auchinleck reporter. June 14. 1765. Information for Sir Andrew Lauder of Fountainhall, baronet, suspender and pursuer, against Helen Adam, charger and defender. 14.6.1765.

Alkuperäislähteenä käytetty kirjallisuus:

Lord Bankton (MacDowall, Andrew) (1751–1753a), An institute of the laws of Scotland in civil rights: with observations upon the agreement or diversity between them and the laws of England. In four books. Vol 1. Edinburgh. ECCO, <http://galenet.galegroup.com/servlet/ECCO>.

Lord Bankton (MacDowall, Andrew) (1751–1753b), An institute of the laws of Scotland in civil rights: with observations upon the agreement or diversity between them and the laws of England. In four books. Vol 2. Edinburgh. ECCO, <http://galenet.galegroup.com/servlet/ECCO>.

Erskine, John (1754a), The principles of the law of Scotland: in the order of Sir George Mackenzie's Institutions of that law. Vol 1. Edinburgh. ECCO, <http://galenet.galegroup.com/servlet/ECCO>.

Erskine, John (1754b), The principles of the law of Scotland: in the order of Sir George Mackenzie's Institutions of that law. Vol 2. Edinburgh. ECCO, <http://galenet.galegroup.com/servlet/ECCO>.

Tutkimuskirjallisuus:

Abrams, Lynn (2006), Introduction: "Gendering the Agenda". Teoksessa: Abrams Lynn et al. (toim.), Gender in Scottish History since 1700. Edinburgh: Edinburgh University Press. (Ebrary)

Barclay, Katie (2013), "Love and Courtship in Eighteenth-Century Scotland", Teoksessa: Barclay, Katie & Simonton Deborah (toim.), Women in Eighteenth-Century Scotland. Farnham: Ashgate, 37-54.

Barclay, Katie (2011), Love, Intimacy and Power: Marriage and Patriarchy in Scotland, 1650-1850. Manchester & New York: Manchester University Press.

Barclay, Katie; Cheadle, Tanya; Gordon Eleano (2013); "The State of Scottish History: Gender". The Scottish Historical Review, vol. 92, no. 234, 83-107. (EBSCO)

Barclay, Katie & Simonton Deborah (2013) "Introduction". Teoksessa: Barclay, Katie & Simonton Deborah (toim.), *Women in Eighteenth-Century Scotland*. Farnham: Ashgate, 1-13.

Barrell, A.D.M, *Medieval Scotland* (2000); Cambridge University Press. (Ebrary)

Black, Jeremy (2001), *Eighteenth-century Britain 1688-1783*. Basingstoke: Palgrave.

Capp, Bernard (2003), *When Gossips Meet: women, family and neighbourhood in early modern England*. Oxford: Oxford University Press.

Davidoff, Leonore (1990), "Family in Britain". Teoksessa: Thompson, F. M. L (toim.), *The Cambridge Social History of Britain 1750-1790 Volume 2: People and their environment*. Cambridge: Cambridge University Press, 71–129.

Devine, Thomas Martin (1999), *The Scottish Nation 1700-2000*. Lontoo: Allen Lane.

Gailey, Christine Ward (1987), "Evolutionary Perspectives on Gender Hierarchy". teoksessa: Hess, Ferree (1987), *Analyzing Gender: a Handbook of Social Science Research*. Newbury Park: Sage. 32-67.

Gordon, Eleanor (2006), "Family". Teoksessa: Teoksessa: Abrams Lynn et al. (toim.), *Gender in Scottish History since 1700*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 235-267. (Ebrary)

Habakkuk, John (2003), *Marriage, debt and the estates system: English landownership 1650-1950*. Oxford: Clarendon press.

Hagglund, Betty (2013), "The Depiction of Literacy, Schooling and and Education in the Autobiographical Writings of Eighteenth-Century Scottish Women". Teoksessa: Barclay, Katie & Simonton Deborah (toim.), *Women in Eighteenth-Century Scotland*. Farnham: Ashgate, 115-132.

Hill, Bridget (1994), *Women, work & sexual politics in eighteenth-century England*.
Lontoo: University College London.

Hänninen, Annamari (2007), *Orjuuttakin kurjempi kohtalo. Sarah Chapone ja käsitykset naisten oikeudellisesta asemasta 1700-luvun alun Englannin oikeustieteellisessä ja julkisessa keskustelussa*. Pro gradu, historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Kaartinen, Marjo (2006), *Arjesta ihmeisiin. Eliitin kulttuurihistoria 1500–1800-luvun Euroopassa*. Helsinki: Tammi.

Leneman, Leah (1988), "Girls in Trouble: The Social and Geographical settings of Illegitimacy in Early Modern Scotland". *Journal of Social History*, vol. 21, no. 3. (EBSCO)

Leneman, Leah (1996), "Disregarding the Matrimonial Vows: Divorce in Eighteenth and Early Nineteenth-Century Scotland". *Journal of Social History*, vol. 30, no. 2, 465-482. (EBSCO)

Leneman, Leah (1999)a, "Wives and Mistresses in eighteenth-century Scotland". *Women's History Review*, vol. 8, no .4, 671-692.
www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09612029900200224.

Leneman, Leah (1999)b, "The Scottih Case That Led to Hardwicke's Marriage Act", *Law History Review*, vol. 17, no. 1, 161-169. (JSTOR)

Leneman, Leah (1999)c, "Seduction in Eighteenth and Early Nineteenth-Century Scotland." *The Scottish Historical Review*, vol. 78, no. 205, 39-59. (EBSCO)

Leneman, Leah (2000), "No Unsuitable Match": Defining Rank in Eighteenth and early Nineteenth-Century Scotland". *Journal of Social History*, vol. 30, no. 3, 655–682. (EBSCO)

- Magnusson, Magnus (2001), *Scotland. The History of a Nation*. London: Harper Collins.
- Mitchison, Rosalind; Leneman, Leah (1989), *Sexuality and Social Control. Scotland 1660-1780*. Oxford: Blackwell.
- Mitchison, Rosalind (1990), "Scotland 1750–1850". Teoksessa: Thompson, F. M. L. (ed.), *The Cambridge social history of Britain 1750-1950. Volume 1: Regions and communities*. Cambridge: Cambridge University Press, 155–207.
- O'Brien, Karen (2004/2007), "The Feminist Critique of Enlightenment". Teoksessa: Fitzpatrick, Martin et al. (toim.), *The Enlightenment World*. Lontoo: Routledge, 621-634.
- Oram, Richard (2006), *The Kings & Queens of Scotland*. Gloucestershire: Tempus.
- Rendall, Jane (2007), "Feminizing the Enlightenment: The problem of sensibility". Teoksessa: Fitzpatrick, Martin et al. (toim.), *The Enlightenment World*. Lontoo: Routledge, 253-271.
- Scott, Joan Wallach (1986), "Gender: A Useful Category of Historical Analysis". *The American Historical Review*, vol. 91, no. 5, 1053-1075. (EBSCO).
- Simonton, Deborah (2013), "Negotiating The Economy of the Eighteenth-Century Scottish Town: Female Entrepreneurs Claim Their Place". Teoksessa: Barclay, Katie & Simonton Deborah (toim.), *Women in Eighteenth-Century Scotland*. Farnham: Ashgate, 211-231.
- Skinner, Quentin (2002), *Visions of Politics. Volume 1: Regarding method*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Speck, W. A. (1993), *A concise history of Britain 1707–1975*. Cambridge: Cambridge University Press.

Staves, Susan (1990), *Married Women's Separate Property in England, 1660-1883*.

Lontoo: Harvard University Press.

Stone, Lawrence (1979), *Family, Sex and Marriage in England 1500-1800*. New York:

Harper & Row.

Thomson, E. P. T. (1996), *Herrojen valta ja rahvaan kulttuuri: valta, kulttuuri ja perinnäistavat 1700- ja 1800-lukujen Englannissa*. Helsinki: Gaudeamus.

Tilly, Louise A. & Scott, Joan W. (1989), *Women, work, and family*. New York: Routledge.

Toivanen, Jenni (2005), *Lesken elämää: Leskeys naisen elämän osana ja sosiokulttuurisena ilmiönä 1700-luvun lopun sisäsuomalaisella maaseudulla*. Lisensiaatintyö, historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Veistämö, Kirsi (2011), *Lain ja oikeudenmukaisuuden kautta: Vetoaminen, perustelevminen ja tulkinta skottilaisissa perintöoikeudenkäynneissä 1752–1769*. Pro gradu. Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Vickery, Amanda (1998), *The Gentleman's Daughter: Women's lives in Georgian England*. New Haven: Yale University Press.

Internetlähteet:

Scottish Archive Network:

www.scan.org.uk/researchrtools/glossary

www.scan.org.uk/knowledgebase/topics/moneyandbanking_topic.htm